

SALA
DE
LECTURA

Luceafărul

Saptaminal editat de Uniunea scriitorilor din România

Serie nouă • Miercuri 17 martie 1993 11 (159)

Fractura morală

Cel mai mare rău pe care l-a făcut regimul comunist poporului român a fost fractura morală. Nu sărăcirea continuă ci slăbirea forței morale prin minciună, necredință și interzicerea liberului arbitru. Două generații întregi, născute și formate în intervalul acestui regim au fost practic frustrate de accesul la morala tradițională și veritabilă a poporului român – morala creștină, înlocuită cu pseudomorala comunistă – și de posibilitatea opțiunii existențiale, proprie condiției umane, înlocuită cu obligativitatea sensului unic, proprie turmei. În locul fricii de Dumnezeu – care este, fundamental, o constrângere eliberatoare –, am trăit cu frica de aproapele nostru – care este forma cea mai subtilă și mai alienantă a represiunii totalitare. Facilitată de înclinația noastră ancestrală spre resemnare, pe de o parte, și spre „descurcare” pe de alta, fracturarea ființei morale – sistematic săvârșită de regimul comunist – a dus finalmente la apariția „omului nou” duplicitar, corupt și dezinformant, a cărui pondere numerică abia astăzi, la trei ani după căderea regimului ceușist, ni se revelează în toată deprimanta ei „splendoare”. Pentru a recîștiga, în deplinătate, forța morală se cuvine, deci, să o luăm de la început (e asta o vocație a românilor, nouă din zece cazuri aducătoare de nefericire), de data aceasta începutul fiind, credem, salvator. De la început, adică de la cele dintii medii și, totodată, instrumente ale formării personalității umane în genere, ale conștiinței morale în special: familia, școala, biserica. O pedagogie în spiritul societății civile de esență democratică – acesta este imperativul zilei de azi și de mâine. Ceea ce presupune îndreptarea cu prioritate a atenției spre generația nouă, necontaminată încă de „virusul” supraviețuirii cu orice preț și oricum, „virus” ce favorizează producerea fracturii morale și instalarea atributelor negative mai sus evocate. Reconsiderarea funcțiilor acestor piloni formativi care sunt familia, școala și biserica pretinde o competență politică și o competență sociologică, respectiv o legislație și o administrație, ambele bazate pe recunoașterea stării de fapt în care ne aflăm și pe acceptarea ideii că schimbarea mentalității este condiția sine qua non a izbînzii reale a oricărei reforme sociale, economice și politice. Recîștigarea forței morale e mai importantă acum decît orice, tocmai pentru că tot ce s-ar putea ascunde sub acest orice, de la reforma economică la instaurarea statului de drept, de la îmbunătățirea nivelului de trai la consolidarea instituțiilor democratice nu se poate actualiza în absența ei. Întreg sistemul motivațional, la scara individului ca și la scara societății (motivația muncii, a acțiunii sociale, a demersului politic, a devenirii personale, etc. etc.) se hrănește în primul rînd din forța morală a fiecăruia și a tuturor. Parafrazînd bineștiuta expresie paulină se poate spune că dacă forța morală nu e, nimic nu e. Corupția, minciuna, suspiciunea, confuzia și haosul care, profitînd de slăbirea gravă a forței morale a românilor provocată de regimul comunist, au avansat agresiv în mai toate straturile și structurile societății românești de azi, ar trebui să facă din recîștigarea forței morale un imperativ absolut al tuturor celor preocupați cu adevărat de soarta țării și a societății civile din perimetrul ei. E dincolo de orice îndoială că lucrul de care are nevoie cetățeanul român la ora de față este ieșirea din resemnare prin încredere, abandonarea ancorei strategii a supraviețuirii prin limpezirea perspectivei existențiale, într-un cuvînt revigorarea morală. Al cărui punct de plecare îl constituie, repetăm, triada educațională familie-școală-biserică. Prin urmare, ceea ce i se potrivește cu adevărat României în acest final de mileniu este, din punct de vedere politic o doctrină, respectiv un partid, care să includă, ca pe un principiu fundamental, ideea formării personalității morale și civice a cetățeanului.

Sus: Constantin Petrașchivici: Obiect • Jos: Costel Iacob: Mulțime adorînd forma • Număr ilustrat cu lucrări prezente recent în două expoziții de grup: la Galeria „Căminul artei” au expus Eduard Mülthaler, Vladimir Ene, Constantin Petrașchivici, Costel Iacob, Ioan Atanasiu Delamare; la Galeria „Simeza”, avînd ca pretext tematic „Erotica”, au expus: Bogdan Molea (pictură), Petru Galai (sculptură) și Ion Drăghici

Julio Ramon Ribeyro

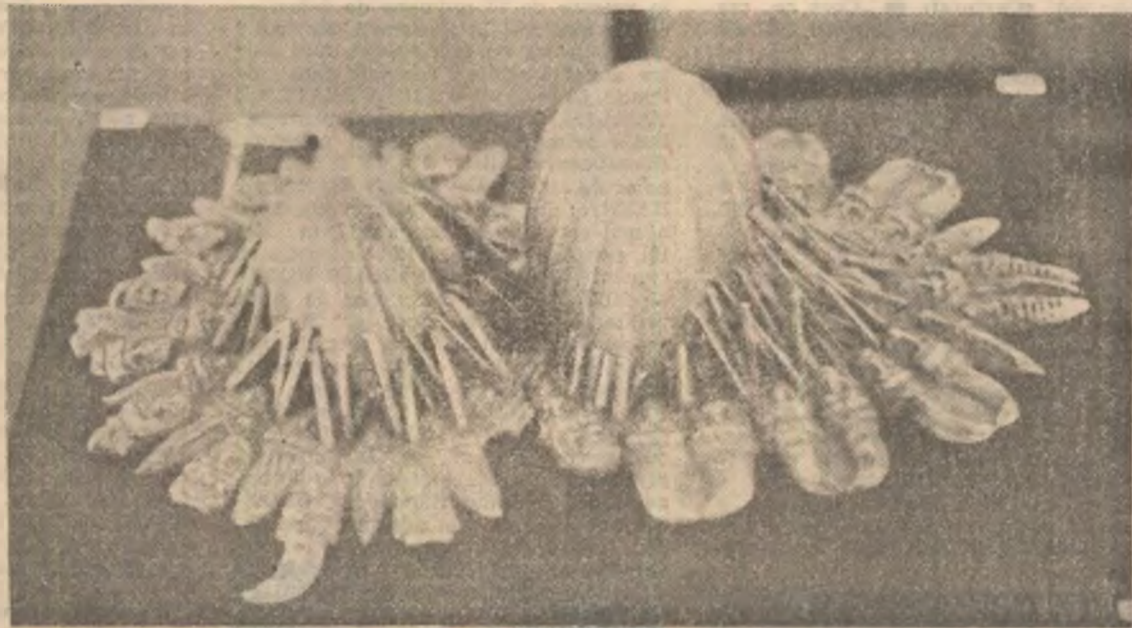
CRONICĂ DIN SAN GABRIEL

BASARABIA: Voiaj teatral

13 întrebări
pentru:

**NICOLAE
BALOTĂ**

semn

Inimă rece

Intr-una din nopțile trecute — era aproape lună plină — mă aflam într-un tren ce venea dinspre Moldova. Ba poate chiar mai eram prin Țara de Jos când o bubuitură răsunat pe culoar, la câteva compartimente distanță de cel în care mă aflam. Am fost sigur că o piatră, zvirliță de cineva de afară, a spart un geam și m-am dus și eu, ca și alți câțiva călători, să văd despre ce este vorba. Într-adevăr, o piatră spărsese geamul sau, mai bine zis, geamurile, căci nu era vorba de unul singur. Aruncată cu mare putere, trenul avea probabil vreo 60 km/oră în momentul contactului ei cu fereastra exterioară a compartimentului, piatra străbătuse — desigur în viteză — spațiul lui, spărgând și geamul dinspre culoar și căzând, în cele din urmă, pe jos, fără să mai provoace și alte pagube. Conductorul, venit în grabă, a împins într-o parte corpul delict cu piciorul astfel încât am putut vedea cu toții: nu era vorba de una dintre acele pietre cu care aruncă unora copii fără căpăți în trenurile aflate în plină viteză, reușind să mă scoată câte un ochi, să mă spargă câte un cap, ci era aproape un pietruș, în orice caz ceva de dimensiunea unui pumn de bărbat, strâns în amintirea bravului aruncător. Deci ea nu fusese lansată de un copil, căci puterile lui ar fi făcut-o cel mult să alunecă pe suprafața în viteză a trenului. Era un adevărat proiectil, lansat desigur de un adult bine antrenat și în nici un caz de un bețivan, ale cărui forțe, în general, sunt diminuate. Ce era în capul individului de-afară în momentul când și-a săvârșit isprava? m-am întrebat. Orele erau înaintate, deci nu oricine putea fi, simbată seara, pe terasament. Dacă pe traiectoria bolovanului s-ar fi interpus capul unui călător, acesta ar fi fost ucis în aceeași clipă. Compartimentul conținea, însă, un singur pasager, așezat într-un colț, cu capul protejat de peretele vagonului. Brusc mi-am dat seama că suntem în neșiguranță în tren, că oricând pot izbucni proiectile prin ferestrele devenite prea largi și oricum prea fragile.

Dacă un om ar fi fost ucis cu acel proiectil, ucigașul nici n-ar fi știut. Că e un ucigaș. Ar fi continuat să trăiască în liniște și pace, considerându-se egal tuturor semenilor lui și nepunându-și, probabil nici o clipă, întrebarea dacă nu cumva... Cuvintele inventate până astăzi sunt, cred, insuficiente pentru a desemna acest gen de om. Cel mai apropiat, irresponsabil, e, cred, prea blind, indulgent cu această fiară care mai circula încă în libertate, probabil tot prin jurul acceleratului 552, Doamne ferește!

La coborâre, am mai văzut o dată piatra-pletrol-proiectilul (proiectilul să aibă ca rădăcină pe proiect? doar e un proiect de moarte și el, nu?) și mi s-a părut că poate fi chiar și de mărimea unei inimi. „Aș dori din piept să-mi scot / Inima, cu dor cu tot”. Dacă, Doamne ferește, individul respectiv a pus în practică versurile de mai sus, dându-și inima acceleratului 552? Să fie posibilă atita dărnicie? De ce nu? mi-am mai spus. În copilărie fusesem torturat noaptea de adevărați coșmaruri, după ce văzusem filmul german „Inimă rece”. Fiecare vîrstă cu coșmarurile ei.

Nicolae Prelipceanu

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● SIMONA N. POPESCU : „Jeri, în Senatul României. S-a discutat despre berea la cutie”. (Evenimentul zilei) ● IULIAN COMĂNESCU : „De ziua președintelui Iliescu a fost multă lume la Cotroceni. Fursecuri, piscoturi, torturi cât datoria externă a țării”. (ORA) ● MARIN BADEA : „...aceleasi forte ale opoziției intransigente încearcă să recurgă din nou la arma (in)eficientă a străzii”. (Dimineața) ● NICOLAE CRISTACHE : „Este limpede că guvernul ne-a păcălit. A cerut un vot în alb, pentru trei luni. Lunile au trecut. Guvernul uită că votul primit urma să fie confirmat de un program detaliat de guvernare. Deci, de un vot concret”. (ORA) ● SOCACIU : „Dă din vale de Rovine / Faxăm, Dină, către tine : / Nu m-au mai ales pă mine ! (Radu Câmpeanu, fostul președinte al PNL, către soția sa) (Cuvintul) ● „Ceea ce era de prevăzut s-a întâmplat. Dl. Radu Câmpeanu a fost mazilit. I-a luat locul dl. Mircea Ionescu-Quintus”. (Expres magazin) ● TOMA ROMAN : „Dacă FDSN-ul a fost identificat în persoana dlui Iliescu, de ce PNL-ul să nu se identifice cu Radu Câmpeanu, a gândit, probabil, el”. (Formula AS) ● RĂZVAN DUMITRESCU și DANIEL STĂNICĂ : „...Câmpeanu zăcea prăvălit în scaunul de pe scenă și o paloare cadaverică pusese stăpînire pe figura sa !” : „Viorel Cataramă and comp. a adus Waterloo-ul la Brașov”. (Zig Zag) ● „În ziua când a împlinit 71 de ani, dl Radu Câmpeanu a primit drept cadou debarcarea sa din fruntea Partidului Național Liberal. Domnia sa reușește performanța de a rata în decurs de 3 ani și jumătate cam tot ceea ce se poate. Încercînd în ultima clipă o lovitură de culise, Radu Câmpeanu a pierdut pe propria-i mîină”. (Expres) ● TIA ȘERBĂNESCU : „Cine ar fi cre-

zut în 1990 că scoaterea dlui Radu Câmpeanu din prim-planul vieții politice românești va reprezenta o victorie a democrației?”. (Cotidianul) ● OCTAVIAN PALER : „De fapt, dl. Câmpeanu n-a fost în război decât cu sine însuși. Rar mi-a fost dat să văd un politician mai decis să ajungă într-o fundătură. În ultimii doi ani, n-a scăpat, practic, nici un prilej pentru a-și asigura un mare capital negativ, ce trebuia pînă la urmă să-l doboare”. (România liberă) ● ION CRISTOIU : „...gruparea dlui Viorel Cataramă a obținut, practic, controlul asupra partidului condus pînă nu de mult de dl Radu Câmpeanu”. (Evenimentul zilei) ● GH. CERCELESCU : „Fondul Monetar International a întrerupt din nou finanțarea pentru România. Ultima tranșă din creditul «standby» pentru 1992 — în valoare de 74 milioane de dolari — nu va mai sosi la București. Motivul? Țara noastră nu și-a onorat unul dintre angajamentele asumate față de Fond”. (Adevărul) ● LIGIA BEATRICE VASILESCU : „Din cauza alimentatiei, boala primăverii 1993 va fi pelagra”. (Evenimentul zilei) ● „Va fi zai și amar de noi !”. (Cotidianul) ● HORIA BARNA : „În timp ce în România demnitarii corupți sînt promovati, în Italia, polițienii acuzați de corupție se sinucid”. (Evenimentul zilei) ● HORIA MANGIUREA : „În orice stat de drept primarul Durbacă Eugen ar fi fost suspendat din funcție în timpul anchetei penale iar după pronunțarea sentinței ar fi fost demis. Nu s-a întâmplat așa. Din surse sigure aflăm că după ce a făcut o vizită lui Ilie Verdeț, trecînd însă și pe la Cotroceni, procesul său a fost strămutat la Tribunalul Municipiului București”. (România liberă) Și ne mai mirăm că, pe ba-dea îl cuprînde toropeala... ● „Fost sportiv, asigur plăceri neînchipuite doamnelor singure între 35—45 ani, cu sinii enormi, Intimitate, discreție, igienă, seriozitate sănătate. — VALI — 26/1,75/80”. (CLUB Sex-Caprice) ●

dictatura personală

Coboară cît mai ai timp și nu te trage «duhul sorții»

„Stimați telespectatori”... E o transmisiune directă, în continuarea imediată a acțiunii din numărul trecut al revistei ce o citiți pe micul ecran acum, în dreptul „Dictaturii personale”: pardon?

Cîtă simplitate, măreție și gust pur trebuie să fie în acest vagon cu sorți — degeaba trageți de mine, că nu cobor de pe scară, îi spuneam, teatral, bețivului meu, promit să nu forțez ușa, voi merge, pe scara vagonului spre... Apropo, pînă unde merge trenul dumneavoastră orășeneș particular, în definitiv? Iaca, pînă în ceruri... În ceruri? Ce corbești, domnule: tocmai încercasem ușa vagonului, dar era în-

cuiată. Nu, frățioare, să merg pe scară chiar pînă în ceruri nu merită, aș muri de frig...

Bețivul trăgea în continuare de mine să mă dau naibii jos o dată de pe scara vagonului cu sorți: jos! Jos!, îmi striga. „Jos Iliescu!”, nu eu, am răspuns iritat la rîndul meu: ce tragi așa, crezi că fug din Azuga și nu-ți plătesc pariul? Nu, domnule, coboară cît mai ai timp și nu te trage „duhul sorții”, că te chinuiește, are o adevărată cameră de tortură din evul mediu la dispoziție... Totul începe cu o simplă durere de cap, cu un cucui în ceafă în formă de... Ce face? Să mă tragă, unde... Bre, nu mai zădări sorții,ăștia îți trag înlăuntrul trenului sufletul... unii cred că e un vagon plin cu strămoșii noștri veniți de sărbători, au învoire numai în noaptea asta... Alții cred că în vagonul inaccesibil mie se amestecă sorții trecuți, ai morților, cu sorții viitori, ai viilor, sorții noștri adică, vrei să se arate cum o să mori? Cînd o să mă eu? Nu, mersi, nu vreau... Tocma reîncepuse durerea în ceafă, te pomenești că sufletul meu...

Mda. Am coborît scara vagonului cu sorți cu „coada între picioare”: dacă nu am avut ce face și mi-am pus mîntea cu bețivul! Altfel, bețiv intelectual... Tîmpit ce am fost cu pariul pe o mie de lei, că nu mai scăpam de balivernele lui: bețivul profita de naivitatea mea, exacerbată, sosit cum eram în zonă necunoscută... „Stop!”

Ajuns cu lectura aici, micul ecran al computerului „Macintosh Classic” (dacă tot îi fac reclamă fără să vreau, ar fi cazul ca „Apple Computer” și reprezentanțele sale din România să sponsorizeze măcar o lună apariția revistei Luceafărul!) se întindecă pentru o clipă și se luminează, orbitor: să vă mai amintesc unde mă aflam? Mă aflam cu palmele întinse în palmele unei țigănci care îmi ghicea soarta, retrași pe un gang suspect, interzis, al unei circiuni infecte din Azuga, unde se auzeau din cînd în cînd niște gemete erotice paralizante, poate era sonorul la vreau videocasetofon cu film porno-grafic... În sfîrșit... Vă invit să vedeți în Luceafărul întreaga mea poveste, eventual, dedicată întîmplării adevărate din Ajunul Crăciunului lui 1992 să nu mă mai repet aici, să pot să merg mai departe cu anemicele sale ghilimele, preluată ca atare de ecranul computerului apărut din senin în fața ochilor, acolo, căzut în mrejele țigăncușii.

Va să zică, fusesem adus de bețivul intelectual, cu care puseseam pariu („pariu pentru posteritate”), pariul că nu are cum să existe la Azuga un tren de persoane particular; fusesem adus pînă la lingă scara unuia din vagoanele trenului fantomă și taman mă urcaser pe această scară și coborîsem: era absurd? Era absurd, dar așa era cules textul, literă cu literă, pe ecranul computerului cu care mă trezisem pe cap, privind în ochii țigăncii ghicitoare localnice!

Țiganca mă îmbrobodise în asemenea hal, încît mi se părea lucrul cel mai normal din lume să lecturez ceea ce apărea pe ecranul computerului „computer infiltrat de ea în memoria mea, cu puterea diavolului” — mă încapere vorbă? Mă rog, nu cred că mă puteți urmări pînă la capăt, asta e situația, nici eu nu mă mai pot urmări de altfel... Ce mai contează... Mai departe...

Mai departe, iată urmarea în ghilimele, extrasă de pe calculatorul la care apărea pe post de „dactilograf” — operatoare ba țiganca, ba femeia aceea „drăguță” de la masa mea de scris, de acasă, cu inițialele P.D. sau D.P.:

„La acest vagon cu sorți nu se îngrămădea nimeni din stație să urce știau ei, localnicii Azugăi, ce știau...”

Vezi, domnule — mă ia pe după umeri bețivul meu: cite una, cite o soartă mai curvă iese la fereastră, la fereastra vagonului asta cu sorți și nu face cu mina... Cine iese la fereastră? Cite o soartă mai curvă, bre, ce, ești greu de urechi?”

Liviu Ioan Stoiciu

(va urma)

Ion Drăghici

ILIE NEACȘU : „Culmea este că făptasiile, adică marionetele care au întors istoria României cu o sută de ani în urmă, sînt bine merși (se scrie fără sedilă, acest merși, n.n.) nu-i întrebă nimeni de sănătate și-și văd în continuare de afaceri dubioase” (Europa) ● NAE BĂDULESCU : „Publiciști mafioți. Ilie Neacsu, directorul revistei «Europa», este partener de afaceri cu fosti legionari și securiști”: „Ca și Corneliu Vadim Tudor, Ilie Neacsu este un exemplu tipic de demagog populist: în revista sa istică, plînge de mila poporului nevoias și arată cu degetul pe oricine a reușit să strîngă o brumă de avere. În viața de toate zilele, asemeni mosierului de la Butimanu, se ține de buticuri și învîrteli financiare confiscă situri arheologice și, în general, orice loc din care ar putea să iasă bani”. (Cuvintul) ● SERGIU NICOLAESCU : „Conform Constituției, o funcție publică este incompatibilă cu calitatea de senator sau deputat. Tov. Sălcudeanu, legitimat de cultura politică dobîndită la Moscova, interpretează Constituția susținînd că e vorba de o funcție obstească”: IULIAN MIHU : „Din nefericire, inepțiile dlui Sălcudeanu continuînd, începe să mă îngrijoreze sincer sănătatea sa psihică”: TITUS POPOVICI : „Pentru cineva care a fost «dresat» la Moscova, în timpul lui I. V. Stalin, și este devorat de o nesănătoasă sete de putere, la o vîrstă cînd i-ar sedea bine «să sadă blind», nerusinară este o condiție sine qua non”. (Declarații, în Evenimentul zilei) ● RALUCA VRABIE : „Un foto-reporter agresat de gorila lui Vadim”. (Flacăra) ● ZENO BALINT, Cluj : „Dacă Paul Everac mai apare pe postul TV, îmi dau foc în fata primăriei domnului Funar”. („Obsesia nopții TV”, Evenimentul zilei) ● „...au apărut inițiative ingenioase de a se face bani din exploatarea naivității americanilor pe tema lui Dracula. În 11 ianuarie, cotidianul «The New York Times» a publicat un anunț în care se oferă spre vînzare coliere cu medalioane ce conțin pămînt din orasul natal al lui Dracula însoțite de certificate de autentitate semnate de primarul actual al Sighisorei, un venerabil membru P.U.N.R.”. (Pink house) ● MOȘ TEACĂ ȘI UNIREA : „Luat în arendă de Gheorghie Funar Clujul seamănă astăzi cu un tortuleț plin de stegetule tricolore” (Academia Cașaveniu)

Petre Stoica

Inițiativă și răspundere

O societate nu evoluează — se știe prea bine — fără pluralismul inițiativei, fără o mare diversitate de puncte din care inițierea proceselor economice, politice, sociale, culturale să se poată petrece ori-cind, sau cel mai adesea, fără o extremă multiplicare a unghiurilor sub care se produce emergența acțiunilor umane. Inițiativa cuplează, în fapt, două aspecte motivaționale care nu pot lipsi în existența umană sănătoasă, normală: avanta-jul social, supraindividual, al acțiunii și dezvoltarea pronunțată și echilibrată a personalității.

Inițiativa nu amorsează și, implicit, nu angajează acte și acțiuni. Actul este pur și simplu un fapt provocat prin voință, dar fără o specială așteptare în ceea ce privește efectele sale. Actul se împlinește; acțiunea în schimb se îndreaptă către o țintă pe care o atinge sau nu. Acțiunea este act localizabil, după coordonata succes-efec. Încheierea a țintei, sau, cel puțin, atingerea acesteia într-un anumit moment stabil conduce la așezarea într-un spațiu cu două valori — o zonă este aceea a succesului, iar tot restul este insucces. Acțiunea rezultă dintr-o voință care urmărește nu simpla exprimare de sine, în afara oricărui referențial, ci o satisfacere concretă, prin rezultatele scriei de acte care se subsumează acțiunii. Coordonata succes-efec este una și aceeași cu axul satisfacere-nonsatisfacere sau este, cel puțin, paralelă și apropiată de acestuia. Acțiunea este deci derivată din principiiu hedonist. Sursă, comportamen-tal-etică a acțiunii nu poate fi gândită altfel decât în termenii unei filosofii de genul Epicur (în sensul elevat spiritual și nu vulgarizat) — Spinoza. Cum sentimentul satisfacerii nu poate fi atins, în cele mai multe cazuri, altfel decât prin împlinearea a mai mult decât o singură ființă umană în acțiune, atunci trebuie socotit obliga-toriu ca acțiunea să fie normată, să aibă a respecta un set de principii și norme care să regleze relațiile între subiecții umani. Ideea de contract social, sau aceea de maximă universală trebuie să intră ca niște alte referențiale în acțiune. Acțiunea poate esua, fie pentru că nu produce satisfacție, fie pentru că pe calea urmării satisfacției, este eludat contractul social, sau — ceea ce este aproximativ același lucru — efectul imperativului categoric. Ceilalți se angajează în acțiunea ta în perspectiva obținerii unor satisfac-ții proprii și a neinălțării de către tine a unor reguli — deci vin convinși că nu vor plăti satisfacția cu prea multă insa-

tisfacție de alt gen. Atunci când această perspectivă nu se realizează, ceea ce rezul-tă este restringerea posibilității altor acțiuni în continuare. Cine eșuează într-o acțiune dispune de mai puține posibi-lități de a întreprinde noi acțiuni. Aceasta înseamnă că acțiunea incumbă răs-pundere. Câtă vreme crezi altora frus-trare, prin insatisfacție directă sau prin sentimentul penibil al nerespectării nor-melor care condiționează acțiunea, în chiar baza faptului că acțiunea angajează răspundere, urmează să suferi tu însuși o serie de penalități — de natură juridică, de natură morală sau din domeniul dispo-nibilității celorlalți la structurarea unor comportamente pragmatice, la care în chip firesc ai avea dreptate să fii parte. Declanșarea unei acțiuni, cu tot ceea ce implică acest moment — pregătire, decizie, transferul deciziei în act (într-un prim act) — se numește inițiativă.

Se poate pune, desigur, întrebarea: de ce avansează toate aceste teze? De ce este necesară — dacă este necesară — schițarea relațiilor care caracterizează funcționarea mecanismelor de exprimare pragmatică a ființei omenești? Pentru că marile sisteme care au divizat umanitatea pot fi considerate din punctul de ve dere al manifestării inițiativei, tot atât de bine pe cât pot fi tratate sub aspectul regimului proprietății, sau al altor drepturi fundamentale — un sistem al liberei inițiative și un altul (poate dispărut p ntru totdeauna, nu însă dispărut cu totul în ceea ce privește fragmentele, subansam-blurile sale) al organizării totale rigide, în cadrul căreia dreptul de inițiativă majoră aparține unei singure persoane într-un stat și unde chiar inițiativele de nivel mi-nor sunt strict controlate. Revoluțiile anilor 1989-1991 au însemnat revenirea la dreptul fundamental uman de a avea inițiativă în orice privință și ori de câte ori acest lucru respectă condițiile morale și juridice de care a fost vorba mai sus, avansate în etica de tip Rousseau-Kant (prin toate contractul social și ale maxime universale) și totuși parcă nimic nu merge după această fundamentală schimbare de sistem.

Elementul esențial al negativității tranziției de la un sistem la altul (de la sistemul noninițiativ la cel al inițiati-vel) este neintrarea în joc și, de fapt, negliarea celor mai importante corelă-ții menționate în analiza anterioară a acțiunii, respectiv legătura directă și inextricabilă dintre inițiativă și răspundere. Nici o inițiativă nu este veritabilă și, ca

utare, nu înseamnă inițierea unei acțiuni, a unei serii de acte dedicate unui succes posibil și nu eșecului, decât în măsura în care crează pentru inițiator o răspun-dere concretă și clară. A avea răspundere înseamnă a depinde în relațiile tale cu colectivitatea umană de succesul sau in-succesul acțiunilor tale. Cine nu se im-plică printr-o deplină răspundere în acțiune nu poate avea dreptul de inițiativă. Reciproca nu este mai puțin adevă-rată — cine concentrează drept de inițiativă își asumă, în egală măsură, o răs-pundere sporită.

Guverne întregi, în România au mani-festat inițiativă fără răspundere — cel puțin în sensul răspunderii conștiente și voluntare; manageri și noi patroni au primit dreptul de inițiativă largă fără o corelativă răspundere; negociatori sau legistatori s-au văzut situați într-o condiție identică. Proprietatea privată, prin natura ei leagă fără echivoc inițiativa și răs-punderea. Proprietatea de stat, tot prin natura, înseamnă dreptul la inițiativă at i-buit ca privilegiu unui grup extrem de limitat de persoane, lipsite de obligația competenței, întrucât nu sunt ținute prin efectul actului lor la atingerea unei ținte reale — deci neintrând în referențialul succes-efec și, ca atare, fiind lipsite de răspundere. Descentralizarea fără priva-tizare, dar și fără control strict, prin instanțe neutre, a gestiunilor, a reprezentat multiplicarea la nesfârșit a celor care dis-pun de inițiativă fără a fi ținute de o răspundere pe măsură. Singurul sens al descentralizării, fără o privatizare per-fect paralelă, a fost acela de a se im-piedica transferul beneficiilor celor eficienti către cei inapți de beneficiu și deci ineficienti. Tocmai acest lucru nu s-a realizat decât foarte parțial. Pe această cale, răspunderea ar fi fost introdusă în activitatea socială și economică a un i lumi în tranziție. Corelația inițiativă-răs-pundere a fost și rămâne deosebit de joasă în societatea românească, în instanțele statuului român și, probabil, în mai toată lumea estică. Trăim într-o lume a actelor și nu a acțiunilor, așa cum trăiam (ciclic asemănarea este încă reală) în regi-mul comunist.

Răspunderea nu însoțește doar actul realizat practic, și deci devine acțiune efectivă, ci și acțiunea model. O opoziție politică nu ar trebui să angajeze mai puțin răspundere prin declarațiile sale, decât un guvern prin actele sale. Adevărul este că ființa umană neglijează tot ceea ce nu probează a se însoți de răspundere. Sentimentul insignifanței al neseriozității însoțește actul, celui care sugerează că ar întreprinde inițiative fără a se arăta pe deplin responsabil.

Mai este încă ceva: între două acțiuni, în două serii de acte dirijate către scopuri destul de curind se realizează un grad aproximativ identic al angajării răs-punderii. Se pot crea astfel cercuri pozitive sau vicioase. Nu te poți aștepta la un program guvernamental serios decât în prezența unei acțiuni critice cu adevărat responsabile și deci corecte, dar, în egală măsură, critica nu își resimte obligația corectitudinii decât în prezența unui program serios. Această interdependență poate favoriza fie asumarea răspunde-rii, fie delăsarea și degradarea acțiunii-lor. Că în România lucrurile nu merg prea bine se știe și faptul se tot confir-mă.

Caius Dragomir

momos

Mecanica socială

Foarte mulți români dovedindu-și cu-minența și bunul simț, atât de necesare în vremuri grele, sînt sincer îngrijorați de soarta imediată a țării. Grija lor are un fundament temeinic: în urma unor alegeri mai mult sau mai puțin măslui e, țara a încăput din nou pe mina comuniștilor. După 40 de ani de istorie comu-nistă, timp în care am pătit ceea ce am pătit, numai de o restaurare comunistă nu aveam nevoie. Tîn totuși să-i liniștesc pe cei îngrijorați: comunismul, așa cum s-a dovedit, nu este un sistem economic, ci unul politic. Neavînd nici o bază eco-nomică, sau mai bine spus confundînd jufu sistematic cu exploatarea, el, comu-nismul, nu poate fi asemuit decât cu nă-văltorii barbari în căutare de pășuni noi și de bogății nemuncite. Ocupînd cea mai bogată țară a Europei și Asiei, comu-niștii ruși au dat faliment economic. Au devastat țara din punct de vedere moral iar economic s-au purtat ca niște barbari: au exploatat bogățiile la vedre și, în lipsa masinismului burgez, au cre-zut că individul uman poate fi transfor-mat în mașină. Astăzi sînt mai săraci ca oricînd și cu toate că stau stăpîni pe imense terenuri, fabulos încă de bogate, ei nu le pot exploata. Fiindcă o „mașină birocratică” funcționează parazit, și ea poate fi comparată cu o anti-mașină. Mai mulți sociologi americani au avut ideea de a aplica legea entropiei sistemelor so-ciale de tip închis (dictaturi, sisteme bi-rocratice care controlează total economia unui stat, c.c.). Legea entropiei spune că nu poți transfera energia de la un sistem cu mai puțină energie către unul cu mai multă. S-a constatat că legea e valabilă și pentru sistemele sociale și că un sistem birocratic nu poate controla (conduce) un sistem economic, treptat, sistemul econo-mic stagnează pînă la a fi inoperant. Ne aflăm astăzi, mai mult poate decât ori-cînd, într-o asemenea situație, iar bloca-jul de care vorbim se va instala mult mai repede decât într-un sistem socialist curat, datorită, mai ales, unei mișcări lente, dar hotărâte, spre economie de piață. Blocarea acestei mișcări, oricît de lentă este ea, va duce la blocarea totală a economiei și la imposibilitatea de a mai fi guvernată. Așadar, căderea unor guverne cum este cel de astăzi, se va produce relativ rapid, iar instalarea unuia asemănător nu va mai fi posibilă.

Ștefan Agopian

minimax

Două dimineți pierdute

Orice s-ar spune, pe vremuri, în mo-mente ca cel de-acum cînd se pune țara la cale, totul era atunci mult mai sim-plitu și mai eficient. Tovarășu ținea o cuvîntare luuuuuuungă pe parcursul că-reia tovarășii aplaudau, scandau lozinci rimate, și făceau genuflexiuni, cu o pauză de prinț în timpul căreia El își schimba cămașa și cravata. Bineînțeles, ședința fiind transmisă aproape în di-rect la radio și televiziune, cuvînta-rea Tovarășului era de asemenea publică-tă în „Scintela” și „România liberă”, ca să știe tot omul ce-l așteaptă și să aibă material de unde să-și copieze pentru învățămîntul politico-ideologic. Rîtuia-l se continua a doua zi cînd tovarășii cei mai tovarăși din toate domeniile întii se minunau de perspectiva deschisă în cu-vîntarea Tovarășului, apoi își puneau ță-rină sau cenușă în cap recunoscînd des-chis-tovărășește că au avut lipsuri în activitate, iar la sfîrșit își luau angaja-mente c-or să taie și spînzure încă mai abtîrit decât pînă atunci, pentru a grăbi ajungerea pe piscurile luminoase. În în-cheiere, Tovarășul mai plesnea încă o cuvîntare, nu chiar atît de luuuuuuun-gă, aprelînd lucrările din timpul congresului/plenarei/conferinței, își lua și El angajamentul că va face totuși pen-tru a se achita cît mai bine de sarcinile încredințate „pentru bunăstarea națiu-nii noastre, pentru socialism și comu-nism” (Aplauze prelungite, puternice) și cu asta basta. Erau de-ajuns 2-3 zile ca toată lumea să știe mult mai bine ce are de făcut așa cum o declarau la televizor muncitorii și personalități din viața

noastră științifică și cultural-artistică. Precum cometele „fiecărei congres/confe-riință/plenară” mai avea și o coadă de dezbateri și prelucrări în toate direc-tivele de oameni ai muncii oricum însă toată lumea era de acord și planul se îndeplinea cu regularitate iar de 23 Au-gust și 1 Mai se băgau și cravurșii sub-țiri. Ce vremuri minunate! Pe cînd acum...

Acum, în ultimă instanță, se întîmpîă la fel, stăpînirea făcînd și dregînd după cum vor și îi duce capu pe tovarăși, că i încet-încet au revenit și au preluat friiele, alia doar că, pentru a corespu-n-de chipurile standardelor democra-ției, guvernanții pierd o multime de vreme ciorovăindu-se cu parlamentarii din o-poziție deși toată lumea știe că rezul-tat final e același, adică așa cum s-a hotă-rît la Palatul Cotroceni. Desigur, pentru cine are timp și chef să asiste, încă ne-fîind, vorba everacului, toropit de mize-rie, bilciul politic e de tot hazul, oferîndu-le băleților de la „Cațavencu” ma-terie primă din abundență, însă tînînd o-așa-ntr-o veselle, accentuată de vîlcărelii comunist-patrioticopăunescienți, drumul se arată din ce în ce mai limpede direct spre dictatură, ba poate s-a și ajuns chiar pînă acolo încît starea morală a societății românești nici nu mai permite altă variantă de guvernare. Fiindcă, probabil, mulți dintre cei necăjiți și-au pierdut și răbdarea și simțul umorului dorînd ca un regim de mină forte să le asigure supraviețuirea în schimbul li-berității democratice și nu mai trebuie decât să se ivească prilejul care, dacă

continuă evoluția economică de pînă a-cum, nu poate fi prea îndepărtat. Ce fel, sau ce culoare va avea dictatura, e sim-plitu de anticipat: **naționalist-comunistă** și fără a beneficia de prezența vreunei personalități care să poată juca rolul de despot luminat. Pînă atunci, gîlceava is-cată în Parlament de documentele tic-luite în laboratoarele „echipei Mișu Văcă-roiu”, va avea drept rezultat exact ele-mentele pregătitor-premergătoare dez-nodămîntului înainte pomnit. 1) Con-sozidarea coeziunii între cele mai reac-tionare fracțiuni din stînga eșichierului politic, asta pre-upunînd că în F.D.S.N., P.U.N.R. și P.D.A.R. ar exista, cum se speculează în presă, și grupuri „dizi-dente”. 2) Erodarea credibilității parti-delor și personajelor politice marcante din opoziție. Pentru că dacă, așa cum își poate da seama oricine: a) actualul guvern nu intenționează să liberalizeze economia, în spatele declarațiilor plăcu-e auzului occidental as-unzîndu-se o po-litică etatist-dirijistă; și b) motiunile de cenzură n-au nici un fel de sorți de iz-bînd în fața majorității tovarășilor — atunci, ajunge să se întrebce orice om cu mîntea-ntracgă, dacă tot sînt cu mî-nile legate și tov. A. Năstase mai în glumă, mai în serios, le bagă pumnul-n gură ori de câte ori este nevoie, ce rost mai are prezența în Parlament a senato-riilor și d-spunătorilor din opoziție? Opozi-ție pen'ce?!! Iar răspunsul, mă rog, unul dintre răspunsurile cele mai plauzibile este că stau cumînți în banca lor ca să nu-și piardă bună-tate de lefșoară par-lamentară, bașca alte răs-fături ale vieții de „protipendist”, cu baluri de cristal, recepții și plecări în străinătate pe banii statului.

Dar poate că nu e așa, poate greșim printr-o asemenea interpretare: neînțe-legînd subtilitățile jocului politic și binc-faceri-e compromisului. Într-adevăr. Atunci însă, care să fie rostul opoziției parlamentare, altul decât acela decora-tiv ca să poată vedea raportorii de la Consiliul Europei că în România a tri-umfat democrația și cîndva, peste vreo zece ani, poate vom fi primiți cu drepturi depline în CEE? Așadar, care ar putea fi scenariul sau scenariile în virtutea cărui/cărora este îndreptățit moral se-

tualul joc al parlamentarilor din o-poziție cînd, decmandată, nu prea fac altce-va decât să voteze contra și să accepte bine merți legile impuse de coalțiți ma-joritară, precum și deciziile guvernului, chiar dacă sînt anticonstituționale. Păi, drept urmare a politicii economice fili-mentare, lumea va fi din ce în ce mai nemulțumită, sindicatele vor folosi toate mijloacele de protest și... Aia e! Și ce va urma? Care e continuarea? Unică soluție? Să fim serioși! Sintem și să-ul de și prea oboșiți pentru revoluții. Obo-șiți și din ce în ce mai resemnați, în timp ce incredibilul se răspîndește ca o molimă: crește numărul celor care re-gretă pe Ceaușescu, incități cu patos pa-trrriotic de „barzi năamului” cei fă-mînzii și mohoriți or să-i voteze pe vreun tov Mohora, ei să construm un socia-lism mohorit dar sănătos, fără să mai stăm cu mîna-tînsă la porțile Occiden-tului. Că om avea noi nevoie de Euro-pa, dar și Europa are nevoie de noi! Bref, pe cale electorală nu se arată de-loc posibilă despărțirea de comunism iar dacă, după cum se vede, alde C.V. Tu-dor se poate bucura în continuare de imunitate parlamentară înseamnă că „bă-ietii” controlează totul Incusiv Palatul Cotroceni, ipoteză confirmată, poate, și de „nou” cup'u revoluționar D. Iosif-I. Iliescu, iar dacă așa este, chiar că am pierdut două dimineți în fața televizor-ului. Singura noutate fiind aceea că Nico-lae Iorga i-a trimis în Spania marelui patriot român Valter Roman o telegra-mă de felicitare pe care fiul său o poar-tă mereu asupra-și, ca s-o citească n pub-lic, ori de câte ori este nevoie. Ceea ce, orîșicît, e cam puțin pentru două dimi-neți pierdute.

10 martie 1993

Șerban Lanescu

Ediția Macedonski

Nu, din păcate nu sîntem în măsură să anunțăm aici apariția unui nou volum din seria operelor lui Macedonski pe care le inaugura, acum mai bine de un sfert de secol (în 1966), Adrian Marino, inserînd o dată în istoria recepției critice a acestui mare poet și totodată în aceea a edițiilor de scriitori clasici de la noi; să mi se ierte că recurg la cifre pentru a da o idee despre cantitatea de informație, de documente, de muncă pe care această ediție o înglobează, dar reamintesc cititorului că în primul volum, însumînd 444 pagini, doar aproape o sută cuprind textul propriu-zis, restul de trei sute cincizeci fiind ocupate de introducere, notă asupra ediției, cronologie, variante, note, comentarii. Este, omeneste, de înțeles, de ce, după al șaptelea volum al acestor Opere, dedicat teatrului și reatrat împreună cu un editor cunoscut prin profesionalism și acribie, cum e dna. Elisabeta Brîncuș, chemat pe de altă parte de o serie de alte mari proiecte, dl. Marino a abandonat cîmpul ingrat al edițiilor critice și totodată ediția Macedonski. A rămas astfel pe dinafară toată publicistica poetului, atît cea politică, mondenă, cit și cea literară și „filosofică”, pentru care trebuie să ne reîntoarcem la mai vechea ediție a lui Tudor Vianu (volumul său e foarte selectiv și cu totul lipsit de rînduri, în accepția modernă a termenului), precum și corespondența sa, vreo două sute de scrisori, imensa lor majoritate publicate, dar în paginile unui mare număr de reviste, pe o întindere de mai bine de o jumătate de veac, în total trei sau poate doar două volume în lipsa cărora ediția rămîne neînchelată (a cita oare?). Iar cercetătorii operei lui Macedonski și mai ales ai fenomenului simbolist pe malurile Dimboviței sînt nevoiți să răsfoiască mii de pagini ale unor publicații rarissime, să-și forțeze ochii pe microfîlmele bibliotecilor noastre, să copieze cu mîna sute de rînduri. Și încă! O ediție nu înseamnă numai depistarea, adunarea și publicarea unor texte, ea pretinde și stabilirea unor relații istorice între ele, prezentarea lor pe un fundal biografic care să le evidențieze geneza, apoi să le stabilească rolul și importanța în ansamblul ope-

rei, să propună ierarhii de preocupări, o cronologie a lor, să evidențieze paralelismele dintre preocupările teoretice și opera literară propriu-zisă a autorului, dar și coincidențele dintre acestea și fenomenul literar, fie el autohton, fie european, și să avanseze — acolo unde poate — explicații.

Publicistica lui Macedonski pe teme literare, dacă facem abstracție de cîteva mici piese fără importanță, începe foarte devreme, în 1878, cu un text de bilanț, *Mișcarea literară în cel din urmă zece ani*, care anunță încheierea unei epoci și începerea alteia noi: „În poezie s-a început a se rupe cu învechitele tradițiuni ale poeziei intime și personale, ale poeziei de dor și de jale, în care psalmodiau necurmat și pe aceeași coardă dureri reale sau imaginare... Junii trebuie să-și croiască noi cărări...”. Pentru un tînar de douăzeci și patru de ani, care încă nu-și făcuse un nume ca poet, textul dezvăluie nu numai „arroganță”, ci și voința fermă de a aborda programatic chestiunea nouității în artă, și în ultimă instanță aceea a esenței poeziei. În chiar anul următor el atinge nodul problemei, pentru acea epocă cel puțin, susținînd că logica poeziei este altceva decît logica prozei și a vieții de toate zilele: „o noapte nebună” sau „buze de flăcări”, zice el, sînt expresii aberante după logica normală, dar normale într-o poezie, căci „logica poeziei este, dacă ne putem exprima astfel, nelogică într-un mod sublim”. Și nu e vorba de invenții noi, căci Dante zicea și el „un soare care tace”, „un joc mut de lumină”, iar Racine scrie „je verrais les chemins parfumés” (simbolismul francez, A. F. Hérolde de pildă, îl va invoca și el pe Dante în același sens, cu al său „ciel pauvre”, pe Eschil cu „rîsul fără număr al valurilor” etc.). Mai mult, poezia are fi de esență muzicală și alfabetul închipuie o adevărată gamă: „Soara alfabetică, considerată din acest punct de vedere, constituie o adevărată scară muzicală și arta versurilor nu este nici mai mult, nici mai puțin decît arta muzicii”. Rezultă de aici că principala cerință a poeziei este armonia, că „pentru a scrie versuri trebuie ca cineva să fie deplin stăpîn peste limbă și să cu-

noască în mod amănunțit toată armonia sau toată nearmonia ce rezultă din înlocuirea literelor în cuvinte și din ciocnirea acelor litere și cuvinte între ele”. Armonia trebuie să domnească nu numai în domeniul muzical, ci și între simțuri în general, ceea ce face posibil transferul de calități la care se referă metaforele citate anterior, mai ușor de făcut în cazul unor sensibilități deosebite: „Sînt experiențe medicale care au dovedit că un om, orb din naștere, auzind sunetul unei trîmbițe, strigă: „Acest sunet sunt roșii!”. În acel moment, acel om vorbea limbajul poezilor, deoarece vedea prin ureche” (*Despre logica poeziei*). Dar mai interesant este că, împotriva celor care nu credeau în calea arătată de Macedonski, în tipul de „expresii” menționate, poetul recurge la argumentul de autoritate al folclorului: „de cînd există poezia în inima poporului român, ele (expresiunile — n.n.) sînt introduse, scrise și cîntate, fără ca nimeni încă să cuteze a le numi nelogice, căci, în poezie, se numește logic tot ce este frumos. Cîntecul nostru popular sînt dovada cea mai pipăită că nu ne înșelăm, și valoarea acestor cîntece nu o poate tăgădui nimeni, fiind apărute ca niște adevărate pietre scumpe de toată lumea adevărat literară”.

Al doilea principiu important pe care îl stabilește Macedonski cu privire la poezia „nouă” este că ea se exprimă prin imagini, ceea ce o apropie de tipul natural de gîndire, de cel primitiv am zice astăzi, facilitînd astfel, prin sugestie, accesul la lumea superioară a ideilor, a esențelor, ocotind modalitatea discursivă și restrictivă a gîndirii, a raționamentului: „Simbolismul (de la elinul *symbolon*, altfel zis *semn*) este numele modului de a se exprima prin imagini pentru a da naștere ideii. Simbolismul pare astfel a fi cel mai apro-

piat de natură de vreme ce el, pentru a ne sugera cugetări, procedă întocmai ca dînsa, înfățișîndu-ne una sau mai multe imagini, ce se transformă la urmă în idee” (*Simbolismul*; formularea de aici, din 1895, reia aproape literalmente o frază din *Poezia viitorului*, din 1892). Este un punct important în care ideile sale se întîlnesc cu cele ale simbolistilor francezi: René Ghil, al cărui nume nu e pomenit niciodată de Macedonski, dar și Moréas, care zice în *Premières armes du Symbolisme*, că „fenomenul concret nu e decît o aparență în spatele căreia se disimulează ideea” sau „realitățile sensibile sînt doar semnul, mai mult sau mai puțin esoteric, al principului superior a cărui esență o dețin. Prin ele omul poate observa principul”, sau mai degrabă Albert Mockel, poetul simbolist de care Macedonski a fost cel mai apropiat și a cărui revistă *La Wallonie* a cunoscut-o cu siguranță, de vreme ce aici i-au apărut patru din poeziile sale franceze; or, aici Mockel publică în 1887 articolul *La littérature des images* unde susține aceleași principii: „Simbolul este o mare imagine care se revărsă asupra unei Idei și al cărei parfum se strecoară printre rîndurile operei... Simbolul este realizarea figurată a unei Idei; el este legătura dintre lumea imaterială a principiilor și aceea sensibilă a Lucrurilor” etc.

Sigur, accesul în lumea ideilor este limitat, de unde aristocratismul concepției sale despre poezie: „pentru cei cari își merită numele de poeți, poezia nu este și nu poate fi decît fantazie, muzică, imagine, culoare. Și în adevăr, poezia nu este, n-a fost, nu va fi niciodată basm versificat, episod de navelă, viața reală nefericită și ticăloasă proză. Ea, ca și muzica, va deștepta ideea, fără a se face ea însăși idee, ci rămînînd ce a fost dintru început, cîntec și prin urmare artă altoită asupra armoniei intime individuale” (*Poezie și poeți contemporani*, 1896). De aici dorința de însingurare, de ruptură a poetului de lumea cenușie în care trăiește, într-o aspirație perfect coerentă și justificată teoretic, către armonie, imagine, „idee”. Din acest punct de vedere, desigur, cu noi elemente, trebuie reluat meru procesul simbolismului românesc, de unde l-a lăsat, acum aproape trei decenii, solida teză a dnei. Lidia Bote: o analiză și o comparație a structurilor, a ideilor teoretice reflectate în operă. Dar pentru aceasta e necesară terminarea ediției Macedonski și poate a încă vreo două sau trei, și în orice caz o selecție a articolelor de doctrină din periodicele simboliste ale vremii.

Nu, foiletonul nostru nu poate, oricît de mult o regretăm, să vă anunțe apariția unui nou volum din seria operelor lui Macedonski, ci doar să sublinieze încă o dată ce mare nevoie am avea de el.

Mircea Anghelescu

povestea vorbei

Cauzalitate

Încercam să descriu, săptămîna trecută, cîteva din strategiile publicistice ale senzationalului. O modalitate foarte frecventă și eficientă de a face ca acțiunile să apară drept neobișnuite și misterioase e omiterea cauzei. Evident, uneori cauza nu e menționată pur și simplu pentru că nu e cunoscută; ignoranța n-ar împiedica însă, în principiu, lansarea de ipoteze; o asemenea soluție nu e tocmai fericită: banalizează, prin raționalizare — și, în același timp, pătrunde în zona irealului și chiar a intervenției subiective a naratorului. În știrile de senzație atent construite este vizibilă, în schimb, intenția de a scoate cu totul din discuție cauza. Gest artificial, desigur — lectura narativă firească fiind una causală — dar care are avantajul de a izola acțiunea, rupînd-o din sirul determinismelor, punînd-o în ramă „estetică”. Efectul de straniu astfel obținut poate evolua spre absurd și spre comic: spre un umor negru, bazat pe caracterul inexplicabil al gesturilor definitive.

În știrile de senzație, cauza generală e adesea previzibilă, pentru că multe

din faptele relatate țin de experiența umană comună: diferitele scandaluri, crime, sinucideri se raportează la un lung sir de precedente, cititorul dispunînd de un set de cauze tipice pentru fiecare dintre ele. Soluția preferată este, în asemenea cazuri, omiterea cauzei imediate, de fapt a detaliului care declanșează acțiunea. Într-un text apărut în „Evenimentul zilei”, cauza generală e enunțată cit se poate de explicit: „Pentru că n-a trecut-o în testament / o bocitoare a sărit să bată moarta”. Absurdul gestului — profanator și inutil — capătă o relativă întemeiere în reacția psihologică a personajului. Efectul de straniu e însă obținut neîncercîndu-se nici un motiv imediat pentru declanșarea acțiunii. Pe fundalul unei convenționale descrieri de atmosferă („Într-o atmosferă de dezolare generală...”), acțiunea propriu-zisă irupe prin adverbul „deodată”:

„deodată, din grupul de bocitoare s-a desprins Elisabeta Iftimie (50), furioasă peste poate că defuncta nu a trecut-o în testament... Absurdul dus pînă la comic se bazează pe vizualizarea unei scene în care o bocitoare, cuprinsă într-un grup, urmînd cuminte un convoi, se smulge brusc din ordinea situației, aducîndu-și aminte că a fost nedrep-

tătită. Comicul burlesc al reacției (în sine, sordide, dar nu acest lucru apare în prim plan) derivă din schimbarea, nemotivată exterior, de rol și de atitudine. Cineva plînge un mort și e brusc cuprins de furie (poate purtat de propriul discurs de lamentare); scena ilustrează mecanismul unui comic rudimentar, dar de efect. E suficient să se schimbe un detaliu — de pildă, ca agresoarea să vină din afara cadrului — ca toată acțiunea să se reducă la un gest brutal și stupid-ofensator.

Tehnica de insolitare se confirmă în structura altor știri, mai banale: un bețiv „a vrut să urce în tramvaiul cu numărul 6235, care circula pe linia 44. S-a supărat pe tramvai, i-a dat un picior acestuia, după care s-a dezechilibrat și a căzut pe sînă” („Evenimentul zilei”, nr. 144, 1992, 2). Se observă ușor că toată scena poate primi o explicație generică, prin recurs la imaginea tipică a bețivului nervos, cu reacții imprevizibile; nebulina, furia, întunecarea minții sînt cauze generale, intrînd în tipologia burlescă. Și aici este omis, ca intenție, detaliul care declanșează reacția individului: supărat — de ce?

Sînt și situații în care textul invocă o pseudo-cauză, dînd impresia că respectă protocolul narării naturale a unui fapt. Precizarea finală din enunțul „Gavrilă Mihai Zih (41 ani) s-a aruncat de pe viaductul de la Grădiște, lângă Arad, dorînd să moară” — sună non-informativ, aproape tautologic; ceea ce e prezentat ca o cauză e un fapt deja presupus și insuficient pentru a satisface curiozitatea cititorului. Într-o cercetare semiotică asupra genurilor discursive, Patrik Charaudeau observa, în titlurile presei de senzație, dereglarea mecanismului cauzalității, împinsă pînă la a sugera supranaturalul. Mi se pare și mai interesant felul în care o asemenea strategie e aplicată chiar în corpul știrii, în relatarea acțiunii.

Un caz-limită e cel în care nemotivarea se asociază cu repetiția, cu multiplicarea. Întîmplarea, oricît de dra-

matică în sine, e prezentată ca simplă repetiție mecanică: garanție a efectului de umor (de obicei, negru). Un articol anunță un „nemaiîntîlnit val de sinucideri” („Evenimentul zilei”, nr. 190, 1993, 2); o parte din temeiul hiperbolei e plasat, strategic, în presupuziții: „încă 3 bărbați și-au pus capăt zilelor”; care e numărul precedent noii informații nu se mai precizează. Cele trei sinucideri sînt povestite, pe scurt în detaliile lor tehnice: cauza e cel mult sugerată, rămînînd pură probabilitate sau chiar simplă circumstanță („Ultimii doi sinucigași erau șomeri”). Mai mult decît prin absența motivațiilor, efectul de straniu e obținut prin repetiție — asociată cu detașarea, cu neimplicarea afectivă. Ochiul privitorului înregistrează mecanica pură a mișcării: inexplicabil, rînd pe rînd, divers înși se duc să se sinucidă. Modelul parodic al unui asemenea mecanism textual apare într-o formă remarcabilă într-unul din micro-textele lui Daniil Harms. Naratiunea absurdă cu efect de umor negru, utilizează tehnica unei cauzalități aparente sau parțiale și a repetiției; în plus, finalul ei evocă, sugerînd o multiplicare similară, corespondentul știrii de senzație în presă în limbaj de lemn: faptul divers pozitiv: „O băbuță prea curioasă din fire s-a aplecat pe fereastră, a căzut și s-a zdrobit de pămînt.”

O altă băbuță s-a aplecat pe fereastră ca să se uite după cea care tocmai cădea și, fiind prea curioasă, a alunecat și ea, a căzut și s-a zdrobit de pămînt.

Apoi a căzut pe fereastră o a treia băbuță, apoi o a patra, apoi o a cincea.

După ce a căzut și a șasea băbuță m-am săturat să le tot văd cum cad și am plecat la piața Malteu, unde, cîcă, un orb a primit în dar un fular tricotat”. (Daniil Harms, *Un spectacol ratat*, traducere de Ioan Radin-Pejanov, Iași, Ed. Junimea, 1982, p. 2).

Rodica Zafiu

Un roman haiducesc

B. Crăciun, **BANDIȚII ȘI JANDARMII**, Editura Porțile Orientului, Iași, 1993

O specie literară de mare audiență în ultimele decenii ale secolului XIX, romanul haiducesc, cu propria ei ierarhie, în care intră și scriitorii „clasiți” (N.D. Popescu) și autorii triviali, „de duzină” (Ilie Ighel), reinvie astăzi prin cartea lui B. Crăciun, **Bandiții și jandarmii**, în varianta ei aproape genuină, de produs manufacturat după o rețetă pe care reprezentanții circuitului popular de lectură o acceptă cu ochii închiși.

Un „țaran justițiar”. Coroi, numit de autorul cărții cînd „rebelul cel tînăr”, cînd „țaranul pribeag”, cînd „ultimul haiduc din Moldova”, se angajează într-o luptă pe viață și pe moarte cu asupritorii hrăpăreți (care sînt fie mosieri, fie arendași evrei, fie orașeni lipsiți de scrupule), pentru a le confisca averile acumulate prin înșelăciune sau prin exploatare și a le restitui celor umili. Din această istorie stereotipă (care a pătruns cu mai toate datele ei în majoritatea culegerilor balcanice de poezie populară) și din articolele senzaționale, păstrate în gazetele perioadei interbelice (pe tema aventurilor faimosului Coroi), B. Crăciun se străduiește să refacă „o poveste deconectantă, plină de aventuri și neprevăzută”, dar și de ingrediente „moderne”.

Din structura tradițională a speciei se păstrează mai întîi motivul haiduciei, în care determinarea socială pleacă aproape întotdeauna de la un conflict personal. Coroi e acuzat pe nedrept că și-ar fi ucis matusa, că i-ar fi incendiat apoi casa, iar un plutonier de jandarmi îi necinstește nevasta, silindu-l să se răzbune.

Scena care se repetă de cele mai multe ori în romanul lui B. Crăciun reprezintă și ea un stereotip al tradi-

ției haiducești, prezent la toți reprezentanții speciei. Coroi se întîlnește cu un țaran amărît, care a plecat la țîrg să-și vîndă ultimul animal din bățatură (un porc, o capră, un bou) și după ce-l află necazul îl întoarce acasă, dăruindu-l împărătește.

Lista poate continua pînă la detaliile cele mai particulare, care, în măsura în care sînt încă o dată repetate, dovedesc cit de puternică și de veche este tradiția speciei. Între două „lovituri”. Coroi citește (ca vestitul brigand al lui Christian August Vulpius, Rinaldo Rinaldini, fascinat de viața lui Alexandru Macedon) o broșură despre haiducul Pantelimon, pe care o ascunde apoi cu grijă în căptusala hainelor. Iar altă dată, în timpul unui ospăt, el ascultă balade populare despre propriile fapte de vitejie (exact ca Iancu Jianu, în ultimele romane haiducești ale lui N.D. Popescu): „Fost-a un haiduc pe-aici / Căpitan între voi-nici. / Lua bani de la boieri, / Îi lăsa fără de-averi / Și pe la sărmani dădea / Bani care îi strîngea. / Potolea multe nevoi / Și așa-l spunea: Coroi.”

Totuși, pentru că eroii lui B. Crăciun se mișcă în lumea secolului XX, nu lipsesc nici elementele de modernitate (sau de mondenitate) orașenească. Haiducul tradițional, care pe vremuri acționa mai mult în codru, de unde doar iarna reușea să-l mai scoată pentru a-l împinge, pînă la venirea primăverii următoare, în brațele unei ibovnice, devine acum un fel de „gentleman-spărgător”, comparabil cu celebrul Arsène Lupin al lui Maurice Leblanc. Proaspăt bărbierit și pomădat, cu părul pieptănat pe spate și îmbrăcat întotdeauna ca la carte, el acționează nu numai în conacele boierilor, dar și în prăvăliile negustorilor sau în

cabinetele medicilor din Botoșani, de unde vine și pleacă mai mult cu trăsura și cu automobilul, decît cu roibul credincios din baladele populare.

Un procedeu vechi, travestiul, cu care ne obișnuise încă din prima jumătate a secolului XIX vestitul haiduc Tunsul, capătă și el înfățișări noi în romanul lui B. Crăciun, căci de data aceasta Coroi se va transforma în ceferist, în ofițer de jandarmi sau în colonel al armatei române, roluri pe care le interpretează cu o dezinvoltură absolută.

Foarte des întrebuintate sînt și scrierile trimise viitoarelor victime (care au, firește, „cerebelul de țărițe”, răspunsuri „de schizofren” și „scris de cretin”) sau mesajele ironice lăsate la plecarea adversarilor, pentru a-i umili.

Dar zona în care registrul „modern” încearcă să-și satisfacă pe deplin velleitățile este mai ales patitura naratorială — domeniul de competență absolută al romancierului. Aici aflăm că mîncarea se gustă, că epistolele și cărțile se lectură sau că domnul doctor Lucescu, după ce a primit o scrisoare de la haiducul Coroi, e bulversat. Un sistem literar care se putea mulțumi cu tradițiile sale populare bine rodite, cedează aici unei presiuni care vine din direcția sistemului cărturăresc, efectul final fiind unul de autenticitate trivialitate. Prin acest filtru deformator sînt introduse cele cîteva aporuri erotice din prima parte a romanului (cu citate din cărțile Marchizului de Sade), apoi majoritatea comentariilor auctoriale, de natură socială sau morală, și chiar distincția tradițională dintre săraci și bogași. Cel mai bun exemplu de trivializare prin „contaminarea cultă” poate fi găsit chiar în acest ultim domeniu, căci în timp ce o locuință de țaran sărac, să zicem, este descrisă corect, conacul boieresc devine în viziunea maniheică a roman-

Eduard Mülthaler

ciurul un fel de coșmar paranoic, cu tablouri lascive care „contrastează interiorul” și cu mobilier greoi, sau cum spune B. Crăciun, „sofisticat”: „Casa boierească, zidire pe temelie zdravănă de piatră și cu terasă de intrare largă, părea mai mare pe dinăuntru decît pe dinafară. Avea camere înalte, despărțite prin uși masive din stejar. Peste tot, o îngrămădire de mobile grele, curbate, încărcate cu arabescuri, sertare și vitrine ficsite cu argintării exotice, statuete de marmură neagră, alte obiecte scumpe. Pe pereți, în rame sofisticate, erau îngrămădite nuduri, portrete de familie, peisaje marine. Sub tavane, deasupra meselor, atîrnau poliandre, lucoase, inzorzonate cu sticlării divers colorate, iar la ferestre se vedeau draperii de catifea, care estom-pau zgomotele din curtea boierească.” După cum se vede, totul este aglomerat la plural în acest interior neverosimil, ca pentru a justifica mai bine minia justițiară a haiducului. Pe scurt, un kitsch lipsit de autenticitate, incredibil și greu de digerat.

Iată cum arată în schimb casa săracului, încălzită pe dinăuntru, luminată de foc și vegheată de o candelă și de o iconă: „În șandramaua cu lut pe jos, unde-i poftise gazda, dădură de căldura sobei. Din vatra fără ușiță răzbătea dogoarea jarului. Lemnele jilăvite sfîrșiau un timp, apoi se mistuiau în para focului. Fugarii își aminteau cu nostalgie de casele lor, care arătau așijderea cu cea unde-și alungau acum gerul din oase. Vatra cu nelipsitul ceanun, unde se făcea mămăliga și fier-tura pentru animale; în spate, cuptorul molesitor unde se sfîrșeau mitele, apoi lavițele, icona și candela între prosoape, polița, vasele și ulcelele smălțuite, înșirate pe perete, lîngă un lăcer bătrînesc.”

Și iată și locuința Helen, ibovnica haiducului, care, dacă ar fi lipsită de iconă, ne-ar aduce aminte de locuința Mînjoloajei lui Caragiale: „Odaia mare lucea de frumusețe. Lățe acoperite cu prostiri și macaturi. Printre ștergare de boarang și flori uscate se vedea icona. Se zăreau înșirate: birnete, cămăși, gherdane din mărgele și o mîndră cataveică din catifea neagră, blăniță cu „hulpe”. / Ușa din față era bine zăvorîtă. Geamurile ce dădeau spre uliță aveau perdelele lăsate.”

Între aceste două limite (a tradiției populare a genului și a unei modernități prost asimilate) se mișcă de altfel și narațiunea lui B. Crăciun, de unde rezultă mai puțin calitatea și mai mult defecte.

Florin Manolescu

EX LIBRIS

**Nikolai Berdiaev :
SENSUL CREAȚIEI**
Editura Humanitas

● După moartea lui Nietzsche, care produsese o breșă în gîndirea europeană și o nouă deschidere către exaltarea vieții, două sînt punctele incendiare prin care se exprimă ideea de libertate: Franța, prin André Gide, a cărui extraordinară influență avea să fie ceva mai tîrziu, și Rusia, prin Nikolai Berdiaev. Despre acesta din urmă Keyserling avea să scrie că despre un creator nu al unei teorii, ci al unui „impuls într-o nouă viață”. Ideea libertății individului a obsedat multe conștiințe și a marcat nu puține opere literare în prima jumătate a secolului XX. **SENSUL CREAȚIEI**, scriere de tinerete (1913, publicată în 1916) a necunoscutului — la noi — filosof rus, este una dintre ele. Rareori o carte de filosofie are atîta viață, atîta forță și atîta farmec, o asemenea prospețime, în pofida timpului. În formulări memorabile, multe veritabile aforisme, acest aristocrat rus cu o existență atît de puțin comună și un spirit atît de strălucitor, elogiază libertatea creatoare, nu libertatea arbitrară și vidă, ci pe aceea în care „trăiește rațiunea divină”. Traducerea semnată de Anca Oroveanu și excelenta prefață a lui Andrei Pleșu aduc în fața cititorului român o personalitate fascinantă. Este o carte vie, densă, de mare forță și originalitate, cu alte cuvinte o ediție-eveniment, ce nu trebuie ratată. (Editura Humanitas).

**Horia Nestorescu — Bălcești :
ORDINUL MASONIC ROMÂN
(1734 — 1992)**
Editura Șansa

● Mulți dintre scriitorii români au fost francmasoni. Despre Mihail Sadoveanu se știa că a fost marele maestru al Francmasoneriei Române Unite, iar despre M. Kogălniceanu că fusese venerabil

lui unei loji. Masoni au fost Vasile Alecsandri, Nicolae Bălcescu, Ion Hellade Rădulescu, Bolintineanu și Asachi, Negruzzi și Titu Maiorescu, Octavian Goga și G. Ibrăileanu, Ion Minulescu și Victor Eftimiu, Păstorel Teodorescu și I. Peltz, Mihail Ralea și Șerban Cioculescu, pentru a nu-l pomeni decît pe cei trecuți în ne-ființă. Așadar o parte a literaturii române vine în atingere cu un fenomen pînă nu de mult tabu. Motiv pentru care cartea lui Horia Nestorescu Bălcești, **ORDINUL MASONIC ROMÂN (1734—1992)**, istorie și dicționar deopotrivă, are de ce să intereseze. Cu atît mai mult cu cît subiectul prezente o curiozitate firească după atîtea interdicții. Se poate vedea astfel că duhul balcanic și-a păstrat întotdeauna identitatea, chiar și atunci cînd s-a integrat unui fenomen universal. Cît despre rolul masoneriei în configurarea României moderne, cititorii se vor convinge singuri. (Editura Șansa).

**George Potra :
BUCUREȘTI VĂZUȚI DE
CĂLĂTORII STRĂINI**
Ed. Academiei Române

● Cărțile lui George Potra, regretatul istoric al Bucureștilor, s-au bucurat întotdeauna de succes. Era și normal, pentru că trăiește în ea o lume plină de contraste și de culoare. Cea din urmă, pe

Eduard Mülthaler

care autorul n-a mai apucat s-o vadă tipărită, **BUCUREȘTI VĂZUȚI DE CĂLĂTORII STRĂINI**, continuă seria volumelor anterioare. Cine a călătorit pe la noi în veacurile XVI—XIX? Dar cine n-a călătorit? Diplomați, spioni, aventurieri, misionari, meseriași și artiști, curioși, oameni trimiși de cancelarii, aduși de interese, siliți de împrejurări sau răfăcîți în călătoriile de plăcere la modă în veacurile XVIII—XIX... Ce vedeau ei? Multă mizerie, multe lucruri curioase pentru mentalitatea apuseană, dar și lucruri plăcute. Drumuri și hațuri nenorocite, dar și foarte bune biblioteci particulare unde nu te așteptai, grădini și mahalale, biserici și saloane și mai ales — spun călătorii — femei frumoase (și cochete). Dincolo de pitorescul pe care însemnările călătorilor (mai mult sau mai puțin convenționale, mai mult sau mai puțin subiective îl lasă să se ghicească, multe amănunte, și multe fenomene generale, pot explica lucruri de ieri, de azi și, fără îndoielă, și de mîine. (Editura Academiei Române).

**Florin Faifer :
SEMNELE LUI HERMES**
Ed. Minerva

● Înruțit oarecum cu cartea lui Marian Popa „Călătoriile epocii romantice”,

Costel Iacob

dar aplicat exclusiv la spațiul românesc, volumul **SEMNELE LUI HERMES** al lui Florin Faifer aduce pentru prima oară memorialistică de călătorie de pînă la 1900, în fața cititorilor, într-o sinteză ce are în vedere texte editate și inedite, mai mult sau mai puțin literare, aflate, oricum, într-o zonă de frontieră. Este, scrie autorul „un filon de explorat”, cu multe posibilități mai ales cînd demersul pondează „între real și imaginar”. De la călătoria ingenuă la cea critică, de la cea de cunoaștere la cea de plăcere, de la voiajul livresc la cel umoristic, de la exaltarea romantică la scepticismul „anticălătorului”, ipostazele sînt numeroase, diverse și bine exploatare într-un studiu ce poate interesa din mai multe puncte de vedere. (Editura Minerva).

G. Călinescu : OPERE
Ed. Minerva

● A început publicația în ediție critică a operelor lui G. Călinescu, (editor Nicolae Mecu, coordonatoru seriei și autorul studiului introductiv fiind Ion Bălu). Primul volum reproduce romanul **CARTEA NUNȚII**, scriere ce desenează portretul (ideal) al autorului la tinerete. În acea vreme G. Călinescu își proiecta dorințele secrete și își răzbuina frustrările prin personajul favorit, tînărul „modern” Jim, așa cum avea să o facă mai tîrziu cu seducătorul matur Ioahide. Romanul aparține în mod vizibil unei anumite vîrste a prozei românești interbelice, în care mai trăiește încă lumea veche, balcanică, o Belle Epoque depășită și decrepită, în „casa cu molii”, și lumea „anilor nebuni” care cîștigă terenul. O lume care se vrea foarte modernă, dar în care decorul și aparențele o iau înaltea mentalităților. Pentru că Jim este, totuși, un demn descendent al bătrînelor sale mătuși. În fond la fel de burghez ca și ele. Va alege fecioria de pension, o va instala într-un interior cubist, dar își va conserva prejudecățile de proprietar atent la „onoarea de familie” și o va supraveghea ca și balcanicii săi ascendenți. (Editura Minerva).

Lector

radu sergiu ruba

Trompeta sovietică

De a lungul unei străzi interminabile
în pantă
în frunte cu Dom'Inginer
impingem cu toții tractorul acesta
înspre cenzură.

Să hotărască aia de acolo
în ce măsură un tractor are dreptul
în timp ce ară
să scoată și un ziar
unde nu vine vorba decît despre democrație
ca-n orice circiumă deschisă în fața bisericii.

Iar pe deasupra
tractoristul nici măcar nu știe să citească...
Produce presă precum ploșnița parfum de whisky
constant, continuu și-n cantități de masă.

Iar în ziar
scriu unii peste alții
c'e se-nțelege-n populație
un fel de trîmbiță continuă
din cele sovietice
gălbui
bune de isterizat recruții.

Impingem cu toții la deal
aplaudați de lume din balcoane
c mamă ne ține o cuvîntare
un frate are alît de multe idei
că dă în runa din cap din pricina lor
încă vreo zece ca asta
și am scăpa țara de exagerări !...

Ne încordăm toate puterile
sîntem istoviți
Dom' Inginer plinge...
Să vină postul de cenzură
și să s'abilească o dată pentru totdeauna
de unde și pină unde
se întinde adevărul unui tractor
și să fixeze un orar pentru acest adevăr
joia bunăoară de la două la trei !

Căci pină și acum
iată
împins de noi și fără om pe capră
tractorul își presară pe pantă edițiile speciale
o diră alhicioasă
insistentă
de-a lungul căreia urcînd

poate citind
ar putea să ne ajungă din urmă
orice sobor de preoți.

Organizînd majoratul

Bine că-mi suportă mulțumirile.
Le încasează liniștiți, aproape fără expresie.
Instalez în fața fiecăruia dintre ei cifra 18
și-i las o vreme la umbra asta
să-și vadă acolo de tabinet și de biză.
Mai greu e cu mamele de băieți
care se-nghesuie să ocupe toată lumina

în timp ce mamele de fete își țîn fetele de mină
să mai rămînă eleve
cele brune ațipesc ușor
blondele se zbat că de ce
una din ele scapă
sîntem sub cerul liber și-n general se știe
că acțiunea noastră va fi urmată de dans.

Am dificultăți la reluare
în a convinge mamele băieților
să evacueze sufletul transparenței
dar orice s-ar întimpla
alocuțiunea mea pornește ca de la sine
cu largi extrase de la radio
citez de pe programul 2 :
„De la inima profesorului la inima elevului
și de la inima elevului la mintea elevului
e un traiect de o mare subtilitate
cu valențe multiple
apt de o mare performanță.”

Ei mă ascultă
compuși însă nu numai din urechi
deși audiația ciștigă teren
mai ales printre brunete
care pun mirarea înainte de orice
dar și printre blonzi
cu toate că fetele lor își susțin mai întii vîrsta
de șaisprezece ani
apoi pe cea de șaptesprezece
ca într-un tirziu să dea în plîns și să și accepte
majoratul

că doar fetelor
ne bagă pe toate-n bacalaureat
ca să ne mai complicăm...

E rîndul mamei de fete să-și șteargă
din lacrimi

face o selecție mentală printre ele
cu care anume să danseze la festivitate
și-ndată adaug ceva despre rolul lor
ca părinți mulțumindu-le

mulțumindu-le insistent
ne cărim la aer curat
sfîrșitul acesta e al lunii mai
cum ar fi să vorbesc despre o poză clară
unde intrăm cu toții
eu, ele, ei
și într-un fundal memorabil
isprava pe care o face
forma optimistă a clădirii.

O ZI FĂRĂ CĂRȚI

Ar fi nevoie de ceva special ...
Iubitele sînt încă impure :
au fost pioniere
au adunat castane
au prins fluturi în interesul regimului
sprîncenele lor chiar și astăzi
se arcuiesc mereu în jos
ca la nevoie să le șteargă din urme...
Cînd noi ne estompăm
cînd lunecăm adică beți sub masă
în'a iubitelor instituie o literatură sacră
de neatins
semnificînd negreșit ceva în legătură cu noi
ceva mareț
la distanțe logice cum stau unele față
de altele

ca parii din gardul Academiei
iar în mijloc
cărțile noastre
inexistente
dar foarte probabile
promisiuni de mai bine
într-o grămadă răsunătoare
cit beciul de o sută de ani
al bibliotecii.

stop cadru

Călător fără complexe

Aflat la al treilea volum de însemnări de călătorie, Grigore Ilisei se prezintă cititorilor sigur nu numai pe sine, dar și de modul de a le împărțasi*). *Stampe europene* (1975) și *Peisaje* (1984) au pornit din îndemnul cunoașterii nemijlocite, al comparației implicite și nu o dată mocnite. De această dată, voiajînd prin Belgia, Germania, Rusia, Bulgaria, Polonia, scriitorul a renunțat la privirea fugară întoarsă spre acasă și se uită fără încredințări la cele din jur. Nu este un orientat înfricoșat de minunățiile Anvers-ului, ci europeanul care se află printre alți europeni. Pe de altă parte, Grigore Ilisei face parte din categoria scriitorilor instruiți, care nu pleacă la drum fără a fi consultat în prealabil câteva cărți de istorie sau de istoria artelor. Ajuns în Flandra, spre exemplu, surpriza constă mai degrabă în confirmarea celor intuite din lectură și, odată această operație întreprinsă,

în descoperirea unor necunoscute, din categoria acelor pe care cărțile nu au cum să le gloseze. Aici, în acest spațiu al surprizelor pe care le oferă

istoria tradițiilor, artele plastice sau arhitecturale, precum și, nu în ultimul rînd, oamenii. Grigore Ilisei se mișcă dezinvolt, plin de siguranță. Prezentul este o posibilitate de a plonja în trecut, de a face excursuri pigmentate de amănuntul pitoresc și nu o dată cu adresă polemică (precum în paginile despre opiniile bulgărești referitoare la războiul din 1877).

Dorința de a instrui nu lipsește, uneori tentația în această direcție este mare. Se revine însă curînd la firul părăsit pentru o clipă și însemnările se reînnoadă repede. Nu se întîlneste nicăieri în paginile acestui volum ostentația enciclopedismului, cunoștințele sînt difuzate în construcții lipsite de didacticism. Adaptîndu-se cerințelor

genului, Grigore Ilisei a renunțat și la unele ustensile caracteristice prozatorului, pentru a fi cît mai neutru. Desigur, nu totdeauna a reușit, astfel că scriitorul iese la iveală pe fiecare pagină. În primul rînd, prin fraza echilibrată, amplă și totodată precisă, lipsită de ornamente și încrîngături inutile, Grigore Ilisei știe ce vrea să comunice, este sobru și exact, pertinent și convingător. Îl îmboldeste o curiozitate sănătoasă, pe care lecturile i-o alimentează fără să o îndestuleze, iar călătoriile par să i-o potolească. Organizarea unor ferme flamande, alimentarea lor cu energie, motivele care îl îndeamnă pe un țaran nordic să picteze, felul în care este petrecut sfîrșitul de săptămînă — toate acestea constituie ocazii de a întreba, de a privi și de a cîntări. Nicăieri nu se prea întîlnesc rezerve. Călătorul constată și trece mai departe, cu bonomie înțeleaptă. Tolerant este, fără indoială, Grigore Ilisei, poate și prin firea sa de bucovinean ce îngăduie multe, poate și prin harul de scriitor. Tocmai din acest motiv, apar portrete care nu mai tîin de tehnica însemnărilor de călătorie, ci mai curînd de arta prozatorului. Jucătoarea de la ruletă descinde dintr-un posibil roman și nu din cazinoul de la Middelkerke, la fel bătrîna de la Sviștov sau prozatorul polonez. Stăpîn pe uneltele scriitorului, Grigore Ilisei le-a folosit cu măsură, pentru ca jurnalul de călătorie să-și desfășoare liber virtuțile.

Dan Mănuță

*) Grigore Ilisei, *De la vest tot la vest*, Iași, Editura Cugetarea, 1992.

Ion Drăghici

Mircea Eliade și detractorii săi (V) Să învățăm limba sanscrită cîntînd

Nu se cuvine să ne despărțim atât de repede de Victor Iliu fiindcă este, cu sau fără voia noastră, un om la modă. Recent s-a ținut, cu fast, aniversarea a optzeci de ani de la nașterea sa. Victor Iliu a murit cu puțină vreme înainte de apariția, în România socialistă, a celor două volume de proză ale lui Mircea Eliade. De ar fi trăit, eminentul regizor ar fi ecranizat cel puțin câteva din celebrele nuvele, de nu cumva chiar vreun roman celebru. **Comoara de la Vadul Vechi** ni-l arată pregătit pentru a filma teribilă secetă a anului 1946. Recentă aniversare a atras atenția că, în realitate, cei mai importanți regizori români de azi — Ciulei, Pintilie, Dan Pița — l-au fost elevi. **Celebra Reconstituire**, al treilea reper cinematografic românesc, după **Moara cu noroc** și **Pădurea spinzuraților**, îi este dedicată. Privind de sus și la rezezeala momentului aniversar, observi că nimic important nu s-a întimplat în filmul românesc fără veghea lui atoatepreguitoare.

Fără îndoială, ecranizarea operei lui Mircea Eliade a fost privată de contribuția unui maestru. A celui mai de seamă dintre maeștrii filmului românesc contemporan. Detractor de nădejde în prima fază, actor (de mina a doua, e drept) pe scena Internațională a III-a, Victor Iliu a devenit, ca și alții, unul dintre hagiografii eliadismului în cultura română.

Ne sprijinim presupunerile pe observația că mulți dintre cei care au scris la fel ca Victor Iliu, au hilit exact ca el în anii treizeci, patruzeci sau cincizeci au devenit, la sfîrșitul anilor șaiszeci sau în anii șaptezeci, exegeți de nădejde, coloane trainice pe care s-a ridicat falnicul monument Mircea Eliade.

Prin urmare Victor Iliu a plecat prea devreme, ultima ecranizare a domniei sale sprijinindu-se pe o proză a celebrului autor al **Bărăganului**. La razeși, narațiunea care a fost coloana vertebrală a filmului, nu era un adevărat **Bărăgan**. Dar chiburi ticăloși, dar lup-

tă de clasă tot mai ascuțită exista. Frumosul flăcău interpretat de Caramitru intruchipa, ca și Ilie Barbu, și Tugurlan, țărănul sărac care se revoltă împotriva crudei orînduirii. Iar chiaburul Prisac... numai Ștefan Mihăilescu-Brăila putea pune în valoare ticăloșia claselor suprapuse! Așa poate fi înțeles filmul de către vechii tovarăși ai regizorului. Dar cei noi? !)

Despre **Elogiul lui Mitică** ar mai fi de observat câteva lucruri. Mitică-Eliade, scrie lin, ar fi bolnav de megalomanie, de isteria personalismului, e otrăvit de vanitate. E un impostor ordinar.

„Promovarea și tolerarea falselor valori ar fi un semn de senilitate și de lășitate. Notorietața zgomotoasă consacrată luxos de coterii ariviste a tuturor mentorilor de generație compromite și infectează atmosfera spirituală a României. / Operația de ecarisaj și de aerisire cere un anumit curaj în țara asta în care o serie de pretinse valori intelectuale, au ocupat poziții importante. / Am arătat cu temeiuri logice (!) erorile și mistificările dlui Mircea Eliade. Argumentele noastre sînt girate de autoritatea extraordinară a dlui Masson Ourcel, unul din cei mai mari orientaliști ai timpului, care a înfierat cum se cuvine nulitatea operei dlui Eliade”.

Ei, dacă nu numai tovarășii au înfierat cu minie proletară, ci chiar „autoritatea extraordinară“ a lui Masson Ourcel... O notă comună a detractorilor lui Mircea Eliade, în deceniul al patrulea, este bănuiala că Mircea Eliade joacă onor. public cititor o imensă farsă cu a sa **Yoga**. În **Nu** Eugen Ionescu va face haz pe seama susținerii lucrării de doctorat: nu are habar de yoga, sugerează autorul **Rinocerilor**. Era el un detractor al lui Eliade? În primii ani ai deceniului al patrulea era. Abia mai târziu vor deveni prieteni.

Să nu ne închipuim, prin urmare, că Victor Iliu i-ar fi ecranizat nuvelele? Să nu credem că marele regizor nu

s-ar fi transformat într-un hagiograf? Așa cum au făcut-o mulți alții, personalități de care ar trebui să ne ocupăm în acest serial?

Există, spuneam, un fel de inconștientă a intelectualului deceniului al patrulea. Lumea veche s-a terminat, trebuie să începă o lume nouă. Stalin, Mussolini, Hitler ar fi liderii unei societăți înnoite și înnoitoare. Încă nu triumfaseră lagărele: era epoca dulceag-naivă a entuziasmelor. Intre cele câteva texte pe care detractorii lui Eliade le citează mereu se află răspunsul lui Eliade la ancheta din **Buna-Vestire**. **De ce credeți în biruința legionară?** „Mișcarea legionară, zice Eliade într-un stil grandilocvent, s-a născut sub semnul Arhanghelului Mihail și va birui prin harul dumnezeiesc. De aceea, în timp ce toate revoluțiile contemporane sînt politice, revoluția legionară este spirituală și creștină“. Ar trebui să punem trei semne de exclamare. Zelea-Codreanu va cita răspunsul lui Eliade la procesul, intentat împotriva sa: iată, el nu e un iubitor de putere. Ce putea să-l apere mai eficient decît pagina exaltată a lui Mircea Eliade? Sigur că eseistul e consecvent: el voia o transformare interioară, năzuia purificarea! Liderul mișcării va cita tot și va dezvoltă ideile. Uluieste la Mircea Eliade atita uitare de sine: are totuși treizeci de ani, a scris un șir de cărți, de nu cumva stăruința excesivă între-

cărți l-a interzis relația limpede cu lumea: „De aceea, sensul mișcării legionare — scrie Eliade, citează Căpitănu — se deosebește de tot ceea ce s-a făcut pînă acum în istorie, și biruința legionară va aduce după sine nu numai restaurarea virtuților neamului nostru, o Românie vrednică, demnă și puternică — ci va crea un, om nou (s.n.) corespunzător unui nou tip de viață europeană. Omul nou nu s-a născut niciodată dintr-o mișcare politică — ci întotdeauna dintr-o revoluție spirituală, dintr-o vastă prefacere lăuntrică“.

Cînd se produceau aceste fraze exaltate, pistolarii nu-și demonstraseră întregă lor măreție. Ideea de regenerare, care va fi una dintre cheile sistemului Eliade părea că-și poate descoperi un prezent: un timp care să o slujească. Cum, prin urmare, se poate reinnoi societatea? Mîndrul om nou a fost și obsesia lui Hitler, și a lui Stalin, și a lui Mussolini. Și a lui Ceaușescu. Noi vrem un om nou în afara politicii, scrie Eliade, devenind, iată, chiar argument pentru disculparea lui Codreanu!

Om nou este și Ion Marin, personajul lui Victor Iliu, Glosele lui Victor Iliu asupra omului nou sînt chiar mai numeroase decît cele ale lui Mircea Eliade.

Primul război mondial, noua hartă a Europei, prima țară comunistă, prima țară fascistă — Primul, prima. Mitologia noului, a întietății domină deceniul al patrulea. Așa că omul nou nu e un exemplar întâmplător. De altfel, nici antisemitismul european nu ține în exclusivitate — vom demonstra mai încolo — doar de fasciști, legionari, naziști.

Cornel Ungureanu

*) Nu vom cita vreun Valerian Sava oarecare, ci-l vom convoca pe însuși Georges Littera în ilustrarea adevărului cum că Victor Iliu a fost artist chiar și în operele sale dezzechilibrate, consacrate omului nou. Scrie ilustrul profesor și cunoscător de film: „Geologicul, mineralizarea, stările de dezagregare, drama materiei atrag sensibilitatea lui Victor Iliu, așa cum ne arată **Serisoarea lui Ion Marin către «Scinteia»**, unde există admirabila secvență a ogorului părgălnit, a cîmpei biciuite de vînt, răscolite de mișcarea bezmetică a ciulinilor, așa cum ne arată mai ales admirabilă secvență din **Comoara din Vadul Vechi**, fragment dintr-o veritabilă epopee a luptei omului cu pămîntul. Aici, ritmul sugerează o relație ancestrală dintre om și peisaj, căci fiecare element al cadrului... capătă violența unui semn...“ (Cinematograful românesc contemporan, Coordonații dr. Ion Cantacuzino și dr. Manuela Gheorghiu, Ed. Meridiane, Buc., 1976, p. 118.

*) Vezi Eugen Ionescu, **Nu Humanitas**, 1991, p. 137.

spectator

Basarabia: Voiaj teatral

O stație umblă prin Europa de Est. Așa îți se pare trenul care circulă pe ruta Moscova — București și retur, un fel de carceră umblătoare, un penitenciar mobil în care este interzis să deschizi ferestrele, să cobori în stații, să fumezi. La capetele vagoanelor ferocate sînt ferestre mici, de celulă, cărora nu le lipsesc decît gratiile. Blindajul este impresionant: trăiești pînă la destinație între pereti metalici. Insoțitorii de vagon, un fel de Femei-Căpitan, blonde și impenetrabile, îți amintesc de **Tragedia optimistă** de Vsevolod Vișnevski. Bineînțeles, trăim în plină tragedie optimistă, asta era! Sînt tot timpul iritate și puse pe hartă, o rup în silă pe românește, lăsîndu-ți impresia că te ești mereu dator și vulnerabil. Așternuturile sînt sordide și, asemenea lor, impolitețea este împinsă pînă la mitocănie. Ești antipatic din principiu și lipsit de orice șansă. Tamara Buciuceanu este „vizionată“ la frontieră de o mulțime de admiratori în uniformă pe care „ii primește“ mușcărit, întinsă pe „crivatul“ de sus, dar simpatia de care se bucură nu se răsfîrîng și asupra noastră. Valentin Silvestru este detașat, Dumitru Solomon — înțelept, Anghel Dumbrăveanu — încărcat de noile griji ministeriale pentru românii din afara frontierelor, Silvia Kerim — expansivă, Ion Cocora — febril, Ludmila Patlanjoglu — severă, Horea Popescu — binevoitor, Dan Predescu — exuberant. Delegația de oameni de teatru a Ministerului Culturii ce urmează să facă o vizită prin teatrele din Basarabia independentă simte încă de la Ungheni că a trecut într-o republică independentă, controlată la frontieră de militari ai altei republici in-

dependente. Paradoxul este amețitor. O slavă blondă care ne servește la cantina **Centrului Republican de Cultură** unde vor avea loc și **Colocviile revistei Sud-Est** — foarte apreciată de Ion Cocora — pare surdo-mută. Întrebată ceva mai tare dacă nu știe nici o limbă, răspunde sec: **toliko pa ruski**. Cerem să fim onorați cu o persoană care știe să spună **bună ziua și la revedere**, selecționată din cele câteva sute de mii de vorbitori de română din Chișinău. Alexandru Corduneanu, cel care s-a împovărat cu detaliile organizatorice ale vizitei, se face luntre și punte și rezolvă problema. Este un război surd al limbilor care se face simțit la orice pas încît orice român care s-ar adăuga celorlalți din Chișinău este privit cu adversitate. Oricare ar putea fi picătura de apă care să reverse paharul limbii române pentru Basarabia.

O MIȘCARE TEATRALĂ

În acest climat, strategiile teatrului în Chișinău, Bălți și Cahul sînt mai simple și mai complicate în același timp, decît dincoace de Prut. Oamenii de teatru basarabeni trebuie să recupereze un public multă vreme ignorat cărui să-i ofere modele de limbă și gândire, ceea ce și încearcă să facă. Am fost, deci, plăcut surprins să descopăr la Chișinău, Bălți și Cahul nu câteva spectacole mai bune sau mai rele ci o adevărată mișcare teatrală exprimată prin diversitatea de stiluri și tendințe, cit și prin rivalitatea latentă dintre „partidele“ teatrale. De aceea nu împărtășesc opinia exclusivistă după care în Basarabia ar exista un singur teatru — Eugène Ionesco, cel mai apropiat,

desigur, de un gust teatral cultivat — în timp ce publicul aplaudă și alte genuri de spectacol. Să spunem că **Teatrul Eugène Ionesco** este doar una din șansele teatrului basarabean. Adevărul este (ca și la noi, doar sîntem frați), că unii dintre animatorii de teatru erau descalificați din principiu, prin șușoteli răutăcioase. Este cazul, se pare, al lui Andrei Vartic, directorul **Teatrului Alexandru Mateevici** care a încercat o versiune estetizantă cu o piesă de Strindberg (**În fața morții**) anostă, monotonă, îndelung frazată, dar nu lipsită de o anume distincție a imaginii. Poate și cazul lui Victor Ciutac, directorul **Teatrului Mihai Eminescu** care a oferit tot ce putea în condițiile improvizate în care se lucrează pînă la restaurarea clădirii. **O Medee modernă** de Góncz Árpád, parcă nu îndeajuns de bine „despletită“ regizoral, mai cu seamă în prima parte crește simțitor spre final și dezvoltă în Eliza Bercu Bodeanu o acrită de dramă de un tip aparte, cu un desen elegant al gestului și noblețe a prezentei scenice. **Cinovnicul și modista** este o recuperare amuzantă a unui Alecsandri de ti-

Costel Iacob

nerete în regia alertă a aceluiași Alexandru Jereghi cu un actor comic de certe perspective — Alexandru Leancă — restrîns, continuu, care te duce cu gîndul la Horatiu Mălăele. **Testamentul** de Gheorghe Urschi de la **Teatrul Luceașarii** ne-a pus în legătură cu o mostră de dramaturgie moldoveană, prea puțin pentru o concluzie. O farsă cu un părinte care face pe mortul pentru a studia, în libertate, caracterele urmașilor săi, totul într-un sat basarabean contemporan, cu un desen regizoral expansiv dar cu un decor din alt spectacol. Publicul, însă, s-a arătat receptiv la acest neo-semănătorism comic (ce putea fi atenuat prin apelul la cultura farsei populare medievale) și, purtați de aplauze, actorii au asigurat succesul reprezentăției.

Teatrul din Cahul, insufletit de directorul și regizorul Victor Ignat care a acceptat ideea pionieratului în numele unui teatru românesc în Sudul Basarabiei, a făcut, în trei ani, pași importanți spre profesionalism încît spectacolul cu **Ah, gelozia...** (după Kir Zularidi de Alecsandri) — o mică anecdotă morală, inconsistentă (adaptare după un text francez), se transformă prin ingeniozitate și vervă într-un spectacol viu și antrenant. O revelație a fost **Teatrul Național din Bălți** condus de Pavel Proca, în ambele spectacole programate: o dramă (**Cain și Abel** de Sütő András) și o comedie (**Transfer de personalitate** de Dumitru Solomon). Drama, în regia lui Dumitru Grișciuc, se desfășoară în decorul metaforă al lui Ion Puiu, poate prea explicit și limitativ — un soi de arcă a lui Noe în care vislele sînt două brate omenestii supradimensionate — ni s-a părut prea „studiată“ dar Eva, în interpretarea actriței Ileana Puiu încălzea printr-o ma-

Mircea Ghițulescu

(Continuare în pag. a 14-a)

NICOLAE BALOTĂ

— Stimate domnule profesor Nicolae Balotă, v-am prins într-o vizită prin București și nu mă pot abține să vă întreb: cu ce ocazie? Ați venit să vă vedeți rudele și prietenii sau e vorba și de altceva?

Nicolae Balotă: Aceste „întoarceri“ ale mele la București nu sunt simple vizite. Nu poți să-ți vizitezi orașul care este al tău, în care ești acasă. Mă întorc, deci, acasă la mine chiar dacă din nefricare nu am un „acasă“ în sensul material al cuvântului (locuința mea din București mi-a fost luată, neavînd acum, ca să zic așa, decît adăposturi trecătoare, pe la rudele mele. Nu sunt, deci, în vizită la București; nu te poți simți „în vizită“ nici în patria ta și nici în orașul tău. Nici la Cluj, orașul meu de baștină, unde am fost acum cîteva zile, nu m-am simțit în vizită. Cînd te întorci la sursele tale, la rădăcinile tale, la acel spațiu care este mai mult decît al tău, ești al acelui spațiu. Ca atare, nu sînt în vizită dar, în același timp, trebuie să adaug că doresc să-i revăd pe ai mei, cei care îmi sînteți apropiați, cei care îmi sînteți dragi, depărtarea nu stîrbește întru nimic căldura acestei dragoste, ba dimpotrivă. Și totuși, nu pentru toți cei care îmi sînteți apropiați mă întorc și pentru altceva, așa cum încheiai tocmai această întrebare.

— Am aflat că veți tipări o carte în curînd. Ce înseamnă pentru dumneavoastră această carte? Ce cuprinde?

— N.B.: Am adus de fapt două cărți sau mai rîialul pentru ceea ce va trebui să devină două cărți și anume: pe de o parte, o lucrare mai amplă, peste 500 de pagini, ceea ce pune problema în momentul de față, din punct de vedere tehnic, editorial și tipografic, o lucrare pe care am intitulat-o **Parisul e o carte**. Este experiența mea pariziană din ultimii doisprezece ani, tot ce am trăit în acest oraș, în acea lume; este, bineînțeles, experiența mea literar-artistică (fiindcă sînt un om al cuvîntului, legat de literatură și de arte, înainte de toate), pe care mi-a oferit-o lumea în care am trăit ultimul deceniu. Dar, în același timp, cartea aceasta, nefînd un studiu despre Paris, ci intrucît porcede din Paris ca dintr-o matrice, este un fel de transpunere în cuvînt a victiilor mele în ultimii ani. De aceea este o carte foarte personală, o carte la care țin deosebit de mult. Coalaltă lucrare este de proporții ceva mai mici, titlul fiind **Calea, adevărul și viața**. Acești trei termeni alcătuiesc tocmai formula pe care Isus Hristos și-a atribuit-o sîns. E o carte de meditații religioase, împărțită în două părți: — credința, biserica, urmată de o parte concludzivă în legătură cu viața spirituală, pornind de la rugăciune și pînă la experiența mistică. Această lucrare este scrisă tocmai din dorința de a oferi teologilor noștri unii, — pentru că eu aparțin Bisericii Române Unite, — dar și celor ortodocși, într-un spirit, cred, cu totul ecumenic, o lucrare necesară poate în propedeuca teologică. Dag ea se adresează și intelectualilor noștri. După aceea îndelungată seacă prin care am trecut, prin desertul în care lipsau lucrările de spiritualitate, îndeosebi cele legate de religie dar și cele de filosofie, m-am întors la unele mele dintii, și, dacă mi-a oferit ceva, cum spune Eminescu, „acel Apus“ este tocmai spațiul, răgazul prielnic meditației, lucrului, scrișului în ultimii 11-15 ani pe care l-am petrecut înții la München și apoi la Paris.

— Rămăs în Occident într-o perioadă de mare încordare politică, nici noi și nici cititorii dv. fideli nu știm ce activitate ați desfășurat. Prin ce v-ați impus îndeosebi?

— N.B.: Să mă gîndesc în mod orgolios la „împunere“? Într-un fel, reușești să te „împui“ atunci cînd pleci acolo. Am plecat, (asta ca să dau cîteva amănunte, poate necunoscute cititorilor noștri), ca invitat al Universității Ludwig Maximilian din München. Trebuie să spun că germanilor le datoriez (acelor germani pe care în timpul războiului, copil fiind, tînăr, adolescent, i-am urit din tot sufletul meu, acelor germani, dar și fapt altora, unor germani care, de astă dată și-au înțeles rolul lor pacific în reconstrucția europeană și a lumii) — lor le datoriez faptul de a mă fi extras dintre zidurile și de după zăvoarele care mă închideau aici. I-am cunoscut, am cunoscut mai bine zis anumiți colegi, universitari în domeniul literaturii comparate, cu ocazia unor congrese în ceea ce fusese Republica Federală Germană. În anul

1977 mi-au trimis o invitație pentru un an de profesoriat ca **Gastprofessor** cum spun ei, adică „profesor-oaspete“ al Universității din München, una din universitățile prestigioase nu numai din Germania, Europa ci, din lume. Din păcate doi ani a durat efortul acesta, el nefînd el meu ci al autorităților germane, universitare, efortul Ministerului german al Afacerilor Externe care, cu tenacitate germană binecunoscută, pe toate căile și canalele, au izbutit în cele din urmă în 1979 să mă facă să răspund invitației lor. În 1979 sosind acolo, urma să țin doar o serie de conferințe și în același timp să mă pot bucura un an de posibilitățile foarte mari pe care le oferea Universitatea din München pentru studiu, pentru cercetările mele. Din împlinire, profesorul Roger Boher de la care pornea această invitație, îmbolnăvindu-se foarte grav, mi-a solicitat să țin în locul său cursul magistral. Ceea ce am și făcut, vorbind la Universitatea din München despre „poeticile și mitologiile avangardiste“. Cursul acesta a avut succes în acel an (1979-1980) fapt pentru care am fost reținut și în anul următor, lucru cu totul excepțional pentru că, de obicei, un profesor universitar oaspete nu depășește un ciclu de un semestru sau de două semestre. Am rămas deci doi ani după care, în urma unui concurs al Universității din Tour — din Franța — Universitatea „Francois Rabelais“ — am ieșit ca să zic așa, „cîstigător“, și am fost invitat în Franța unde, am și rămas pînă astăzi. Să mai adaug că această privește activitate a mea didactică, universitară. Trebuie să mărturisesc cu durere că marile satisfacții pe care le-am avut vorbindu-le tinerilor germani, francezi sau în numeroase conferințe sau colocvii în Italia, Anglia, Elveția... aș fi dorit din toată inima să le am vorbindu-le tinerilor români, dar am avut prea puțin prilejul să o fac în țară. Știu că, chiar dumneata, domnule Tupan, ai fost printre puținii care, în cei doi ani de profesoriat, ai participat la cursurile mele de la Universitatea din București. Mărturisesc că rodul cel mai important al muncii mele în Apus, nu a fost doar cel didactic-universitar, ci și altul, pe planul publicistic, al studiilor publicate și mai ales al cărților scrise acolo.

— V-am ascultat în multe rînduri la „Europa liberă“. Ce a însemnat pentru dumneavoastră acest post de radio?

— N.B.: Acest post a însemnat înainte de toate, așa cum îi spune și numele: **libertate**. Deschiderea spre Europa oarecum o aveam asigurată prin lecturile, prin studiile, prin scrisul meu. Dar libertatea n-am avut-o în toți anii comunisti, și mai ales în timpul „penitenței“ de la vîrsta de 30 la 39 de ani, în anii de detenție. N-am cunoscut-o, dar am dorit-o; am vrut nu numai să mă bucur de ea, pentru că libertatea nu este doar ceea ce-ți permite să faci ceva, ci să o folosești într-un anumit fel, pentru că libertatea este ceea ce **faci din ea**. Ca atare, „Europa liberă“ — asta ca să mă întorc la subiect — a însemnat pentru mine libertatea și o posibilitate de a vorbi către compatrioții mei de acolo, de departe. Trebuie să spun că am început această activitate sub alte nume, sub pseudonime, pentru că eram încă cetățean al țării (nu am renunțat niciodată la cetățenia română) și chiar în acea perioadă, deci înainte de rîmînerea mea în străinătate, în anumite călătorii, pe la anumite congrese în Germania, am avut contacte cu cei de la „Europa liberă“ și am vorbit „pe unde“ cum am mai spus, sub pseudonim. „După ce am rămas“, am început anumite emisiuni, fie pe planul politic, fie pe acela al credinței. Asigur două programe săptămînale în momentul de față, și anume: „Societatea deschisă“ și „Cartea pe unde“. Pentru mine „Europa liberă“ a reprezentat un fel de cordon prin care puteam să comunic, Păstrăm legătura cu țara și puteam în același timp să comunic celor pe care i-am avut cititori sau ascultători și care acum mă ascultau, mă auzeau de la depărtare.

— Au trecut mai mulți ani de cînd ați hotărît să rîmîniți în Occident, dar au trecut deja trei ani și cîteva luni de cînd a căzut și pentru noi cortina de fier. Cu cîteva excepții, intelectualii români au preferat să rîmînă în afara țării. De ce credeți?

— N.B.: Mă întreb adeseori — mă refer la examenele mele de conștiință — dar mă întreb și în legătură cu cei pe care îi cunosc ca și cu cei pe care nu i-am văzut niciodată dar am auzit că trăiesc în diaspora românească. Azi nu se mai poate vorbi de un „exil“ românesc, dar există o diaspora românească, un fenomen deosebit de interesant care ar trebui să fie analizat mai îndeaproape. De ce nu se întorc cei mai mulți dintre ei?

Intercuriere Luceafarului

Ei bine, cred că aici s-ar putea da mai multe răspunsuri și poate cel dintii este că cei ce și-au găsit în Occident un sălas pe care l-au considerat, foarte probabil, trecător, cu gîndul la întoarcerea în țară, au socotit că se vor putea întoarce atunci cînd țara lor va fi cu „ad vîrat țara lor, așa cum au dorit-o și așa cum nu era cea din care fugiseră în străinătate. Nu vroau să spun că țara noastră nu este și nu va continua să fie țara noastră, dar trebuie să se înțeleagă că dacă au fost valorii românești respicte prin lume, dacă au fost și continuă din păcate să mai fie o emigrație românească, aceasta se datorează faptului că împrejurările din țara noastră nu au fost cele prielnice desfășurării libere și fecunde a muncii în toate domeniile. Nu se poate munci în țară? Fără îndoială se poate, și chiar se muncește. O faceți doar atîția dintre cei ce-mi sînteți apropiați. După primul război mondial numeroși oameni de știință, s-au întors în țară (citez cîteva nume: un Racoviță, un Cantacuzino), s-au întors în țară deși aveau situații foarte bine asigurate în Occident. Te întreb cum de s-au întors acei oameni și de ce nu se întorc azi anumiți săvanți, cercetători, literați care se află în Occident? Au fost oare aceia mai buni români decît sînt cei din zilele noastre? S-au simțit ei mai atașați de spațiul cultural românesc? Nu cred că se poate spune lucrul acesta. Am fi poate nedrepti față de mulți din cei ce nu se întorc. Adevărul este că acei cercetători care s-au întors atunci, chiar în niste împrejurări grele din anumite puncte de vedere, totuși aveau posibilități de a lucra, de a construi, de a refăce o țară, altele pe care le oferă — din păcate — azi statul român și îndeosebi cadrele administrative, instituționale, ale țării noastre. De aceea să-i înțelegem pe cei ce nu se întorc. Nu vorbesc despre mine pentru că eu nici nu mă consider drept unul care am rămas acolo și nu mă întorc, ci mă scot, chiar dacă îmi petrec o parte din timpul meu în străinătate, în așa măsură legat de verbul românesc și de felul în care acest verb rîdeste, înfînt nu mă vîd nicicum desprins de realitatea românească. Sunt un profesor îilinerant, un profesor român în Occident, un scriitor român care trăiește acolo după cum trăiește și aici. Deci nu mă consider nicicum rupt de spațiul românesc.

— Dv. ați predat în Germania, în Franța, aveți un nume bine cunoscut în universitățile europene. Sînt convins că orice universitate din România și-ar face un titlu de glorie să vă aibă profesor. Eritați încă sau v-ați propus să rîmîniți definitiv în Occident? De ce?

— N.B.: Nu cred că universitățile noastre s-ar „mîndri“ cum spunem mai adineori cu prezența mea. Universitățile

șile nu și-au manifestat în nici un dorința lor de a mă avea din nou în durile profesorilor lor, ba dimpotrivă anumiți universitari, la început, n reau să mă vadă întorcîndu-mă. La vorbind a fost unul singur care s-primi în acest sens. În schimb, an tîlnit numeroși colegi, numeroși pr care m-au chemat să vin. E adevă colegii care nu reprezintă, cu ex profesorului Cornea, — autorități pe instituțională. În ce privește „înt rea“ mea eu mă consider ca și înto

— Mulți din noi, după o perioadă entuziasm neînterminat, am descoperit sintem păcăliți. Deplîngeți naivitatea noastră sau considerați că fiecare are ce merită?

— N.B.: Toți avem naivitățile noastre. Toți am sperat, toți am nădăduit, continuăm să credem, să sperăm. Te am avut naivități socotind că euforia mare moment de răscoală națională să însemne în același timp o adevărată revoluție, în sensul autentic al cuvîntului: respectiv o întoarcere tot conversiune as spune, pe plan spiritual precedată de o răsturnare a legiilor stitutiilor care au provocat de țării și cînd vorbesc de instituții refer la puterea reprezentată prin tul unic dominant și prin tot ceea însemnat aceasta în era comunism care a traversat-o țara noastră. Ca am socotit — dacă aceasta se poate mi o naivitate — că schimbările mult mai radicale, mai profunde rapide. Aceste schimbări se vor p fără îndoială în timp, însă parcurs și va fi ceva mai lung. Trebuie daug însă și o altă observație cu la perioada aceasta pe care o consider ca pe una de tranziție, foarte c Consider că istoria în acest sfîrșecol își are un ritm al ei mult n pid. Cei care socotesc că această ratică la care într-un sens mai mult mai puțin latent, mai mult sau puțin manifest asistăm, ar putea să ne o reinstalare de durată a v azezării, ferme, instituționale, se Nici comunismul nu se mai întoarce structurile comuniste nu vor mai sibil de reimplantat în țara noastră, care se tem de aceasta se înalță crul acesta nu este cu puțință. C expresia: „Fiecare popor are ce tă“ este prea dură, desigur expri anumit adevăr. Fiecare popor își soarta sa. Eu nu cred că vorba b lui cronicar ar fi droapă. Individul, spune și pop are, suferă desigur urma vremilor, iar poporul nostru ferit din greu în acest secol singur pe urma apăsării timpului co Cred însă că popoarele își mîniile lor puterea de a se a ceea ce poate să însemne un o fatalitate. Dacă nu o credem n mîini, înseamnă că ne lăsăm c tocmă de acest destin. Societățile au izbutit în anumite întorsături, torici, să cuprindă în mîniile lor nul, și l-au fîurit. Exemple se găsesc acest secol. Țările care au suferi mai mari înfrîngeri, Germania s nia, au fost cele care au izbutit să facă repede și pe temelii mai solide multe altele. O grea suferință ar să însemne cu adevărat temelul al unei întoarceri sau ca să folos cuvînt mai dinamic — o revoluție lufia este în curs, adică răsturna tală a unui trecut care trebuie al urmat de o întemeiere nouă.

— Mediile franceze comentează

uașla politică, economică și culturală la noi. Ce v-a șocat acolo în ultima vreme? Credeți că francezii dau un diagnostic exact al actualității românești?

— N.B.: Mediile franceze nu comenză nici mult nici puțin măcar realitățile de la noi. După momentele dramatice care au fost din plin mediatizate, ale a-nunțului revoluției române, s-a instalat, cu excepția citorva momente nu mai puțin dureroase și traumatizante ale „miradelor” un fel de tăcere rar întreruptă, prin cuvinte puține, informații oradice și comentarii cu totul risipite aici-pe-colo, în presă sau în mediile informație franceze. Din când în când găsiți cite un articol într-un ziar sau într-o revistă franceză, mai degrabă în umite ziare germane care continuă să fie atente la fenomenele din răsăritul și centrul Europei. Acesta este tot ce întreprinde acea tăcere care înconjoară, din câte pot spune, viața politică din țara noastră. Cred că francezii nu dau un diagnostic exact al realităților politice, culturale sau culturale românești. Sint arte puțini acei francezi care cunosc este realității. Imaginea noastră în afara țării și destinul istoric, ni le facem noi. Pentru a deveni cunoscuți acolo trebuie să te faci cunoscut prin acte, acțiuni, activități bine concertate care să manifeste cu adevărat prezența noastră în Europa.

— În acest capitalism sălbatic de la noi cea mai afectată pare să fie cultura. Ultime reviste literare au dispărut o vreme, ca să apară apoi grație unor miniștri și sponsori, unele s-ar putea să fanantzeze în curând. Vi se pare normal acest fenomen? Găsiți o explicație a lui?

— N.B.: Nu mi se pare normal acest fenomen. Acest fenomen n-ar fi trebuit să se creeze, și explicația care se dă uncoori, cea a unui așa-zis capitalism „sălbatic”, este de fapt prin anumite aspecte de sale ceea ce numim „piața liberă” din țara noastră, nu explică totul, nu justifică situația gravă în care se află revistele, literurile noastre și, în genere, cultura noastră. Să ne amintim că după primul război mondial situația economică nu a coincis decât strălucită în țara noastră, totuși ziarele, revistele culturale au început să prolifereze, editurile de asemenea, prosperitatea s-a instalat destul de repede. Aici sunt, în mare, trei ordine de fenomene divise. Unele care sînt pe plan economic. Din păcate spunem piața liberă a noastră are anumite trăsături sălbatice. O înțelegere mai bună proceselor economice determinată atît de factorii politici cît și de cei economici culturali, ar putea să ducă la o reparație a întreprinderilor cu caracter cultural, încît acestea să poată ajunge chiar o anumită prosperitate economică. Exercițiul pe care o avem în Occident o demonstrează. Asta pe de o parte. Pe de altă parte însă, societatea noastră trebuie să înțeleagă: cultura nu este doar un lux, nu este ceva adăugat necesarului, este tot atît de necesară ca și piinea cea de toate zilele. Ca atare, dacă puterea statală azi nu înțelege să sacrifice din venitul, e adevărat, de care dispune într-o parte a face o politică culturală de perspectivă, este pentru că această putere este instalată nu are o perspectivă de lungă durată. Adevărul este că tot ceea ce se investește în cultură, în învățămînt, în cercetarea științifică se investește pentru timp îndelungat. Aceste investiții nu-și dau roadele imediat pe plan economic, ele dau roade în timp.

Fără o politică de lungă durată nu se poate reclădi o țară.

— Din Franța ne vin știri contradictorii. Ba că ar fi multe reviste subvenționate de stat, ba că sponsorizarea culturii e o datorie de onoare acolo, ba că rezistă cine poate. Care-i de fapt adevărul și care-i metoda ideală de stimulare a unei culturi naționale?

— N.B.: În Franța statul investește mult în cultură. Înainte de toate investește în marile șantieri naționale. Să amintesc cîteva dintre ele? Doar în ultimii ani s-a construit Opera de la Bastillia, piramida Luvrului, Arca de la Défense se construiește marea Luvru, se construiește marea Bibliotecă Națională care va fi, poate, cu timpul, cea mai mare bibliotecă din lume. Dar în afară de acestea, sînt o serie întreagă de investiții care se fac pe planuri mult mai mici, mai „punctuale” (cum spun francezii). Nu cunosc multe reviste subvenționate de stat. Dar cunosc reviste care sînt subvenționate de instituții sau întreprinderi publice. Nu doar un minister central decide asupra investițiilor. Aceste instituții publice aparțin statului; la rîndul lor ele pot să ajute, să subvenționeze reviste sau edituri. Sponsorizarea este făcută în țările occidentale aducînd întreprinderilor comerciale private o serie întreagă de beneficii care sînt de ordin financiar, fiscal. Pentru ca o întreprindere cum este în Franța Rafinaria „Elf”, să aibă o gamă întreagă de activități pe plan cultural, „Elf” trebuie să dobîndească din partea statului deducțiuni fiscale, reduceri importante. Deci statul, în mod indirect, prin mediația sponsorilor particulari sprijină cultura. Există o rețea întreagă în acest sens. Instituții publice și private se sprijină reciproc în această activitate.

— Modelele, curentele și exploziile individuale nu pot ocoli o țară care a excelat întotdeauna prin acestea. Care-i foaia de temperatură literară a acestei ierni acolo? Ce se prefigurează?

N.B.: Franța culturală nu traversează o epocă de mare înflorire. Dar există un platou înalt pe care literale și artele ca și știința în Franța înaintează și de pe care nu pot să coboare. Ce se prefigurează? Nu atît o stagnare teatrală prea interesantă, cît o stagnare muzicală deosebit de fecundă. Și apoi, așa cum au dovedit-o recent premiile literare franceze în frunze cu Goncourt, se poate spune că, într-adevăr, schimbarea pe care o vom avea foarte probabil în urma alegerilor din primăvara aceasta în viața politică franceză, va reprezenta în același timp și pe plan cultural o modificare de perspectivă. Vor fi într-un anumit sens, probabil, mai puțin sprijinite marile șantieri ale prezidentului actual al republicii și vor fi mai sprijinite inițiativele individuale ale multor scriitori, oameni de știință. În orientarea culturii noastre, ne uităm adeseori spre modelul francez și e bine să facem asta și în continuare. Dar să nu uităm că sînt modele germane, americane și să nu ne gîndim la aceasta doar sub specia „modelului” demn de urmat, pentru că o cultură cum este cultura română nu este o cultură a imitației, nu este o cultură a repetiției unor inițiative străine, ci este și a fost o cultură creatoare. Ca atare, fără nici un fel de fals patriotizm, pot spune că a trebuit să ne integrăm în această remodelare a culturii europene la care Europa întreagă participă, în epoca post-modernă în care am intrat.

— Bănuim că sînteți la curent cu manifestările confrăților noștri din afara țării. Care din ei vă impresionează în mod deosebit? Prin ce?

N.B.: Mărturisesc că generația celor pe care i-am prețuit în mod deosebit a ajuns la sfîrșitul ei. Eliade s-a stins, Eugen Ionescu este încă foarte viu dar își are opera oarecum rotunjită în urmă (desi sper să mai adauge la aceasta încă pagini cît mai numeroase). În ce privește Cioran, declarațiile sale în care nu am crezut și continui să nu cred, că și-a încheiat opera, mă fac de asemenea să cred că și el, scriitorul român transpus în spațiul verbului francez, continuă. Aș putea spune că dintre cei care mi-au fost apropiați am o deosebită încredere în ceea ce fac confratii mei critici și profesori de la universitățile din străinătate și mă refer la Virgil Nemoianu, la Matei Călinescu, la Toma Pavel și Sorin Alexandrescu.

— Literatura noastră din țară, acum cînd teoretic s-au deschis toate granițele, prin cine și prin ce s-ar putea impune? Intrevedeți în Europa și un moment românesc?

N.B.: Un moment românesc? Să nu ne gîndim în acești termeni sau să nu formulăm astfel ceea ce trebuie să fie un gînd al nostru. Cultura noastră este integrată în cultura europeană mai mult decît este societatea noastră și mult mai mult decît este politica, puterea instituțională reprezentată prin factorii politici ai țării noastre. Asadar, noi facem parte, chiar dacă nu se poate vorbi de un „moment românesc”, din cultura europeană. Cum însă să fim cu adevărat nu numai prezenți obscure, latente sau virtuale în spațiul acesta cultural-european? Atît timp cît nu vom fi cu adevărat în Europa, cultura noastră va păstra pecetea unui exotism, a unei marginalități, a unei existențe periferice. Numai trăind, cu adevărat în Europa, cultura noastră va face parte în mod manifest din ea.

Interviu realizat de Marius Tupan

O ISTORIE ILUSTRATĂ A LITERATURII ROMÂNE CONTEMPORANE

văzută de Ion Cucu

Carré de ași : Ion Iuga, Nichita Stănescu, Grigore Hagiu și Petre Bucșa (fotografie din 1981)

Cezar Baltag a două zi după lansarea volumului „Monada”

Mara Nicoară, o cititoare fidelă a „României literare”

Doi prieteni : Octavian Stoica și Florin Pucă (Fotografie din 1985)

ODISEU

— Ce tot boscorodiți și meniți voi acolo, măi? — le curmă vorba Dimeca. Adică, să fim noi sortiți să tot umblăm cu traista-n băț, de colo-colo? Prinsese el ceva din discuția celor doi, și i se păru că i s-a și bătut ochiul sting! „Emigranți la nesfârșit?” păru a cobîi bătrînul.

— Ia mai tăceți, fraților — îi luă la rost Deagă, care de asemenea ascultase dialogul Iancu-Traian, — ia mai tăceți, măi, că știe ea, Țara, ce face, n-o s-o învățăm noi. Și-apoi, ca să zic așa, ce i-o fi ei, o să ne fie și nouă, cum e drept, nu? Om trăi însă și-om vedea. Acum, hai, culcați-vă, că mine, de-o vrea Cel de sus, pornim pe drum de apă, ține-o El limpede ca oglinda, Slăvitul...!

IN ZIUA CE-A URMAT, ÎNCĂ DIN zori, cînd se alegea lumina de întuneric, de parcă din el izvora, stratiotii greci au sunat din trompeți, ca la ei la armată. Nu s-a speriat nimeni, toată lumea a înțeles că pentru emigranți se suna, să se scoale. S-a dat imediat după aceea poruncă, să-și strîngă oamenii lucrurile și să se incoloneze pe familii, treabă ce a luat o bună bucată de timp, pînă a răsărit soarele. Oh, și soarele asta! Care nu mai răsărea de după creste de munți, ci de-a dreptul din cîmpul nesfârșit de apă al Mării Egee, al albastrei și prealiniștitei Egee, căreia nicî o adiere de vînt nu-i încreșea obrazul ei de fecioară. Măcar la acea oră, așa era... Mai întîi — s-a ivit, departe-depart, în larg, ca o pată albărie. Ai fi zis că o mină nevăzută, poate a Domnului din înalțuri, varsă acolo o vopsea tulbure-lăptoasă. Apoi turbureala asta se însingera așa, pe nesimțite, și se învăpăle mai apoi, de parcă ar fi stat să aprindă Egeea! Cînd, deodată tot din acel loc îndepărtat, țîșni din ape un disc enorm de foc și pară, care se înalță în citeva clipe numai, pe zare. Arăta acum, ca o portocală imensă, imensă. Pentru ca, după alte citeva clipe, discul soarelui să te orbească, s-ar fi spus, cu razele lui binecuvîntate, ce au și început să încălzească, ziceai că te toarnă oamenilor în vine căldura lui binefăcătoare, după o noapte rece, petrecută chiar lîngă țărîm. Mulți dintre emigranți, ca trăitorii în munți, nu mai văzuseră minunea: soarele adică, răsărind ca din palmă, sau ca dintr-o imensă farfurie întinsă...

Soldații se inhămaseră și ei, unii, la bagajele celor ce se imbarcau, baloturile lor imense, „hărarli”, saci cu de toate, fel de fel de lucruri, unele de trebuință, altele cu totul de prisos, poate, cum se întîmplă cînd pleci departe, și încă ce fel de plecare! Alți stratiotii se înșiruiseră de-a lungul coloanei ce sta să pornească spre vasul „Odiseu”, tras la pontoane. Dar încă nu se pornea într-acolo, nu se știa de ce. În sfîrșit, s-a aflat de ce se stă pe loc... Erau așteptate oficialitățile, iar oficialitățile, care, iată, își fac apariția în citeva trăsuri. Consulul, alți funcționari ai Consulatului, colonelul grec, funcționari ai stăpînirii, încă. Făcură toți aceștia un semicerc dinaintea coloanei întoarsă cu fața la ei, undeva pe la mijlocul coloanei, să se audă bine peste tot... Consulul se desprîse din grup, făcînd doi pași înainte, și vorbi... Ce spunea? Ce să spună?... Vorbe, niște vorbe... Vorbea frumos, e drept, cu căldură, cu emoție chiar, dar cine sta să-l asculte, acum? Acuma, cînd strămutații se aflau între două lumi, una pe punctul de-a o părăsi, cealaltă visată doar, pe unde va fi fiind... Pentru codruveni, că-l ascultau ori nu pe consul, solemnitatea însemna că, gata, au și început o altă viață, altă... istorie. Doamne, cum are să fie această nouă viață a lor?! Va să zică, nu se vor mai întoarce nicicînd aici, unde s-au pomenit dintotdeauna, și unde cunosc și sînt cunoscuți de toate pietrele, izvoarele, de toți munții, cutreierați din copilărie... Și ce va fi dincolo, departe — peste Amarea Laie, în necunoscut, marele necunoscut? Cum vor fi oamenii Țării spre care se îndreaptă, cum le va fi vorba, felul, cum portul, firea lor... O mie și una de întrebări, la care

deocamdată nu aveau, nu puteau avea răspuns. Aici, aici totul era limpede, bine știut — grecii erau greci, bulgarii-bulgari, turcii-turci, sîrbii, albanezii, a-șijderca. Li auzeau vorbind, și îi și deosebeai, știaj ce e cu dîșit după port, după felul de a te privi, știaj la ce să te aștepti din partea lor. Iată, Enache Deagă și avea, deja, nostalgia graurilor de prin partea locului... Se visa, așa — cu ochii deschiși, acolo, departe, în Țara nouă, și tresărea... Da, tresărea la o vorbă grecească, de care fusese incredințat că e sătul pînă peste cap, ori turcească, bulgărească... „La naiba!” își zise bătrînul, și își șterse cu palma, de pe ochi, ca o pînză de păianjen ce îi încețoșa vederea. „La naiba! Doar ne ducem — nesiliți de nimeni — la ai noștri, în Țară! Singele nostru ne mină într-acolo, mergem la ai noștri, pentru numele lui Dumnezeu! Va fi bine, are să fie bine, nu poate fi altfel!”

Cuvîntarea consulului se încheiase, coloana se puse în mișcare. „Hai, omule — îl înghionți pe fostul celnic, Tomaida, nevastă-sa, — ce-ai rămas așa, de stană, unde ești cu gîndurile, că pornim, nu vezi?!” Enache Deagă se scutură ca de un vis rău, și zîmbi femeii, dar tot se răsti nițel la ea, fiindcă îl surprinsese într-un moment de slăbiciune. „Haide — îi zise — vezi-ți de treaba ta, că știu eu... Ce, eu nu văd că... pornim?... Da, pornim, să ne ajute Dumnezeu, femeie, că e gata, pornim, pornim!” Se adunase, era din nou el însuși, părea a fi el însuși iar.

Pe la prînzul mare, „Odiseu” suiera, mai întîi lung-prelung, apoi gros, grav, cutremurător, scoțînd vâlătuci de fună neagră ca smoala, ca și cînd se chinuia amarul s-o ia din loc, și nu izbutea. Odgoanele fuseseră desfăcute, namila porni să alunece de lîngă pontoane, toată lumea era strînsă acum pe puntea superioară, — cine mai avea putere să stea cuminte în cala vasului, în cabine? O pădure de brațe agitate saltau, de sus, de pe imensul vapor, alta îi răspundea de jos, de pe mal. Doamne — cînd și de unde se adunase atîta lume? Tirgoveți de toate națiile, între care și aromâni ce urmau să plece, ori nu, și turci, și bulgari, și greci, o grămadă de stratiotii greci, he-hei, adios, palicarilor, asta e, nu se putea altfel, dar uite că nouă, încă de pe acum ne e dor de voi, blestemaților! Și are să vă fie și vouă, nătrărilor, altminteri n-ați fi oameni, doar ne-am mîncat amarul alături de cînd ne știneam de neamul nostru! Apoi, oamenii de pe mal s-au făcut mici, tot mai mici, cît niște vrăbi, vrăbiuțe, cît niște puncte, punctișoare, și, la un moment dat au dispărut cu totul, s-au șters vederii, i-a înghițit Egeea. Cum i-a înghițit, îi va fi înghițit și pe ei, pe emigranți, pentru cei de pe țărîm, care, iată, n-au mai văzut, în partea unde se

tot ducea lin, „Odiseu”, decît cerul senin și nesfîrșitul mării albastre, netulburate de nimic, nici măcar de vreo urmă de valuri, vâlurele.

Cînd cobora seara, tîrziu, emigranții au zărit ca un fum, colinele Calandrei, din „degetul”, adică peninsula Casandrei, prin dreptul cărora tocmai înainta cu zburările lui, „Odiseu”. Calandra, Casandra, locul pășunatului de iarnă, pentru fostele turme ale celor de pe vapor! Și, au fost femei în acele clipe, ba chiar și bărbați, aflați pe punte care nu se priveau în ochi, ci măturau cu privirile doar puntea vasului, de parcă acolo urma să-și descopere ei turmele de oi și de capre, și faptele lor, și necazurile, bucuriile unei vieți... Vaporul a ocilit și celelalte limbi de pămînt din Halkidiki, au zărit, în noapte Aghiuros-ul, Sfîntul Munte, Athos-ul, petrecuți de licărele de lumini ale mănăstirilor — și emigranții s-au topit mai departe, către Dardanele. Ceanakkalè, Gelibolu, Marmara, Istanbul. Noapte, noapte adîncă, precum în sufletele călătorilor — dintre care puțini dormeau, răpuși de așteptare, neliniști, oboseală, ceț mai mulți n-aveau somn, aveau gînduri, gînduri, numai gînduri neadormite, cu neputință de a le ostoi, adormi.

La Stambul era din nou zi, aici „Odiseu” a încărcat cărbuni, emigranții au avut voie să coboare în marele oraș, să vadă, să-și cumpere cite ceva. Au coborît puțini. Ce să vadă, de altfel? Forfotă de turci, alte neamuri, geamii, biserică, „Sfînta Sofia”, palate vechi și noi, unele de marmură albă și roșie, revărsate pe malul Bosforului, cu turnuri și dantelării de piatră, ca din „O mie și una de nopți”. Și cocioabe alături nu o dată, uliți și ulicioare doznice mustind de mizerie cruntă, rușinoasă, sărăcie, plozi mulți și mai mult despuiați, repezindu-și înainte burți mari, umflate disproportionat, după care alergau cadine împiedicîndu-se în salvării ieftine, de pînza colorată strident în roșu, în galben, în verde, albastru, ori înflorați fel de fel. Și bătrîni mulți, cu fesuri roșii pe cap, atîția bătrîni trăgînd din ciubuc, pe cerdacuri, și ele bătrînești, unele cu geamie, vopsite țipător, în toate culorile. Și larma portului mai cu seamă, cu un necontenit du-te-vino, ca de sfîrșitul lumii.

Celnicul Enache Deagă și Iancu Paticina, Deciu, Dimeca și alții încă mai văzuseră orașul, unii de mai multe ori, și se minunau mai puțin de furnicarul de necurmata gălăgie de aici. Ceilalți,

femeile mai cu seamă își făceau cruci ascunse, mărunte, înghesuite între bărbie și coșul pieptului, să nu bage de seamă „păgînii”, „necredincioșii”. „Mirați-vă, mirați-vă, că nu e oprit de Coran, asta, ridea Iancu de femei și de fete. Și așa nu bagă de seamă nimeni, în Stambul”.

— Iancule, îl trase Tina-Caterina de o parte pe bărbatu-său, într-un sokak năpădit de nenumărate dugheni, care se țineau una de alta, — hai aici, să-i facem, să-ți luăm un dar tatei... „Un dar?! Și ce dar anume ai vrea să-l luăm?” fu de acord Iancu. „O Țulea frumoasă, că ciubucul pe care îl are, e mîncat de vreme, de-acum...” Au intrat într-o dugheană de asemenea mărunțisuri, împreună cu învățătorul Traian Deciu. Femeia a ochit o lulea, o minunăție de os încrustat cu fildeș, cu trei mici pietre prețioase verzi — imitații, observă Iancu numaidecît —, cu capac suflat în aur și muștiuc de de asemenea. „Asta — zise Tina-Caterina — „Cît face, efendi?” — întrebă Traian Deciu, care știa bine turcește, învățase din sat, de la patronul prăvăliei lui, la care adică hămălea înainte de a se face învățător în Codruva. „Zece lire” ceru turcul, de parcă o țigară puturoasă ar fi cerut doar...! Au dat să iasă, i-a strigat negustorul înapoi, din nou au dat să plece, la șapte lire, la cinci, în sfîrșit la trei... La trei lire, care păreau ultimul preț, Tina-Caterina își deznodă o batistă — de unde o scosese? Din sin, probabil numai ea a știut cum și cînd! „Am banii!” zise ea, vrînd să plătească dar bărbatu-său îi smulse batista, cu avut cu tot. O dezlegă, o deznodă, în ea — cinci lire turcești, aur! „O liră, cior-bagi, atît!” făcu el către negustor, lăsă lira pe tejghea și puse mîna pe luleaua cu încrustături scumpe „Două!” făcu turcul, smulgîndu-i obiectul din mîna, cu o energie nebănuită pentru vîrsta lui înaintată. „Bine una liră și poftim, ia luleaua!” țipă însă imediat stăpînul dughenei, cînd văzu că era pe punctul de a-și pierde mușterii.

— Bravo, Iancule, prletene! îl felicită Traian Deciu pe Paticina. Dar știu că te pricepi să te țirgui, omule! De la zece — la una liră numai, e o performanță! Deciu vorbea cu entuziasm, dar Iancu nu păru deloc a-l băga în seamă. Acesta se întoarse către nevastă-sa, — erau de-acum departe, pe stradă, coborînd către port, — și o întrebă, cu nereștinută mirare:

— Dar de unde ai tu, fata mea, atîția bani la tine?

— Oho, îi șopti ea la ureche, înălțîndu-se pentru aceasta în virful picioarelor, în timp ce Iancu se aplica spre femeie, — și mai am încă! Are și mama, au toate femeile noastre...

Pe scurt, Paticina afla următoarele, — cu rugămîntea să păstreze secretul pînă vor ajunge în România: avînd Tomaida sarcina, din partea celnicului, să ascundă lîrcile luate pentru vînzarea turmelor de oi și capre, în borcane cu magiun, a reținut o parte bunioară din ele, fără știrea bătrînului. Lire pe care ea și cu Tomaida le-au ascuns, la plecare, în anume locuri mai ferite, ale trupului lor. Ceea ce au făcut și celelalte femei din sat, sub jurămînt că vor păstra taina pînă ajung acolo, sus, în Țară, departe de puterea palicarului.

Era formidabil! Geniala idee a Tomaidei micșora pierderile suferite la Salonic cu cel puțin 20%! Au calculat asta Iancu și cu învățătorul, după ce l-au împărțit și pe bătrînul Deagă cu secretul femeilor. „Cap sec, de femeie — o blagoslovi celnicul pe soată-sa, — nu puteai să ascunzi așa, tot, toate lirele?” La care observație se zgudui vaporul „Odiseu” de hohotele de ris izbucnite în cabina bătrînului. „Păi, cu hoții, urmă Enache Deagă, trebuie să te porți hoștește! Uite ce nu mi-a dat mie în gînd, se căină el. Noroc cu tine însă, femeie! Acum, poftim, să mai zică cineva că femeia are mînte scurtă...” Minunate vorbe, care încîntară nespuse urechile Tomaidei, ca și ale celorlalte neveste de pe vapor, care aflară de ele, una de la alta, în cel mai scurt timp, încă în rada portului constantinopolitan.

Și iarăși fluierăturile, mugetele vasului „Odiseu”, și din nou la drum, de astă dată prin nesfîrșita — cum li s-a părut călătorilor, că au și avut de ce — Marea Neagră—Amarea Laie. „De ce i-or fi zicînd cum îi zic, Doamne, că nu e neagră deloc, e ca toate mările, uite, albastră și ea, ca Egeca noastră, de-acasă”. „Ii zic așa, adică Neagră, fiindcă multe corăbii și vieți omenesti a tot înghițit ea, blestemată, dîndu-le fără milă la fund!” „Pușchea pe limba-ți, nu mai cobîi! Cum să înghiță corăbii?! N-o vezi ce blindă e? Ca o mielusea...”

(Fragment din romanul „Marea Sere-nității”, în lucru la Editura Cartea Românească, 1993)

Ion Drăghici

EPISTOLA SFÂNTULUI APOSTOL PAVEL CĂTRE FILIMON

CAPITOLUL 1

1 Pavel, înlăntuitul Iisus Hristos¹, și Timotei fratele, către Filimon, iubitul nostru împreună-lucrător,

2 și către Apfia², sora noastră, și către Ahip, împreună-cu-noi-luptător³, și către Biserica din casa ta⁴:

3 Har vouă și pace de la Dumnezeu, Tatăl nostru, și de la Domnul Iisus Hristos!

4 Întotdeauna când te pomenesc în rugăciunile mele îți mulțumesc Dumnezeului meu,

5 ca unul ce aud despre iubirea și credința pe care le ai față de Domnul Iisus și față de toți sfinții.

6 Fie ca părțasia credinței tale să devină lucrătoare în cunoașterea oricărui bine pe care-l putem face pentru Hristos Iisus!

7 Că multă bucurie și mângâiere am avut din iubirea ta, frate, fiindcă inimile sfinților s'au odihnit prin tine⁵.

8 Ca atare, deși întru Hristos am multă îndrăznire să-ți poruncesc ce se cuvine,

9 totuși mai degrabă te rog în numele iubirii — eu, așa cum sunt, bătrânul Pavel, iar acum și înlăntuit al lui Hristos Iisus —

10 te rog pentru copilul meu pe care l-am născut în lanțuri, pentru Onisim⁶,

din NOUL TESTAMENT

Versiune revizuită, redactată și comentată de Bartolomeu Valeriu Anania, sprijinit pe numeroase alte osteneli, în curs de apariție la Editura Institutului Biblic

1 Dublă semnificație: înlăntuit din pricina (de dragul) lui Iisus Hristos: robit de (întru), iubirea lui Hristos.

2 Probabil soția lui Filimon.

3 Literal: camarad de arme (vezi și Flp 2,25 și nota). Activitatea misionară e frecvent văzută de Pavel ca o acțiune pe câmpul de luptă (vezi Ef 6,12-17).

4 Om cu stare, Filimon își pusese casa la dispoziția comunității creștine din Colose, ea devenind astfel locaș de cult (ca în mai toate cazurile Bisericii primare).

5 Și-au recăpătat forțele (prin asistența spirituală și materială a lui Filimon). Sfinții = creștinii credincioși.

6 Onisim, sclav al lui Filimon, fugit după ce și furase stăpânul, ajuns în Roma și convertit în închisoare de către Pavel, căruia îi devenise fiu duhovnicesc și slujitor devotat.

11 cel care altădată îți era nefolositor, dar care acum e folositor⁷, și ție, și mie.

12 Pe acesta ți l-am trimis înapoi, însuși pe el, adică inima mea.

13 Eu voiam să-l țin la mine, pentru ca'n lo-

7 Nefolositor-folositor: joc de cuvinte asupra numelui lui Onisim, care în grecește înseamnă Folositor; inutil ca sclav nesușus și hoț, devenit util prin convingerea creștină cu care înțelege să-și slujească stăpânii creștini.

cul tău să-mi slujească în lanțurile mele pentru Evanghelie;

14 dar n'am vrut să fac nimic fără ncuviințarea ta, pentru ca fapta ta cea bună să nu fie ca de silă, ci de bunăvoie.

15 Căci poate de aceea a fost el despărțit de tine pentru o vreme: ca să-l recapeți pentru veșnicie;

16 dar nu ca un rob, ci mai mult decât un rob: frate iubit⁸, mai cu seamă mie, dar cu cât mai mult ție, și în trup, și în Domnul.

17 Așadar, dacă mă ai pe mine părtaș, primește-l pe el ca și cum aș fi eu.

18 Iar de te a păgubit cu ceva sau îți este dator, pune aceasta în socoteala mea;

19 eu, Pavel, o scriu cu mâna mea: eu îți voi plăti — ca să nu-ți spun că tu îmi ești mie datornic cu tine însuși⁹.

20 Da, frate: să mă folosesc¹⁰ și eu de tine întru Domnul, odihnește-mi inima întru Hristos!

21 Ți-am scris încredințat de ascultarea ta, știind că tu vei face chiar mai mult decât îți spun eu.

22 În același timp însă pregătește-mi și loc de găzduit, deoarece nădăjduesc că prin rugăciunile voastre vă voi fi dăruit¹¹.

23 Te îmbrățișează Epafra¹² cel împreună-cu-mine-intemnițat întru Hristos Iisus,

24 Marcu¹³, Aristarh¹⁴, Dimas¹⁵, Luca¹⁶, cei împreună-cu-mine-lucrători.

25 Harul Domnului nostru Iisus Hristos să fie cu duhul vostru! Amin.

8 Text important pentru rolul creștinismului în abolirea sclaviei, dar nu prin violență sau reformă socială, ci pe dinlăuntru, prin transformarea omului interior.

9 Filimon fusese convertit de Pavel în timpul șederii sale la Colose.

10 În rădăcina verbului oninemi (a fi folositor) e implicat numele lui Onisim (Folositorul).

11 Pavel considera că posibilă sa eliberare din temniță e un dar al lui Dumnezeu în favoarea creștinilor care se roagă pentru el.

12 Despre Epafra vezi nota de la Col 1,7.

13 Evanghelistul.

14 Asupra lui Aristarh vezi nota de la Col 4,10.

15 Dimas: vezi nota de la Col 4,14.

16 Evanghelistul.

viața spirituală

DUHUL ADEPTILOR «NOULUI IERUSALIM»

NU ESTE DUHUL PROOROCILOR REVELAȚIEI

Mare și neguroasă vilvă face în vremea mai nouă acțiunea vizionară din satul Glodeni, de lângă Pucioasa. Aici s-a construit o bizară biserică — zice-se ortodoxă — cu toate laturile egale (12 metri), cu 12 uși și cu 33 de cupole de diferite mărimi.

Intre zidurile de trei metri înălțime ale fundației viețuiesc 14 claustrați, bărbați și femei laolaltă. Ei cred că virtutea creștină cea mai mare este purtatul bărbii până la brâu și îndeosebi combaterea nașterii legiuite de prunci. Din susținerile lor mai reiese că România va avea un rol și un loc central în încercările apocalipsului care se apropie. Cu cât mai repede se va sfârși expatrierea regelui Mihai — „unul Domnului” — cu atât mai grabnică va veni și împlinirea proorocirii de mai sus.

Adevărul că Dumnezeu S-a hotărât să-și aleagă slujitorii fideli — ceea ce presupune corupția Bisericii de până astăzi — este de ținut din spusele „sfinței” Virginia. Postul ei de 40 de zile și alte înfrinări ar desemna-o pentru „manifestarea directă” a lui Dumnezeu în lume, unde se va instaura „noul Ierusalim”.

Până atunci, adeptii ei cer înscrierea imediată a dascălului lor feminin în rândurile sfinților. Bineînțeles că cerea aceasta se află în studiu la Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române care nu s-a pronunțat în consecință până astăzi.

Mai precizăm că realizatorul artistic și oarecum doctrinarul grupării este sculptorul Marian Zidaru, indiferent religioasă înainte de convertirea iluminatoare la „Ortodoxie”. După părerea sa, Constantin Brâncuși și Gheorghe Zamfir sînt primii apostoli ai noii conștiințe în țara noastră.

Totuși problema nu este în primul rînd de ordin estetic ci de unul teologic. În lumina lui, concepția religioasă pe cale de stabilizare prezintă mai multe elemente și straturi de cultură, care nu se prezintă în ansamblu prea drept-măritoare.

1. Primul stadiu al poziției cercetate se dovedește a fi de ordin inițiativ. De altfel nu se neagă aportul pe care i l-a adus învățătura lui Sadhu Sundar Singh. Ca și în cazul medievalului Graal, majoritatea discuțiilor și a motivației acțiunilor privește realitatea și puritatea conștiinței la primirea Sfintei Împărtășanii. La ea participă doar „aleșii”.

Dumnezeul pe care îl propovăduiește gruparea are ceva din vehemența neîmblînzită vechitamentară cu care ne amenință în vremea noastră și iehoviștii. În acțiunea Sa față de lumea de astăzi, El lucrează „în etape”.

Familiaritatea ierusalimilor cu Duhul Sfînt ar fi mai puțin supărătoare dacă nu ar propovădui o mai bogată revărsare a Harului Dumnezeiesc decît până acum. Noua revelație, dobîndită

astfel, arată implicit că cea de mai înainte ar fi nedesăvîrșită.

Biserica, cu ierarhia ei menită să vegheze la puritatea doctrinei creștine, trebuie să fie „curată”, după cerințele noilor văzători.

Rostul reîntoarcerii în circuitul normal spiritual al trupului omului păcătos prezintă ceva din condamnată apocatastază origenistă.

2. Lectura Bibliei s-a făcut aproape exclusiv din cărțile cu viața lui Moise și cu acțiunile lui legislative. „Un desen, — se confesează Marian Zidaru, — care se intitulază «Teocrație», anunță o nouă formă de guvernămînt pe care o va coborî Dumnezeu în România. Teocrația înseamnă împărăția lui Dumnezeu, care va funcționa sub următoarea formă: Dumnezeu va transmite cuvîntul, care este preluat de prooroc într-o continuă comuniune cu preotul, pentru că proorocul se supune preotului. Cuvîntul este apoi transmis către rege pentru că așa se numește cel pe care Dumnezeu l-a ales să guverneze un popor, și regele prin cuvînt conduce poporul. Poporului nu-i va rămîne decît să viețuiască întru fericire considerînd munca aiudoma unei acțiuni artistice...” (cf. „Vestitorul”, nr. 83, din 30 nob. 1992, p. 2).

3. Nostalgia emigrantului față de patria pe care o părăsește de asemenea se face simțită în noile susțineri doctrinare. România va dobîndi un rol central în anii sfîrșitului cosmic, cum prezice Sundhar Singh. Vehemența cu care este exprimată și îndeosebi repetată această precizare amintește de siguranța panaceului marxist descoperit în proprietatea colectivă asupra mijloacelor de producție.

Bineînțeles că nici patria adoptivă nu a rămas fără importanță, cum se poate vedea din idealul unificării tuturor religiilor și din forma conferită minunăției de la Glodeni.

4. Reacția împotriva calendarului îndreptat este o șicană împotriva unei biserici dintr-o țară fostă comunistă. Ea mai poate fi o reminiscență de copil moldovean sau chiar un simplu pretext

care să confere mișcării importanță în ochii contemporanilor.

5. Respingerea clerului considerat contrafăcut de acțiunea defunctului regim sau compromis moral se face cu vehemență. Lăsînd deocamdată de o parte explicarea teologică a temei slujitorului decăzut în patimi, ne întrebăm: cine este mai vinovat, acesta sau emigrantul care a plecat din țară cu o anumită „binecuvîntare” și, uneori, s-a pus în slujba unei anumite puteri de la noi?

Cît privește vrednicia sau nevrednicia slujitorului în lucrarea celor sfinte, ea a fost rezolvată încă din primele veacuri creștine. Sfintele Taine rămîn valide indiferent de calitatea discutată.

În vorbirea adeptilor „Noului Ierusalim” nu se întilnește nici un cuvînt despre cele îndătinat: Sfînta Tradiție (cu cerința purității duhovnicești din Filocalia), Revelație, ierarhie, smerenie, ascultare, Biserica și Sfintele ei Taine, se repetă doar cerința ca omul „să primească Sfînta Împărtășanie cît mai des, după cuvenita pregătire”. Duhul Sfînt este confiscat de către ierusalimiți, fiindu-i aproape interzis să se sălășluiească în Biserică. Lor însă le indică zilnic cui să se adreseze și cînd să i se adreseze.

În comparație cu acestea, Biserica nu cunoaște aleși, care ar avea singuri acces la o revelație ascunsă, ci are pur și simplu membri...

Vom însemna în sfîrșit o intuiție și o dorință a noastră. Dată fiind formația estetică a doctrinarilor grupării, este de așteptat ca ei să sesizeze contradicțiile în care se află, redescoperind astfel frumusețile adevărate ale credinței ortodoxe.

Altminteri „Duhul și puterea lui Ilie” (Luca 1, 17) nu se dovedește să fie cu ei.

Pr. dr. Gheorghe I. Drăgulin

Două priviri spre Dumnezeu

1. RECUNOȘTINȚĂ ȘI RECUNOAȘTERE

Cum poți fi recunoscător decât recunoscând? În această întrebare se ascunde tot misterul recunoștinței. Recunoștința este o formă a mulțumirii tocmai fiindcă mulțumirea în esență este o formă de cunoaștere. Cunoașterea ca recunoaștere. Adică ce ai cunoscut odată trebuie periodic actualizat. Cum se realizează această actualizare? Prin reamintire. Recunoștința ca recunoaștere este plină la urmă reamintire. Este o întoarcere anamnetică spre obiectul, nu în sens nostalgic, pasiv, ci în sens intelectual, contemplativ. Deoarece obiectele nu sînt în trecut, ci în Cercul care se află dincolo de trecut, prezent, viitor.

Cum poți fi recunoscător lui Dumnezeu decât recunoscîndu-L? Căutarea divinității într-o lume atît de exilată cum este lumea noastră este un gest nobil de recunoștință. A privi muntele sau a privi marea, a privi ploaia sau a privi ninsoarea concentrat și smerit pînă la a-ti sterge identitatea reprezintă apropierea noastră de Dumnezeu din dorința de-a-L găsi în cele mai curate camuflări ale Sale. Concentrarea asupra ploii a celui care astfel își mulțumește lui Dumnezeu poate fi atît de mare încît în momentele de maximă intensitate ar putea chiar să reintoarcă ploaia ori ninsoarea spre cer. Imaginea nu trebuie luată figurat, cum cel mai multi ar fi tentați s-o facă, ci chiar la propriu. Fiindcă numai în acest fel înțelegem efectul miraculos-paradoxal al recunoștinței omenestii față de Cel Suprem. Dacă Dumnezeu trimite ploaia pentru a fertiliza natura, acest lucru de regulă e interpretat ca o mărînire față de o umanitate îndatorată Lui. Dar cînd spun că prin adevărată recunoștință, deci recunoaștere, credinciosul întoarce ploaia înapoi spre cer mă gîndesc tocmai la acest gen de ploaie binevenit, util și nicidecum la revărsarea vreunui potop. Deoarece recunoștința nu trebuie interpretată numai în sens etic, dimpotrivă. Merzind pînă la ultimele consecințe ale zîndirii, deci în zona paradoxului incomod pentru toată lumea, și pentru cel care-l exprimă și pentru cei care-l receptează, înțelegem că recunoștința acționează în așa fel tocmai spre a demonstra că Dumnezeu nu există pentru a-și dovedi mărînimia față de oamenii, prin ploii sau ninsoari, ci există tocmai spre a Nu și-o dovedi. Pare absurd pînă la prostesc dar așa e. Dacă drumul de la recunoștință la recunoaștere nu poate fi negat, atunci avem datoria să-l acceptăm toate consecințele. O omenire recunoscătoare este în fond o omenire care ar fi în stare să suspende curgerea naturală a amotim-purilor. O omenire recunoscătoare este o omenire care ar fi în stare să oprească înaintarea soarelui ca în celebra seven-tă a vechiului Testament, ar aprinde tăciuni în apa înghețată și ar întinde dan-tele de gheț deasupra flăcărilor dezlănțuite. O omenire recunoscătoare ar putea de aceea să întoarcă ploaia înapoi spre cer, neexprimînd în acest fel un refuz sfidător, stupid, titanesc ori prometeic, ci arătînd de fapt direcția spre esența lui Dumnezeu care este pură In-terioritate, Tăcere, Încet, Îndîncibil.

Aceasta este calea recunoștinței pe care omenirea n-o mai înțelege sau, dacă o înțelege, se teme de ea. Poate din acest motiv cei care într-adevăr îl sînt recunoscători lui Dumnezeu ajung

să fie chiar un pericol pentru comunitatea în mijlocul căreia trăiesc. De aceea, ei se izolează, se insingurează, devin si-haștri, și, dacă un loc preferat al sihăstriei este tocmai desertul, aceasta și a-rată faptul că în recunoștința lor devină față de Dumnezeu ei au reușit să întoarcă ploile spre cer. Deoarece desertul prin neîndurarea sa este într-adevăr Fața metafizică a Lumii de dincolo exprimată în lumea noastră prea colorată, prea variată și prea mincinoasă în diversitatea ei.

Cel puțin așa înțeleg rostul recunoștinței. Altfel cum am fi recunoscători? Mulțumind pur și simplu într-un mod pios-profan, folosind un limbaj mărunț pe care Dumnezeu nici nu-l înțelege și de care nici nu are nevoie? Dumnezeu este spre a fi cunoscut de noi. Noi îl cunoaștem prin încercări dure și stăruitoare de-a ne apropia de esența Lui. Această apropiere la rîndul ei se realizează chiar și cu riscul încălcării unei ordini naturale bine sta-bornicite și aparent invincibile. În acest fel, legea osmică poate fi încălcată. Un asemenea viol poate avea și nuanțe apocaliptice. La urma urmei, fi sîntem recunoscători lui Dumnezeu provocîndu-l. Dacă cerurile nu se cucerec decât cu violență atunci asumarea violenței este forma cea mai înaltă a smereniei. De-oarece o ploaie întoarsă spre cer este chiar dovadă că pămîntul, sau măcar o părticică din el, este pregătit să pri-mească sfînta povară a Începutului.

2. IERTAREA CA MISTER

Iertarea este mister și nu amnistie. Nu iertăm fiindcă sîntem buni, ci fiindcă ne supunem misterului. Nimic de aceea nu este mai misterios, mai greu de-a fi înțeles în mod obișnuit decât iertarea a-rătată celor mai mari ticăloși, celor mai haini ucigași. Prin iertare creștinismul s-a deosebit de Legea Veche și s-a adus în orizontul cunoașterii această undă ta-lică. De fapt legătura dintre iubire și cunoaștere este făcută prin iertare. Ier-tarea înseamnă mult mai mult decât iu-birea sau decît bunătatea. Iertarea are un fond metafizic fiindcă Dumnezeu iar-tă aproape fără să se uite la cel, la cei pe care-i iartă. Și aceasta deoarece Divi-nitatea nu are atribute de ordin psiholo-gic pentru a se folosi de ele și a-și ar-gumenta astfel iertarea. Să ne amintim doar sfîrșitul Demonilor lui Dostoevski în care replica dată de Stavroghin lui Tihon este memorabilă pentru a înțelege virtuțile neortodoxe, chinuitoare de ana-litice ale psihologiei. Printul nefericit are această izbucnire: „psiholog blestemat“, după care părăsește încăperea. De ce a ripostat Stavroghin cu atîta furie poate tocmai în clipa cînd se afla foarte a-proape de iertarea după care în fond tiniea? E greu de dat un răspuns pre-cis, dar anterior părintele Tihon avusese o remarcă de cît de simplă, pe atît de misterioasă. „Nu Dumnezeu trebuie să te ierte, ci tu trebuie să te ierți mai întîi“. Citat și aproximativ. Stavroghin nu simte misterul sau îl simte ca pe o iritare și atunci aruncă totul pe seama diabolismului psihologic. Cu alte cuvînte, iertarea dumnezeiască, mai devreme sau mai tîrziu, tot vine. De aceea se și spune că nu există păcat, oricît de greu și de apăsător ar fi, care să nu fie „con-

Scriu respirînd –
in orice literă
cerul se depărtează.

GLOSSĂ

Nici o iluzie în dimineața asta. Poe-zia nu mi-a apărut în revistă. Piine n-am găsit. Oamenii înțeliniți nu au-zeau sau nu înțelegeau. MA GIN-DESC CÎT MAI AM DE TRĂIT. Îmi pun degetele pe masă și mă uit mult timp la ele: albe, lungi și fără apă-rare; tremură puțin — o sensibilitate fără rost lingă coșurile de fabrici și brazdele de pe cîmp. Cîndva cre-deam că orice nouă foaie pe care o pun în mașina de scris luminează cît de puțin lumea, că influența exerci-tată de aceste gînduri care-mi vin di-rect din neant copleșește citeva con-tinente, citeva orașe, ori măcar ci-teva familii din același bloc — urcînd odată cu apa caldă sau cu gazul met-an.

Acum dorm (în somn știu toate lim-bile pămîntului) ca acel indian în-tr-o cușcă cu 250 de cobre. Dorm și mă răcesc în continuu — oare cîți ani îmi vor mai trebui pînă la tempera-tura șerpilor?

Aș vrea să-i trimit culva o scrisoa-re fără cuvinte care ar începe așa: „Să vii la mine pentru că eu tac de-atîta timp și am chef de-o lungă lumină plutitoare...“ Dar mă trezesc cu mîna la frunte privind pe geam

către un camion cu muncitorii care-i cit pe ce să se răstoarne.

De oboseală aleg cărări neumblate prin parcul părăginit, scufundat în torpoarea gradinelor goale ale teatru-lui de vară, a scenei invadate de ciu-perci și șopirle. Un puști cu bicicleta face opturi printre două decoruri că-zute într-o rină, de fapt două pa-nouri de polistiren cu desene șterse și lăbărțate de ploale. Eu cobor trep-tele de mină cu mîtușa mea de 82 de ani care a căpătat o voce pițigăiată de copil. Doi cîini al nîmăului ne ur-mează tăcuți, politicoși, neîndrăznînd să ne-o ia înainte cu toate că simt că ar vrea. Aer cald îmi intră în mi-neci. Tăcerea ne acoperă, punctată doar din cînd în cînd de suieratul bi-cicletei: puștiul de pe scenă simțîndu-se privit sprintează și frînează spectaculos. Mîtușa mea privește to-tul cu aviditate. Pe umerii flanelă i s-a încălzit și aburi imperceptibili se ridică în aer. Pot să mor în clipa asta care scrie scrisoarea fără cuvînte pe care nu pot s-o scriu eu. Gîndul fără cuvinte al acestui vîzduh în-corporat mă copleșește cu vocea ta-tălui meu rămasă pe bandă în episo-dul cu căruța de pepeni pe care-a cumpărat-o în tinerețe și pe care a împărțit-o cu un coleg ce nu-și per-mitea să ia mai mult de doi-trei o dată Harbuii rostogoliți în amintire, clipă de neatenție și calc cu piciorul în gol iar mîtușa mea rucește cu greu să mă sustină.

Constantin Abăluță

trabalansat“ de milostenia divină! Deci, nu aceasta e problema. Problema e ca păcătosul însuși să se ierte pe sine și să-și aducă liniștea în sine. Ceea ce, paradoxal, e mult mai dificil, chiar dacă pare mai ușor. Cam asta vrea părintele Tihon să-i spună lui Stavroghin, dar reacția acestuia e promptă și amar de ul-timativă. E limpede că el nu se poate ierta. În fața hățișului psihologic, în fața chinurilor, pe care nu le poate po-toli sufletul celui care a păcătuit și care continuă să păcătuiească prin neputința de-a se liniști, printul nefericit cedează și pleacă înfrînt. Înțelegem în felul a-cesta că iertarea comportă două aspecte sau două trepte: este iertarea mare, de ordin supraomnesc venită de la Dum-nezeu, este iertarea mică, de ordin ome-nesc dar prin care frămîntările omenestii pot fi leucite. Să vedem cum. Iertarea venită de la Dumnezeu este misterioasă deoarece, cum spuneam, ea este acordată nediferențiat, nediscriminatoriu. De la înălțimea metafizic-divină păcatul omu-lui reprezintă o impuritate aproape negli-jabilă. Astfel, iertarea lui Dumnezeu, ne-fîind act psihologic, confirmă tocmai ca-litatea divină de-a fi dincolo de orice condiționare și mărgînire. Aminarea iu-decării nu semnifică deci un fel de pă-suire obișnuită dată păcătoșilor, ci e chiar dovada de superioritate a Legii Noi față de Legea Veche. Legea Veche baza-tă pe judecată și rigoare sugerează for-tă dar atenuează misterul. Legea Nouă bazată pe iertare și milă sugerează slă-biciune dar adîncește misterul. Căci mis-terul reprezintă tocmai distanța ca apro-piere și apropierea ca distanță care se creează între Dumnezeu și om. Prezența și absența lui Dumnezeu în și din creație, fapt unic și unitar ce elimină succesiu-nca, ca și calitatea lui Iisus de a fi Dum-

nezeu și Om în același timp, explică ier-tarea și o fundamentează ca maxim mis-ter. Prin Iisus Dumnezeu îl iartă pe oa-meni, nu-i judecă, dar iertarea SA poate fi simțită și cunoscută ca o mare bucurie și lumină numai în măsura în care omul se iartă pe sine. Lupta omului cu pro-priu psihic se realizează în singurătate și sinceritate. Duhovnicul îl privește pe chinuit așa cum l-ar privi Dumnezeu. Îl privește fără crispări sentimentale, parti-cipative, îl privește ca și cum ceea ce e foarte important, nu ar fi prezent. Îl oferă iertarea dar numai în clipa în care frămîntările celui care se spovedește au luat sfîrșit. Iarăși paradoxul e mai ului-tor ca niciodată: mărturisirea făcută de om este ascultată și neascultată de pă-rînte. De aceea, dacă din întimplare, cumva, din cauza oboșelii părintele a-doarme în timpul spovedaniei, aceasta nu înscamnă că actul a fost ratat. Dim-potrivă, abia atunci pare mai misterios și exprimă misterul iertării divine. A-ceasta este lecția predată de Dostoevski în finalul „Demonilor“ și care, prin semnificația ei metafizică, lasă în umbră cele peste șase sute de pagini ale furiei literare. Astfel putem înțelege de ce Iisus a coborît spre a-l ierta pe oamenii și de ce această iertare nu e sim-plă bunătate profană. Astfel putem în-țelege de ce efortul personal al fiecărui dintre noi de-a răzbi întru sinceritate și luciditate poate fi ca o mare pe care o traversăm cu multă emoție spre a întîlni neapărat celălalt tîrm al harului absol-vitor. Si nu se știe dacă harul nu a fost cu noi pe toată durata călătoriei pentru a ni se dezvălui abia la sfîrșit... Aceasta e misterul.

Dan Stanca

theodor vasilache

Spectacol împotriva

Bandiți,
cu ochii în lacrimi
și cu porniri... caritative;

Curve,
nespus de fidele tuturor
și fieceărui marinar în parte,
într-un mare oraș portuar;

Alcoolici,
bind ceai de izmă
în mijlocul copiilor regăsiți
— prilej pentru o fotografie de familie
pe perețele din camera rece...

Cartofori
concentrați peste masa de șah
exact în clipa cînd poliția
dă buzna în încăpere...
Și înc-o dată
îi-mi-ar scribă

de păianjenul
care de undeva de foarte sus,
erijat în rezizor,
trage sforile acestui spectacol
împotriva naturii...

Întîlnire în vadul rîului

Motto: „...suflecă pîn' la briu
ducea rufele la rîu“...

(Vechi cîntec de lume)

Și ca o matroană
luată de evenimente,
cu sandalele pe umăr
și cu amîndouă miinle
ținîndu-și poalele ridicate,
femeia romană trece Rubiconul...

„Alea facta est“, zice ea,
„Caesar avea dreptate:
ar fi fost, desigur,
mult mai puțin ud și rece
să fi rămas la casele mele
cu servitori și iahtul din port...“.

— Decît așa, matroană,
cu sandalele pe umăr

și poalele ridicate
în toată simplitatea ei de femeie. —

Dar, la mijlocul vadului,
pe cine altul întîlnește
dacă nu pe tinărul Brutus:
„Ave“, zice matroana,
cu poalele ridicate.
„Sărumină“, răspunde Brutus
pe limba latină,
roșînd pînă-n virful urechilor...

— Gîndindu-se nu atît la Caesar
și la singele său strigînd răzbunare
din ce în ce mai încet;...
cît la sandalele acestea romane
cu călcile cu tot
săltînd jucăuș, de pildă,
pe umerii săi... —

Trecînd, shakespearean, spre veșnicie prin natura spinoasă a lucrurilor...

Și fiindcă
mult mai aproape mi-e pielea proprie
decît cămașa fericitului,
consider absolut normal ca
— sub cele patru lovituri ale
destinului —

să plîngă-mai bine
mama altuia și altuia...

Drept care,
tîrînd-o de coarne,
aduc în fața instanței inchi-zitoare,
acuz de vrăjitorie
și condamn la moarte — pe rug —
nerușinata capră a vecinului.

Vedeți
să fie rumenită ;
— că după atîta istorie contemporană
nu mai suport să văd singe... —

Dar mai ales
aruncați-o afară
pe femela aceasta imbrobodită
și primitivă care bocește...

„Nu știți, femeie,
aceasta-i calea sorții:
ce naște din caprină: iadă, țap —
făcut e să treacă spre nemurie
la proțap!“.

Grupul e o formă foarte activă și la modă de manifestare a afinităților exhibitioniste. O practică toate categoriile sociale și profesionale, de la politicieni la sportivi și de la muzicieni la hoți de buzunare. Artistii plastici recurg, de la un timp, tot mai frecvent la un asemenea mod de confruntare cu publicul propriu. Dincolo de unele motivații de ordin estetic și afectiv electiv, nevoia de grupare a artiștilor este cauzată de precumpănitor de precaritatea mijloacelor financiare și materiale. Realitate valabilă la toate generațiile, dar mai cu seamă la cele tinere.

Deși recent, în austeră (desi cocheta) sală de la parter a Galeriei „Căminul artei”, cinci artiști între 30 și 40 de ani, cu un palmares expozițional mai modest din azi, dar activi în saloanele cu caracter republican sau pe genuri artistice, s-au reunit într-o fascinantă ambianță creativă, prin spectaculozitatea stilistică a celor aproximativ 25 de piese expuse.

Fiecare dintre componentii acestui quintet sui-generis este posesorul unui timbru distinct al rostirii artistice. Eduard Mülthaler este un pictor cu o apetență evidentă pentru curențele europene postmoderniste, Kokoshka și Grosz ar fi două din reperele sale actuale, deși ele acționează doar ca niște proiectii culturale. Pictorul se bazează pe un desen ferm conturat, în compoziție de gen marcate de un aer non-conformist, accentuat și de folosirea unei palete vii, în armonii cromatice de contrast. Vladimir Ene ne propune cinci tablouri într-un ciclu de Himere, alegorii compuse într-o formă constructivă concisă și expresivă, cu o tuză dinamică dominată de tonuri grave și cu un desen interesant marcat direct în culoare. „Obiectele” lui Const. Petraschivici au

ceva din exuberanța iarmaroacelor medievale, unde meșteri ocazionali și salimbanci inventivi ademenau multimea de gură-cască cu giubuslucurile lor năzdrăvane și minunate, făcute ad-hoc din te mlri ce! Petraschivici este la noi unul dintre virtuozii în stare să scenografieze fermecător până și sărăcia! Pe o filleră apropiată, decurgând din subtila estetică a jocului, cu origini tot prin arealul mediteranean medieval, în care funcția proteică a imaginarului era precumpănitoare, Costel Iacob construiește din alamă, metal aproape nobil și delicat ca o spiterie flamandă, forme de o încântătoare inutilitate. Sint, ca și cum au răsărit aievea din grădina imageriilor surrealiste daliene. Ele au totuși o coerență a desfășurării în spațiu, cu articulații fine și mobile, cu anete și gonguri sonore în echilibru perfect. Creații deplin asimilabile artei în măsura în care invenția formală se intrupează în obiect, Trei sculpturi, în înțelesul consacrat al cuvântului (între care „Mulțimea adorând forma” mi se pare exemplară pentru definirea crezului estetic al artistului), amendează sever aceste jocuri ale artistului histrion cu densitatea gândirii sale metaforice și cu tactilitatea excepțională a modelajului. În fine, Ioan Atanasiu Delamare, o prezentă tot mai marcantă a saloanelor bucurestene, și nu numai, este un artist ce-și sfidează tinerețea, prin etalarea, în pictura de sevalte, dar mai ales în grafică (desen, gravură) a unui arsenal de mijloace plastice bine asimilate și pus în slujba unei concepții plastice mature și dezinvolt exprimate. Este un nume care se impune tot mai mult, cu forța talentului său original și energetic, conștiinței publicului contemporan.

Un alt grup, de această dată, la Galeria „Simeza”, expune, în trei moda-

Petru Galai

lități de expresie diferite (pictură, sculptură, grafică) și cu mijloace specifice, o suită de lucrări concentrate asupra unui pretext tematic unic: Erotica. Un concept, o realitate, un principiu existențial, în fond, o abstracțiune definind un teritoriu eminentamente uman, ce pune în mișcare, deopotrivă, energii vitale și spirituale într-o infinită varietate de stări și modalități de exprimare. Ceea ce se și întâmplă în expoziția celor trei tineri artiști: Bogdan Molea (pictură), Petru Galai (sculptură) și Ion Drăghici (grafică). Toti, cu remarcabile „personale” anul trecut, posesori ai unor limbaje plastice ferm conturate, cu un control profesionalizat al viziunii plastice ce o oferă privitorului, Molea abordează tematica printr-o „citire” directă, de puternică focalizare expresivă a desenului și culorii spre redarea conținutului senzual al realității. Nudurile, în viziunea sa sînt stăpinite de demonism și fățarnicie neconvențională, în ton cu feeling-ul societății de consum, ce-și află în erotism (ca și în alcool) iluzia reechilibrării.

Petru Galai este exponentul unei generații artistice, pentru care lectia modernității nu se află în „era Brâncuși”, ci în cea a marilor modelisti ai finelei de secol XIX. Tactilitatea deosebită

a formelor, cu anatomii perceptibile, arhitecturate într-o dinamică a juxtapunerilor detaliilor ce amintesc uneori de metamorfozele imageriilor gotice. Sculptura lui Galai este una de extracție culturală, în care se regăsește o serie de tendințe capitale ale genului, afirmate în avangarda fiecărei epoci de creație de până în explozia de „isme” a acestui secol al marilor aventuri experimentaliste, Galai preferă însă o artă a sintezelor bine înșusite, însușind formei tensiunile și sintaxa aleatorie a sensibilității contemporane. Ion Drăghici oferă un adevărat recital în acest trio cu evanescenta sa dantelărie grafică. O prelucrare de mare rafinament intelectual a pretextului tematic, folosind surse complexe de ordin cultural și imagistic, împorimă desenului său o alunecare, deopotrivă, încărcată de lirism și de senzualism. Performanță anevoie de împlinit fără un suport spiritual consistent și prolific. Compozițiile sale au ceva din strălucirea gravă și pasionată a poemelor lui Rilke, deși detaliul anatomiform, figurativ este clar sugerat în amalgamul de linii al desenului.

Corneliu Antim

muzica

Prin Europa, via Maastricht

Ziua (fostă?) Internațională a Femeii a adus muzicii românești (pentru că e de gen feminin) un omagiu deosebit — în cadrul UER (Uniunea Europeană Radio), 23 posturi de radio din 13 țări de primă importanță (Canada, Franța, Italia, Germania, Belgia, Olanda etc.) au preluat, în direct, concertul susținut de Orchestra Națională Radio sub bagheta dirijorului (și directorului formațiilor Radio) Horia Andreescu, cuprinzând opusuri românești contemporane de referință — Simfonia II de Ștefan Niculescu, Concertul pentru violoncel și orchestră de Anato Vieru, Simfonia a III-a de George Enescu. Dacă ar fi fost (și) televizat, o lume întreagă ar fi putut constata că realizarea acestui concert a constituit un act de eroism în condițiile infernale determinate de nămeți, viscoli, înzăpeziri, care au blocat avioane, trenuri, vapoare, dar nu și pe interpreții, care s-au războit cu turbloanele ajungând, învingători, pe podiumul de concert.

Primele două lucrări, mult cîntate în străinătate unde, de altfel, au fost încununat cu premii prestigioase, au fost coordonate fundamental de școlii moderne românești de compoziție, tehnicile și tratările savante îmbinându-se cu e-

lemente de melos popular în forme sublimite. Solistul concertului, violonistul Mirel Iancovici, în prezent profesor la Conservatorul din Maastricht, a știut să pună în valoare întreaga diversitate coloristică a partiturii de care, după cum a declarat în amplul interviu radiodifuzat, îi leagă amintiri cu totul speciale.

Monumentala Simfonie a III-a de Enescu, solicitînd un aparat vocal-instrumental enorm, corul și orga adăugîndu-se orchestrei, a răsunat spectaculos, muzicienii noștri, sub bagheta lui Horia Andreescu, realizînd momente de mare emoție artistică în secvențe dramatice, tensionate, dar și în secțiuni de calm olimpic atît de specifice muzicii enesciene. De altfel, și cu ani în urmă, în interpretarea acestei simfonii, la Ateneul Român, sub bagheta aceluiași Horia Andreescu, a reprezentat un punct de referință al stagiunii respective, greu de egalat datorită densității trăirilor uneori terifiante, pe care și atunci, și acum, dirijorul a știut să le construiască la dimensiunea capodoperei. Cu siguranță, cel care au ascultat această variantă interpretativă aici și aiurea au (re)descoperit muzica enesciană la adevărata sa valoare, demnă de a sta alături de marile opusuri ale secolului nostru.

Aceasta ar fi „jumătatea plină a paharului”. Există, însă, și „jumătatea goală” pentru că ironia soartei a făcut ca, din nou, muzica românească să fie mai mult ascultată în străinătate decît de români, de această dată datorită unor factori independenți de voința noastră. În primul rînd, publicul (chiar dacă ar fi dorit să vină) nu a putut ajunge în Sala de concerte Radio datorită timpului nefavorabil, dar și orei tîrziu (21,30) la care a început concertul — să nu uităm că, în București, nu mai circulă (mai)nimic la acea oră, în schimb mișună tot felul de indivizi decupați din filme de groază, așa că... Mulți ar fi stat să asculte la radio transmisia concertului, dar, ghinion, în același timp, la televiziune se transmitea, tot în direct, decernarea, la Paris, a premiilor César, o festivitate căreia era imposibil să-i rezisti, propunînd întîlniri cu Marcello Mastrolani, Jean Marais, și alți „monștri sacri” ai cinematografilor.

Să vedem, totuși, „jumătatea plină a paharului”, să aplaudăm efortul imens și reușita muzicienilor noștri în dorința de a a onora, la un nivel valoric competitiv, includerea în stagiunea UER, dar și de a face cunoscută în lume muzica românească, demers ce ar trebui urmat de toți interpreții noștri. Mulțumiri și Direcției Schimburi muzicale cu străinătatea din Radiodifuziune, pentru realizarea acestei transmisii.

Oricum, pentru două ore, pe calea undelor, am fost în Europa via Maastricht, unde nu s-a semnat celebrul tratat, dar unde avem un reprezentant de nădejde — să fie, oare, un semn providențial?

parțial color

Un albastru răvășit

Inventivi, nevoie mare, realizatorii de emisiuni de la Televiziune, ne-au răsfațat încă o dată, plasîndu-și, într-o sfințită duminică, glume și scheciuri de tot felul, încît ne-am simțit onorați că le sîntem contemporani. În prim plan — adică liber-cugetător, amfitrion, compozitor și actor — spontanul și inspiratul Marcel Dragomir, care ne-a lăsat să înțelegem că, dacă, pe ici pe colo, nu gustăm umorul sau cîntecul, vina nu-l neapărat a noastră. Să zicem! Uite-așa am fost introduși în bucătăria undelor magnetice, cu sprîjinul a două ofelene (!) — judecîndu-le după talent și temeri — unde am descoperit absența tocmai a amfitrionului care, ca în vechile anecdote, lucra. În altă parte, însă. Nu știm însă și pe cine. A fost adus cu sacrificii, dar cînd a ieșit la rampă, ca prin minune s-au declanșat cele trei interpretări ale aceluiași cîntec „Un albastru infînt”. Româncă, bulgăroaică și egipteană, și-au dat sufletul și glasul pentru că melodia cu pricina să albăstrească infîntul sensibilității din noi. Drept cadre, au fost studioul și stadionul. Cu alternative, cînd pe-o parte, cînd pe-

alta. Am încercat să-l identificăm pe cel din urmă. O fi cel din „Ghencea”, o fi cel din „Giulesi”? În cele din urmă, toate datele ne-au condus spre „Național”. Acestei invenții de efect, i-a urmat o alta, de data asta în bucătăria unui textier (de muzică ușoară, se-nțelege!) care, săracul, trăia o adevărată dramă în greaua osteneală de a-și desăvîrși opera. Chinuit cînd de soție, cînd de soacră, cînd de focurile creației, în final crea un text de muzică absurdă. Cine spunea că e ușoară viața acestor oameni. Infiltrați strategic între proza vieții și viața poezilor autentici!

Dar ora de divertisment a atins — era doar prilejul tocmii potrivit! — și partea sensibilă a sexului frumos. Despre femei au referit doi actori, care au adus atîtea noutăți, încît panseurile lor, spuse de atîtea ori, pot fi găsite fără greutate la orice consignație. Nici măcar cei din platou, garați ca niște pești, pentru a pavoaza scena într-un fel, n-au ris, și vina trebuie să fie a regizorului, care nu și-a luat în serios meseria. Sigur, tot din rațiuni diversioniste, cineva a fluierat un slagăr al aceluiași Marcel Dragomir, altcineva a găsit necesar să omagieze ciroul — aici chiar au căzut în elementul lor! — ca, mai spre final, să intre în scenariu și George Motol, binecunoscutul comic (!) al nostru, într-o dispută profesională cu un oarecare Tiberiu Coacăză. Era atîta haz în dialogul lor, că ne-a apucat plînsul. Ca totul să se termine cu bine, Elena Cirstea, aceea ce dă declarații fulminante împotriva bărbaților, a schimbat tactica de data asta și a spus cu voce metalizată: „Marcel Dragomir e compozitorul meu preferat”. Oare cite ori fi învidiînd-o? Și, uite-așa, să le demonstreze că nu vorbește în vînt, a atacat cu dezinvoltură „O iubire imposibilă”, punînd punct unei emisiuni asemănătoare, strîcîndu-ne o după-amiază de duminică și convingîndu-ne încă o dată că lipsa de gust, de idei, și de profesionalitate face din anumite emisiuni, care ar trebui să ne destîndă, un chin nu numai pentru cei care le privesc, ci și pentru cei care le înropesc. Mai lipsea doar Tatulici să-și dea el cu părerea despre artă și totul ar fi fost de o monumentalitate delirantă.

Marius Tupan

Eduard Mülthaler

Vladimir Ene

Anca Florea

Byron și Shelley — povestea unei prietenii

În înmiresmatele seri de vară ale anului 1816, pe malul Lacului Geneva, în somptuoasa vilă Diodati, un grup de tineri englezi — lordul Byron, Shelley, iubita sa Mary Godwin (care curînd avea să-i devină soție legitimă), precum și sora vitregă a acesteia, Claire Clairmont — se întrețineau pînă tîrziu de tot, depășind povești, într-o atmosferă de farmec și incitare pe care numai izolarea de restul lumii și fuga de anatema societății le puteau oferi celor ce-și găsiseră aici un binecuvîntat și pașnic refugiu. Căci, în realitate, acești minunați și entuziaști tineri erau niște autoexilați. Părăsiseră Anglia, huliți de societate pentru convingerile lor politice și religioase, dar și din pricina nesocotirii unor norme morale, fapt ce le atrăsese antipatia și oprobiul public. Aici, unde amintirea lui Rousseau era încă vie, cei patru, deși iscodiți, de turiștii englezi pentru care „păcatele” compatrioților lor se dovedeau nu numai incitante dar și ispătoare, se aflau într-un fel, în siguranță. Își petreceau mai toată vremea făcînd lungi plimbări pe urmele lui Rousseau, dar savau mai ales poveștile cu fantome și strigoi pe care se întreceau, care mai de care, să le nascocescă, depășindu-le cu un soi de voluptate aparte. Ideea fusese a lui Byron iar Mary Godwin era peste măsură de încîntată. În timpul acestui „concurs” neobișnuit, din aceste nesfîrșite fantezii savurate în reclusiune, avea, de fapt, să se nască ideea romanului de groază „Frankenstein”, ce nu, peste mult timp avea să-o facă pe Mary celebră, aducîndu-i consacrară. Dar tot aici, în aceste line nopți de vară și cu prilejul acelor lungi plimbări, avea să se nască și o minunată prietenie. Prietenia dintre doi mari poeți pe care împrejurările i-au adus față în față și pe care geniul și forța lor umană i-au apropiat pentru scurt timp, cît au fost în viață, legîndu-le, pe un alt plan, numele într-o eternitate. Byron a fost apoi foarte apropiat de Mary Godwin pe care o prețuia și cu care se împăca excelent, între ei statornicindu-se o caldă și pilduitoare camaraderie. Și nu trebuie să uităm că la dispariția lui Shelley, în ciuda unor adversități ce apăruseră între cei doi, Byron a fost acela care, plin de generozitate, a ajutat-o pe năpăstuita văduvă a prietenului său. A avut apoi relații amoroase cu Claire Clairmont și rod al acestor relații a fost nașterea unui copil. Byron nu a iubit-o însă niciodată pe Claire și, poate, uneori, rezervele ce le avea față de Shelley se datorau tocmai faptului că acesta nu privea cu ochi buni atitudinea prietenului său față de nefericita și abandonata sa cumnată. În fine,

exilul autolimpus, statutul de proscrisi, i-a apropiat foarte mult și, pe parcursul a aproape șase ani, pînă la tragica dispariție a lui Shelley în 1822, Byron, Shelley și familia sa au fost mai tot timpul împreună. De altfel, pe cei doi poeți totul îi deosebea — convingeri politice și religioase, preferințe literare și artistice, concepția asupra vieții, temperament și mentalități morale. Byron a fost veșnic lăsat de ateismul prietenului său iar Shelley nu putea nicicum înțelege de ce genialul său amic îl considera pe Pope — și pe augustani, în genere — drept modele de neegalat ale literaturii engleze. Apoi, Shelley era delicat, blînd și generos, în vreme ce autorul lui „Childe Harold” afișa, cel puțin, în public, o atitudine de sfidare și cinism, ba deseori, chiar de nedismulată cruzime. Ca să nu mai vorbim de viața pe care cei doi o duceau, Shelley „păcătuisă groaznic” dacă ar fi să ținem cont de normele morale ale timpului său. Relațiile extraconjugale cu Mary Godwin îi impuseseră, într-un fel, exilul. Dar altfel, aerianul poet era un sfînt pe lingă Byron. Promiscuitatea în care acesta se complăcea în somptuosul palat venețian Mocenigo, ros de igrasie, dar nu mai puțin strălucitor și luxos, unde o întreagă menajerie, mai mult sau mai puțin exotică — păuni, cîini, măgari, vulpi, maimuțe, dar și felurite exemplare umane — alcătuiau cadrul extravagant ce completa în mod insolit existența de desfrîu a stăpînului ce-și permitea totuși și escape de purificare la călugării minăstirii armenesti — de pe insula San Lazzaro, unde se străduia să deprîndă

limba acestor cărturari, ca să nu mai vorbim de tribulațiile sale amoroase din Albania și, mai ales, din Constantinople, unde, în contact cu fastul vieții orientale, poetul încercase toate experiențele posibile, nu puteau fi nicicum pe placul ingenuului său confrate într-o poezie și exil. Shelley și-a îndrăginit mereu prietenul să-și schimbe viața, considerînd că darurile cu care îl înzestraseră natura s-ar fi convenit folosite în scopuri mai înalte. Și totuși, cei doi n-au încetat să fie prieteni apropiați. La Pisa sau Ravenna, în Castelul Lanfranco, cel bîntuit de fantome, unde Byron întreținea ca de obicei (în adolescență, la Trinity College, reușise să încalce toate regulile: universitare și-și adusese în cameră un urs) o pitorească menajerie, cei doi petreceau ore lungi împreună. La Ravenna călăreau prin pădurile de pini și întîmpinau împreună zorile, în pasionate și avîntate discuții căci s-ar fi zis că geniul îl apropia și personalitatea lor se completa de minune. Lecturile din Platon și Sofocle — nu trebuia să uităm că Shelley era un deăvălșit cunoscător al limbilor clasice — și marele său interes pentru Spinoza vor fi fost, în dese rânduri, subiectul lor de discuție. S-ar putea spune că cei doi poeți aveau o imperioasă nevoie unul de celălalt, căci geniul și forța poetică a fiecăruia ofereau celuilalt mediul propice și fermentul pentru declanșarea delicatului act creator. Așa se face că multe din poemele lui Shelley au fost inspirate de momente de viață trăite alături de marele său prieten. Cuvintele și faptele nu pot cuprinde însă dimensiunea reală, tainică, benefică, generoasă a acestei prietenii. Sigur este însă că la dispariția lui Shelley, viața lui Byron a cunoscut o evidentă schimbare. Se știe că în prezența sa a fost înclînat autorul „Odei către vîntul de vest”, se știe că Byron n-a putut suporta pînă la capăt încercările sumbrului ritual, se știe că Shelley avea asupra sa poemele unui alt poet — Keats — pe care de asemenea îl prețuia foarte mult în fine, se știe multe amănunte în legătură cu ultimele clipe ale acestui prieten. Este limpede că moartea lui Shelley a lăsat în viața lui Byron un imens gol. Poate că numai la dispariția unei persoane ne putem da seama de semnificația reală pe care aceasta a avut-o în viața noastră. Absența este, adesea, într-un fel, revelație. Byron a recunoscut cu franchețe că prin Shelley el a pierdut pe omul cel mai bun, cel mai altruist și blînd pe care îl cunoscuse vreodată. I-și dădea el oare seama că în realitate pierduse un inger

păzitor? „Ariel” fusese un sol de a două conștiință a sa, elementul de echilibru refugiu benefic al unei existențe atît de zbuciumată și contradictorie. Este foarte adevărat că iubirea pasionată, de o constantă și senină devoțiune pentru cunoscuta Teresa Guiccioli a reprezentat, în ultimii ani, un element stabilizator regenerant pentru personalitatea lui Byron și totuși pierderea prietenului Shelley a însemnat enorm. De altfel, la doi ani după moartea acestuia, Byron avusese să dispară și el. Marele poet își pierduse, s-ar părea, axa morală iar evadare în „lumea eroică” a Greciei va fi fost încercare disperată de a umple un gol în Cefalonia și la Missolonghi, Byron trăit într-o nobilă companie cîteva clipe de pură și feerică fantezie orientală. Garda sa de corp alcătuită din minime membri ai trupelor de sultoți, pajul votat ce-l avea mereu în preajmă, car somptuoasă cu enorma sa panoplie strălucitoare, scaldatul în mare, descărcarea pistoalelor ca într-un ritual plin de fast, cavalcadele impetuoase, dar mai ales discuțiile savante purtate cu tîlogii și peme religioase, existența desfășurată după un anume ceremonial orientală venerația pe care, în chip neașteptat, cunoscuta de englezi din acele locuri i-a arătat-o, i-au încîntat pe Byron, oferindu-i iluzia unui învîltitor spectacol cu exotism oriental. Căci pe un alt plan elanul său eroic fusese spulberat. Niște elevațele convorbiri cu Alexandru Mavrocordat și alte alese personaje n-au putut compensa marea decepție pe care spectacolul uman și situația de la fața locului i-au provocat-o. Visurile sale eroice se spulberaseră lamentabil în fața orgoliilor și meschinăriei ființei omenești. Autoarea cărții descrie sfîrșitul lui Byron, dramatic, mișcător, dar și demitizant și cu atît mai tulburător, cutremurător chiar, pe plan uman. Ce poate mai tulburător decît profanarea trupului neînrufițit al poetului? Căci s-au găsit destul curioși care i-au cercetat piciorul pentru a descoperi secretul mușchiului său bătășug. Pînă la urmă conform ultimei sale dorințe, rămășițele pămîntului ale marelui poet s-au întors pe tărîmurile Albionului. Și-a încheiat zilele încercînd printr-un gest eroic să recunereze o viață risipită în plăceri de desfrîu. Poemul despre Don Juan stăte mărturie în plus despre marele său geniu. Într-un fel, Shelley putea fi împăcat. Prietenul său întru eternitate își ispășise păcatele și își folosisese în fine aleasa sa înzestrare pentru o cauză mai înaltă. Dar oricum, chiar dacă ar fi fost în final n-ar fi venit ca o explerie prin tot ce scrisese, prin întreaga sa operă, Byron își va fi găsit mîntuirea. Cartea lui Jane Blumberg pare cu atît mai atrăgătoare celor ce cunosc cele două excelente biografii dedicate lui Byron și Shelley de André Maurois. Este demersul cărturaresc al unui cercetător riguros și pasionat de subiectul său iubitor de poezie și plin de înțelegere față de filiația gingașă, unică a poetilor. Folosesc abundent documentele de epocă și de curiozitate din măturile celor doi artiști paginile cele mai revelatorii. Adesea volumul are virtuți literare și evocarea de vine fabuloasă. Dar ceea ce reușește cu precădere a fi oare și lucrul acesta este pare esențial, este de a sugera cunoscătorului înecabilă taină a unei prietenii nepereche.

Virgil Lefter

JANE BLUMBERG: „BYRON AND THE SHELLEYS — THE STORY OF A FRIENDSHIP”, A JULIET GARDINER BOOK, COLLINS AND BROWN, LONDON, 1992

Eduard Mülthaler

Bogdan Molea

(Urmare din pag. a 7-a)

Basarabia: Voiaj teatral

ternitate adîncă și inteligentă conflictul de idei al spectacolului ca și omnia aspră a lui Adam în interpretarea lui Vasile Tabîrtă. Un spectacol irezistibil de comedie, atît de vesel încît a ocultat sensurile dramatice ale piesei. A realizat Ion Pinzaru cu **Transfer de personalitate**. Drama comică a negustorului Pavlicek, arestat sub acuzația că ar fi furat din propriul său magazin și că ar fi asasinat pe Pavlicek, se pierde în savoarea compoziției lui Anatol Răcilă (Comisarul), un tîtirez masiv, în continuă mișcare, devenind de departe personajul central al unui spectacol controlat cu rigoare în toate componentele sale, de la decorul caricatural al aceluiași Ion Puiu, pînă la costume (Galina Cicikalo) și ilustrația muzicală.

Cu ultimele resurse, supraviețuitorii acestui tur de forță teatral au vizionat spectacolele **Teatrului Ginta Latina**

și **Teatrului de buzunar (Legături prietenoase de Lacos)**. Lista teatrelor din Chișinău pare nesfîrșită: încă un motiv să ne gîndim la o mișcare teatrală în plină expansiune.

TEATRUL EUGÈNE IONESCO

...și-a onorat patronul cu **Regele moare**, admirabil ceremonial grotesc și sublim. Și aici, relațiile în interiorul trupei sînt neclare de vreme ce direcția de scenă (adică regia) este semnată de actorul Petru Vutcărau iar regia (adică direcția de scenă) M. Rusu. Rezultatele, oricum am numi regia, sînt excelente, Petru Vutcărau în Béranger se autopastisează, își caricaturizează propria dramă în felul în care o făcea Stefan Iordache în **Titus Andronicus**. Abia în final, în monologul susținut în picioare pe tron, cu mania regală prelungindu-și înălțimea ca într-un desen al zborului, Béranger este eliberat de sub controlul rațiunii ironice iar drama se descătusează în toată adîncimea. Proiecțiile de filme în trei reprize (din-

tre care ultimele două, pleonastice și inutile) integrează actorii trupei în secvențe de film evitînd ca acestea să pară corpuri străine în spectacol, cum se întîmpla de obicei. Un spectacol cu imagini memorabile și soluții ingenioase. Alături de Petru Vutcărau, un actor al nuanțelor alunecoase sirete și retractile, Ana Menșicova (Regina Margareta) și Elena Chioibaș (Regina Maria), „regina neagră” și „regina albă”, ura, iubirea, moartea și viața, joacă maiestatea (prima) și tandrețea (ce de-a doua) împlinînd o seară de teatru veritabil. **Expresivă** — Mihail Strâmbeanu în rolul Servitoarei. **Pescărușul**, al doilea spectacol al trupei ne oferă un Cehov neobișnuit, ceea ce nu e rău numai că, obișnuit cu un anume Cehov, ne este mai greu să admitem incompatibilitatea de stil dintre regie și text. Cehov nu poate fi susținut fără pierderi unui stil psihologic pentru a fi proiectat în stilul ludic care ne-a obișnuit trupă de la **Asteroșindul pe Godot** încoace. O încercare de „iesire din stil” a fost riscată dar e nu a făcut decît să expună cu oarecare cruzime lipsa de antrenament cehovian a actorilor. Un tremur nevrotic și o mobilitate excesivă (mai ales în cazul lui A. Moșoi — un Petru Vutcărau contra făcut care grimasează fără măsură în Kostia) ne arată mai degrabă o dramă schimonosită decît una latentă ce răbufnește în excese comice. Și totuși, desi îl acceptăm așa cum este, **Pescărușul** de la Chișinău este lucrat cu profesionalism. Totul este să îl acceptăm așa cum este.

Oricum, în stomacul urias al imperiului sovietic nu chiar defunct, „sucul gastric” (pentru a întoarce o formulă ministrului culturii și cultelor, rezizorul Ion Ungureanu) al teatrului în limba română a început să lucreze.

II.

Privirea mea e limpede ca o floarea-soareului.
Îmi place să merg pe drumuri,
aruncându-mi ochii în stînga și-n dreapta,
dar și înainte din cînd în cînd...
Și ceea ce văd în fiecare clipă
e ceea ce niciodată înainte n-am văzut,
lucru de care sînt perfect conștient.
Știu să mă las încercat de uluirea copilului
care, încă de la naștere,
și-ar da seama că într-adevăr s-a născut...
Și mă simt născut în fiecare clipă
pentru eterna noutate a Lumii...

Cred în lume ca într-un norocel,
pentru că-l văd. Dar nu mă gîndesc la ea,
căci a gîndi înseamnă a nu înțelege...
Lumea n-a fost făcută ca să ne gîndim la ea
(a gîndi înseamnă a avea ochii bolnavi)
ci ca să o privim cu un sentiment
de perfectă înțelegere...

Eu nu am nici o filozofie : am doar simțuri...
Iar dacă vorbesc despre Natură asta nu înseamnă
că aș ști ce este ea,
ci pentru că o iubesc, și o iubesc pentru motivul că
acela care iubește nu știe niciodată ce anume iubește,
nici din ce cauză iubește, nici ce înseamnă a iubi.

A iubi, aceasta e nevinovăția eternă,
iar unica nevinovăție este să nu gîndești.

IX.

Sînt paznicul turmei.
Turma sînt gîndurile mele
iar gîndurile mele sînt, cu toatele, senzații.
Gîndesc cu ochi și cu urechile,
și cu mîinile și cu picioarele
și cu nasul și cu gura.

A gîndi o floare înseamnă s-o vezi și s-o respiri
c a mîncă un fruct înseamnă să-i cunoști sensul.

De aceea, atunci cînd într-o zi cu zăpușeală
mă intristează să mă bucur de ea peste măsură,
mă întind cit sint de lung în iarbă
și-mi închid ochii arzători,
îmi că tot trupul mi-e cufundat în realitate,
știu adevărul și sint fericit.

XIV.

Prea puțin mă interesează rimele. Arareori
există doi copaci asemănători, unul în apropierea
celuilalt.

Gîndesc și scriu că florile au o culoare,
dar fac asta cu mai puțină perfecțiune în felul meu
de a mă exprima
intrucît îmi lipsește simplitatea divină,
aceea de a fi în întregime în afară de mine insumi
și nimic mai mult.

Privesc și mă emoționez,
mă emoționez așa cum apa curge cînd solul este
în pantă.
Iar poezia mea este naturală cum este iscarea
vîntului.

XXV.

Baloanele de săpun pe care acest copil
se distrează să le scoată dintr-un pai
înt, în transparența lor, o întreagă filozofie.
Limpezi, inutile și trecătoare ca Natura,
prietene ochilor ca lucrurile,
ele sînt ceea ce sînt,
cu o precizie rotunjoară și aeriană,
și nimeni, nici măcar copilul care le abandonează,
nu pretinde că ele ar fi mai mult decît ceea ce par.

Unele se văd cu greu în aerul luminos.
Ele sînt ca adierea care trece abia atingînd florile
și despre care știm că trece pur și simplu
pentru că ceva dinăuntrul nostru se liniștește
și acceptă totul mai ușor.

moda, altfel

Curtezanele din Veneția (II)

CURTEZANELE din Veneția erau foarte elegante. Rochii lungi, ample, de brocart sau catifea, de sutin brodat sau țesături cu fire aurite, acopereau lenjerie de damasc, mătase sau șifon scrobit și pantalonuși dantelați la glezne sau sub genunchi, despicați între picioare, amănunt creat în scopuri practice care excita însă în mod deosebit „estetic” bărbații. Dar trucusul acesta îl șliau și prostituatetele. Și atunci a început o ierarhizare rafinată și în vestimentație, la ciorapi și pantofi, ca și în zilele noastre. Pantofii erau foarte scumpi, ei erau de fapt o expresie a ierarhiei sociale. De asemenea, cu cit erau mai scumpi ciorapii cu atît era mai „scumpă” curtezana. Bijuteriile își aveau rolul lor stimulator și curtezanele se împodobeau cu bijuterii adevărate (celebrele bijuterii venețiene) adevărate opere de artă în carnea auriului, argintului și a pietrelor prețioase;

adesea primite ca recompensă, curtezanele trăind totuși, din aceste recompense. Pietrele strălucitoare erau folosite din abundență, mai ales că folosirea perlelor (simbol al purității) le era interzisă prin lege. Ele apăreau și la pantofii făcuți din țesături prețioase, rezistente, prevăzuți la călcîie cu un cui sau o așchie înaltă care să împiedice înnoieria dar care determinau și căderi cu scrințiri de glezna. Ca anti-concepționale se foloseau semînțele de in dar nu rareori curtezanele încercau să forțeze nota și să aducă pe lume prunci, cu speranța că-și vor determina amanții la căsătorie. Și adesea reușeau căsătorii secrete care să asigure copiilor privilegiul economic.

Uniforma tipică a unei curtezane consta într-o camora, o tunică albă care pe la 1500, după cum o arată desenele păstrate, a fost îmbogățită cu borduri de broderii înflorate, la gît și minci. În completare, o vestă prețios elaborată din mătase, brocart sau catifea, cu o trenă foarte lungă.

Veronica Franco a fost cea mai falomaoasă curtezană venețiană. După ce patul său a fost ospitalier în plăceri cu Enrico III di Francia, s-a înamorat nebunește de Tintoretto care a pictat-o de mai multe ori. Mulți artiști au admirat-o pentru inteligența și cunoștințele sale, printre care Croce care-i aprecia calitatea de a crea o atmosferă plăcută „senza celarsi mai e nascondersi mai” (fără a se profeca niciodată și fără a ascunde nimic niciodată). Alături de Veronica, pe care Sfîntul Uffizi venețianul

a acuzat-o de vrăjitorie, practicare de magie și relații cu diavolul, se afla o poetesă a vremii, Gaspara Stampa. Mai exista și studioasa Maria Bellonci, renumită pentru eticheta grandioasă de mare curtezană, accesibilă doar bărbaților „foarte bini” ai Veneției. Poetul L'Arețino nu avea dubii în legătură cu profesunea ei. În rest, erau greu de individualizat căci la 1500 a apărut legea care numea „prostituată” orice femeie nemăritată ce avea relații cu un bărbat. O altă celebritate a fost Elena Ballarina pe care Lorenzo Venler a imortalizat-o în poemul „Curva rătăcită” (La puttana errante). Venler și L'Arețino au fost poeții care au scris numeroase versuri despre curtezane și prostituate, începînd astfel o literatură caustică ce a avut prozele. În 1600, Ferrante Pallavicino compune Reticora prostituatelor, un poem pretențios care să inițieze în „cortigianeria” pe tinerete ce vor să fie recrutate în arta de a simula. Dar pictorii au fost cei care s-au ocupat foarte mult de curtezane. În ele găseau modele disponibile de rară frumusețe. Tiziano, Tintoretto, Paris Bordone, Palma il Vecchio au lăsat opere nemuritoare în care fastul costumatei curtezanilor e rodat cu mînuie incredibilă. În tabloul Curtezanele din Veneția rochiile sînt somptuoase dar diafane, decolteele generoase pe umerii lași, grăsuți și sîinii rotunzi, plini fără opulență; fețele grase de-a binelea, cu bărbii rotunde pe gîturi groase sînt scoase în evidență de părțile împletite savant, ca turbanele orientale. În Doamna în ca

tifea roșie și în Venere și Anchise de Paris Bordone, curtezanele sînt grase, cu sîinii mici, au carnație de puroi de lapte și părul despletit, încrîșt în bucle lungi și cununițe de bucle mici le înconjoară fruntea. Lucreția lui Lorenzo Lotto e cu adevărat frumoasă, cu trăsături delicate și privire severă, de-o eșogantă impresionantă. Donna con pelliccia de Tiziano e impudică dar demnă ca și acuarla lui Jan II van Grevenbroeck (sec XVIII) și Magdalena Offenburg de Hans Holbein cel tînăr (1526). În timp ce Veronese în Marte și Venere (sec. XVI) realizează o Veneră grasă, lascivă și onrecum indiferentă în îmbrățișarea zeului cu coif. Mai tîrziu, pictează în maniera venețiană și Sigalon a cărui Tînără curtezană strălucește la Louvre. În muzică, Hogarth are sase compoziții reunite cu titlul Harlot's Progress (Viața unei curtezane), în care autorul a vrut să demonstreze teribila logică de înconduită și treptele de degradare a unui suflet pînă la impudic și abrutizare.

Moda curtezanilor n-a trecut, s-a adaptat timpurilor și unii pretind că nu și-a pierdut nici un pic din farmec.

Corina Cristea

FERNANDO PESSOA

«Paznicul turmei»

Alvaro de Campos, Ricardo Reis, Alberto Caeiro. Prefața la cartea „Paznicul turmei”, care cuprinde poemele lui... Alberto Caeiro, este semnată de Alvaro de Campos. Aici, acesta îi prezintă pe maeștrii săi, Caeiro și Reis. Cartea apare în portugheză abia în 1946, la mai bine de 30 de ani după ce fuseseră scrise primele texte ale lui Caeiro și la un deceniu după ce murise Fernando Pessoa, în 1935, imediat după publicarea primei sale cărți importante. Cu puțină vreme înainte morții, într-o scrisoare adresată lui Adolfo Casais Monteiro, Fernando Pessoa dădea amănunte despre momentul și modul în care „s-au născut” versurile și personalitatea lui Caeiro, adevărată „noapte pascaliană”. Mă gîndesc la Bacovia care, cam în aceeași vreme, încerca și reușea să își schimbe total stilul. Dacă i-ar fi venit ideea să le publice sub un alt nume, probabil că ar fi reușit să le impună; așa însă, prejudecățile receptării așteptau de la Bacovia poezii croite conform calapodului deja cunoscut. Să revenim, însă, la auto-exegeza lui Pessoa, fără a ne gîndi neapărat că minuțiozitatea descrierii este o falsificare post-factum: „Într-o zi cînd în cele din urmă renunțasem — era 8 martie 1914 — m-am apropiat de un scriu înalt și, luînd o foale de hirtie, m-am pus pe scris, în picioare, așa cum o fac de fiecare dată cînd se poate. Am scris mai bine de treizeci de poezii, într-un soi de extaz cărui nu i-aș putea defini natura. A fost aceasta ziua triumfală a vieții mele și nu cred că aș mai putea cunoaște o alta asemănătoare. Am plecat de la un titlu: „Paznicul turmei”. Ceea ce a urmat a fost apariția în mine a unei persoane cărui n-am întziat să-i dau numele de Alberto Caeiro. Iertați absurditatea afirmației: mi-a apărut ca fiind maeștrul meu. Asta a fost senzația imediată pe care am încercat-o. Doar că odată scrise cele treizeci și ceva de poeme, am luat numai decît altă hirtie și-am scris, tot dintr-o suflare, cele șase poeme care alcătuiesc „Ploaia oblică” a lui Fernando Pessoa. A fost revenirea lui Fernando Pessoa — Alberto Caeiro la Fernando Pessoa singur. Ori, mai bine spus, a fost reacția lui Fernando Pessoa împotriva inexistenței sale ca Alberto Caeiro”.

XXIX.

Nu sint întotdeauna același în ceea ce spun și în ceea ce scriu,

mă schimb și totuși nu mă schimb deloc.
Culoarea florilor nu e aceeași în plin soare
sau cînd trece un nor
ori atunci cînd noaptea coboară
iar florile capătă culoarea umbrel.
Dar cine se uită cu atenție vede bine că sint aceleași
flori.

Tot așa, atunci cînd dau impresia că nu sint de acord
cu mine insumi

să fiu privit cu atenție :
dacă înainte eram aplecat către dreapta,
acum m-am aplecat către stînga,
dar sint tot eu, drept pe aceleași picioare —
aceleași totdeauna, datorită cerului și pămîntului,
ochilor și urechilor mele ațintite
și limpezii mele simplități sufletești...

XXXVI.

Admițînd că există poeți care sint niște artiști
și care asudă pentru versurile lor
ca un dulgher lingă scindurile sale !...

Cit e de trist cînd nu știi să înflorești !
Cînd trebuie să așezi vers după vers ca și cum
ai ridica un zid,
apoi să vezi dacă merge, și să-l dărîmi
dacă nu e bine !...
în vreme ce singura casă este întreg Pămîntul,
care se schimbă tot timpul și e mereu același.

Mă gîndesc la asta, nu așa cum se gîndește
ci cum se respiră,
și privesc florile și surid...
Nu știu dacă ele mă înțeleg,
nici măcar dacă le înțeleg eu,
dar știu că adevărul e în ele și în mine
și în darul divin care ne e comun,
acela de a ne lăsa în voia vieții
și de a ne lăsa purtați de brațele Anotimpurilor
fericite

și de a lăsa vîntul să cînte ca să ne adoarmă
și de a suprima din somnul nostru toate visele.

XL.

Prin fața mea trece un fluture
și pentru prima dată de cînd Universul există
observ că

fluturii nu au nici culoare și nici mișcare,
așa cum nici florile n-au nici parfum, nici culoare.
Însăși culoarea e cea care se colorează în aripile
fluturului,
iar în mișcarea fluturului chiar mișcarea
e cea care se mișcă,
în vreme ce parfumul e cel care e parfumat
în parfumul florii.

Fluturile nu e decît un fluture
iar floarea nu e decît o floare.

XLIII

Mai curînd zborul păsării care trece fără a lăsa
nici o urmă
decît trecerea animalului, a cărui amprentă
rămîne pe sol.
Pasărea trece și uită, și așa chiar trebuie
să se întîmpe.
Urma animalului, după plecarea lui, acolo unde el
a încetat să

mai fie, nu folosește la nimic
chiar dacă arată că a fost altădată aici, asta
tot nu folosește la ceva.
Amintirea e o trădare a Naturii,
pentru că natura de ieri nu mai este Natura :
Ceea ce a fost nu e nimic și a-ți aminti
nu înseamnă a vedea.

Treci, pasăre, treci și învață-mă și pe mine să trec !

XLIV.

Mă trezesc brusc noaptea
și ceasul meu umple noaptea întreagă.
Nu sint deloc Natura dinafară.
Camera mea e ceva obscur cu zidurile vag albe.
Afară domnește o pace ca și cum nimic n-ar exista.
Doar ceasul își continuă micul său zgomot
și acest mic obiect cu mecanisme care se află
pe masa mea
sufocă toată existența pămîntului și cerului...
Aproape mi pierd cunoștința încercînd să-nțeleg
ce semnificație are asta,
dar mă opresc brusc și, în noapte, îmi dau seama
că surid în colțul gurii,
pentru că singurul lucru pe care ceasul meu
il simbolizează sau il semnifică

umplînd cu micimea sa noaptea enormă
este curioasa senzație de a umple noaptea normă
cu micimea sa.

Prezentare și traducere :
Mihail Oprea

JULIO RAMON RIBEYRO

CRONICĂ DIN SAN GABRIEL

Orașele, la fel ca și persoanele sau casele, au un miros distinct, de cele mai multe ori pestilențial. În timp ce traversam străzile unidireționale din orașul Trujillo, mă simțeam năpădit de o nădușeală secretă ce emana, nu se știe de unde, poate din ferestrele locuințelor, din pivnițe sau din canalele de scurgere. Mă încercuia o prezență olfactivă și-mi amintea la fiecare pas condiția mea de a nu fi de-al locului, de fiu al unui alt pământ. Umblam gesticulând sub soarele arzător și pe sub balcoane în stil n.aur, amintindu-mi că în Lima, cu ani în urmă, când vagabondam pe străzile din centru simțeam de asemenea mirosul acestei mari aglomerări umane. Lima, spuneau femeile bătrâne, duhnea a îmbrăcăminte păstrată vreme îndelungată. Pentru mine a mirosit întotdeauna a cristelniță, a femeie evlavioasă cu șal, a țărcovnice burtoș și plin de praf. Trujillo însă avea o altă culoare olfactivă. Era ceva galben, în tot cazul un miros ce posedă ceva asemănător cu gălbenușul de ou, cu înghețatele imperiale, sau cu acest soare de chihlimbar ce pătrunde prin toate obiectele.

Ieri la șase dimineața, pornisem din Lima într-o trăsură de culoare roșie. Călătoria aceasta fusese hotărâtă de unchiul meu, în a căror casă locuiam încă de la moartea tatălui meu. Niciodată nu am știut cu precizie pentru ce au decis să mă îndepărteze de un loc în care începusem să mă simt bine. Eu bănuiau o mașinațiune a mătușii mele Herminia, care mă ura pentru că eu îmi petreceam zilele fără să fac nimic. Indelețnicirea mea favorită era să mă sprijin de toți pereții, să mă prăbușesc pe toate fotoliile, gândind la lucruri absurde, ca, de exemplu, cum ar fi arătat mătușa mea Herminia dacă ar rămâne puțin cheală. Alteori mă urcam pe terasa casei pentru a goni pisicile de pe acoperișuri sau a privi indiscret intimitățile vecinilor. Cum tocmai terminasem colegiul, credeam că am cucerit pentru totdeauna dreptul de a fi lenș.

Uneori s-a considerat că purfarea mea era un rău exemplu pentru verii mei, cu toate că, în realitate, legăturile mele cu ei se reduceau doar a le cărpi, din când în când, niște picioare în spate. Adevărul este că Felipe, logodnicul Herminiei, m-a reținut câteva zile vorbindu-mi de ferma al cărei administrator era, de aerul curat de acolo, de laptele băut în preajma vacilor. Cum discursul lui nu mă mișca deloc, el a rezolvat problema exercitând dreptul său de tutelă, și într-o bună zi îmi anunță călătoria.

Așadar Felipe și eu am pornit la drum într-o dimineață de vară.

Prima zi de călătorie a fost memorabil de plictisitoare. Nu mi-am închipuit niciodată că țărnuțurile mele poate fi un pustiu. Până atunci, cunoscușem doar valea Limei, bogată în grădini de zarzavat și parcuri. Prin ferestruică vedeam nisipurile mișcându-se formând dune cenușii și pierzându-se spre Orient în triste esplanade ce aminteau o planetă abandonată. La fiecare 100 de kilometri străbăteam un râu în al cărui mal se aflau plantații de ceai mate sau colibe. Existau sate născute parazite, nu se știe cum, în câmpie, și care trăiau de pe urma drumului așa cum se trăiește de pe urma unui puhoi. Omnibuzul le traversa fără a le acorda cea mai mică importanță, și pe strada lor principală și pietruită, unica lor stradă, abia de aveam timp să văd vreun braț ce se agila făcând un semn care mai mult decât un salut părea mai degrabă gestul disperat al unui om care se înecă.

La Trujillo ocupăm un hotel vechi de trei etaje, pe a cărui fațadă exista un drapel care etalează o stea în cinci colțuri. Camerele sale înalte, tapisate cu hârtie și întunecoase, îmi inspirau oroare și din cauza asta eu nu am făcut altceva decât să hoinăresc pe străzi, în adulmecarea mirosului citadin. Felipe își ocupa zilele în stranii forfoteli. Îl vedeam doar noaptea, când, înapoiindu-se, făcea zgomot și mă trezea. Deschizând un ochi, spionam gesturile sale mașinale de aventurier noc-

Julio Ramón Ribeyro, s-a născut la Lima în anul 1929. Este un scriitor peruvian de notorietate, dar destul de puțin cunoscut în Europa, unde l s-a publicat (1975, în Spania) o culegere de texte sub titlul Proze apatride. Autor a trei mari romane. (Tinerețe pe celălalt țarm, Cronică

din San Gabriel, Schimbarea gărzii) și a peste o sută de povestiri, Ribeyro a trăit în Europa și America, iar în prezent locuiește la Paris. Redăm în continuare un fragment din romanul Cronică din San Gabriel

turn: se privea în oglindă, își aranja mustața, cășca de oboseală, fredona vesel și se culca. În ultima zi a șederii noastre la Trujillo, l-am observat mai neliniștit decât de obicei. Se scula de pe pat și se ducea în balcon, aprinzând o țigară de la chiștocul tocmai ars. În sfârșit se îndreptă spre mine și îmi spunea să plec imediat din hotel și să nu revin decât după masa de prânz. Pentru ca ordinul lui să fie mai persuasiv îmi făcu cadou o hârtie de o liră.

Când am coborât scările am observat că pe trotuar se afla o femeie ce privea insistent spre ferestrele de la etaj ale clădirii. Ajungând la colțul străzii am întors capul: femeia traversa strada și intra în hotel.

În chiar noaptea aceasta, când m-am întors, am dat de un bilețel al lui Felipe în care îmi spunea că a doua zi vom porni, dis de dimineață, spre Santiago de Chuco. Aproape de miezul nopții l-am simțit sosind. Era ars de soare, iar îmbrăcăminte era murdară de nisip. Dându-și seama că sunt treaz, m-a privit îndelung cu ochii lui strălucitori.

— Îți dau un sfat — murmură. Să nu crezi niciodată în onestitatea femeilor. Nu există femeie cinstită, ci rău sedusă. Toate, să-ți intre bine în cap, toate sunt, în fond, la fel de corupte.

La ora patru dimineața, cu pleoape încă umflute de somn, m-am pomenit în cabina unui camion, în drum spre lanțul muntos. Ne aflam îndesați între o populație de indigeni ce se înapoiau la pământul lor ducând în spina toată averea lor: boccele, găini băgate în saci, și cu mari grămezi de frunze de ceai mate în mâini. Cum Felipe nu avea cu cine sta de vorbă și nu exista o mai mare suferință pen-

tru el decât să tacă, m-a luat drept confident și un timp îndelungat mi-a povestit peripețiile sale de călătorie. La vârsta de 14 ani fugise în Statele Unite și-și petrecuse acolo întreaga tinerețe, desfășurând cele mai diverse ocupații. Această experiență aspră întipărise pe obrajii lui semne de tenacitate, de hotărâre, de forță neimblănzită, ce înapăimânta pe oameni și subjugă femeile. Eu îl admiram profund și vedeam în el un exemplu demn de a fi imitat.

La orele prânzului începu furtuna. De pe versanții munților se prăbușeau pietre și noroi. Mașina suprîncărcată abia de putea să-și continue mersul. Eu urmăream cu fața lipită de geamuri dislocarea abisurilor. Cum șoferul picotea la zgomotul motorului, Felipe se așeză alături de el și începu să-l trezească cu glume și cu lovituri cu dosul palmei. Doar pe inserate reușim să vedem acoperișurile orașului. Coborând din camion, în fața hotelului, am leșinat. Mai târziu am deschis ochii într-o încăpere stranie, murdară, cu pereții tapisați cu hârtie de ziare. Felipe, la o masă, stătea de vorbă cu un necunoscut și bea la intervale scurte dintr-o sticlă de rachiu. Ploaia lovea cu putere ferestrele.

Din anumite motive am fost reținuți la Santiago timp de câteva zile. Ni se terminaseră banii, ploaia și, mai ales, animalele de transport nu soseau. Felipe, de data aceasta, nu s-a mai rătăcit pe străzi, ci își petrecea orele urmărind mersul vremii de pe balcon, sau întins pe pat, lăsându-și să-i crească barba. Eu mă distram privind printr-o gaură de la podea la barul hotelului, unde se desfășurau fenomene pasionante pentru plictiseala mea, cum erau partidele de biliard, ce se termi-

nau întotdeauna când comisarul, de beat, se urca pe masa verde și lovea cu picioarele bilele de fildes.

Într-o dimineață, Felipe, ce se agita prin balcon, scoase un țipăt.

— Au sosit.

Aruncând și eu o privire am văzut doi cai pași enormi și o catărcă pe care cărașul îi ținea de dârlogi. În ciuda faptului că eu nu m-am urcat niciodată pe cal am fost nevoit s-o fac și data asta, deoarece preferam să suport acest pericol decât să continui să rămân în acest oraș care, în perioadele acestea, era infestat de muște și unse mânca atât de prost în virtutea făfețe de mese, printre oameni rudimentari, care beau și răgăiau. De două săptămâni m-a făcut să sărut pământul încă umed, din Santiago. În sfârșit, a reușit să mă mențin pe șă, am pri curaj și m-am avântat la călărit meținându-mă chiar în capul grupului.

Prima dată am coborât printr-un lanț de defileu, urmând o cărare de pământ roșu, care șerpuia între două ziduri de piatră. O vegetație compusă din mărăcini și agave ne-a întovărășit până la jumătatea versantului. Apoi am văzut primii eucalipti ce făceau umbră celorloniilor izolate. Mai jos, aproape torent, pământurile roditoare. Un șerp pur, concentrat, îmi pătrundea prin gură ca o emulsie și-mi dădea iluzii de forță. La fiecare pas mă simțeam ca turat de impetuoșitatea munților, fuțată pentru totdeauna boala mea și viața mea palidă de orașean.

După ce am traversat torentul începeam să ne cățărăm pe versanți opus. Cail găfăiau și se opreau să adape la izvoare. Atmosfera devenea tot mai rarefiată. Jos rămănea totămintea prezența omului. Până și drumul se răsfiră într-o mulțime de larinturi ce se confundau cu albiile factice de ploaie sau simulau amprentele vreunui animal de pe coasta mării. În sfârșit când au dispărut arbuștii și acare nu întălnia rezistență, devenea rece, am învins și noi povârnișul și fața noastră a rămas doar o câmp verde, ale cărei limite se pierdeau la orizont. Era pampa Algallama.

Inginerul Gonzales, care ne întovărășea din Santiago, opri calul lui și despărți luând drumul spre Cachi dă. Felipe îl văzu îndepărtându și apoi liniștit, scoase un revolver și buzunarul de la haină și îi examina tamburul.

— Pampa aceasta trebuie s-o traversezi înarmat — spuse, observând stupoarea mea. Anul trecut au atacat doi fermieri. Când te întâlnești cu călăreți, oprește calul tău pe dreapta și nu reîncepi drumul până ce nu-l vezi că a dispărut.

Imediat luă o înghițitură și, despărțind pînții calului, se avântă la traversarea pampelor.

În cursul după-amiezii începu ploaia. Acest podiș imens, găurit de băltoace, zbărcit de stranii cactuși, și țepi, ce păreau excrementele vreunui animal mitologic, mă deprima și mă făcui să simt deodată oboseala călătoriei. Numai când porneau cail în lop simțeam o oarecare excitație, și cum pe loc mă transformase în o persoană sau că trecură ani de zile am părăsit Lima. Felipe se întreți cântând melodii populare picarești, care vântul le smulgea de pe buze sale și le azvârlea înapoi în dezord.

Când am terminat de străbătut pampa observam cătunul Amgasmarca, la umbra unei roci piramidale.

La intrarea în cărciuma pentru lători descălecam pentru a aștepta apele să se retragă. Felipe a cerut două biflecure și părăsind masa ieși din cărciumă. L-am văzut străbătând străzile și apoi pierzându-se într-o ușă. Imediat a reapărut cu un copilăș și se ținea de pantalonii lui de călă. Mângâindu-l îl lăsă în brațele unei mele al căreia tors se observa prin oțelul ferestrei. Apoi reveni la cărciumă să așeze pe bancă și începu să mărecce biftecul cu o poftă ne bună.

În românește de Ezra Alhasi